

Procedeix de la parroquial de Feneres, en el bisbat d'Urgell.

PAL·LI DELS DOTZE APOSTOLS. — Aquest exemplar, de la col·lecció Plandiura, sembla procedir de l'església d'Esterri de Cardós. Mideix 1'04 x 1'49 ms., intervenint-hi, en la distribució general dels assumptes en ell figurats, la pasta guixosa imitant pedreria, decoració rellevada que també invadeix els nimbes.

Al mig s'hi veu dintre auriola apuntada la figuració del Senyor Totpoderós assegut en arc encoixinat, beneint i mostrant un llibre clos en el qual s'hi llegeixen els monogrames IHS XPS.

Els quatre animals simbòlics estan tributant-li homenatge al seu voltant.

Quatre compartiments rectangulars i superposats a parelles acaben d'omplir el plafó del pal·li, trobant-se en cada un d'ells una agrupació de tres personatges, tots ells amb llibre o filactèria i que sens dubte fan referència al Col·legi Apostòlic. D'aquests deixebles preferits pel diví Mestre i que estan tots ells dirigits a la representació central, sols es veu alguna cosa característica en el més immediat a la dreta de l'Omnipotent, tota vegada que mostra visiblement una gran clau.

No obstant s'hi ha de notar que en les filactèries que ostenten algunes de tals figuracions s'hi fan llegibles els noms de bona part dels membres de l'apostolat. Així, començant per la part superior esquerra, hi trobem: MATVS (Mateu), IOS (Iohannes), PETRVS. En la mateixa part inferior, no són gaire ben conservades les llegendes a fi de què pugui notar-se amb certesa llur significació. De la part superior dreta amb facilitat pot interpretar-se els dos primers noms: PAVLVS FILIPVS; i en el mateix indret inferiorment: IHOBVS (Iacobus), BARTOLOM (Bartolomeus) i finalment: SIMON.

Aquest conjunt va emmarcat per uns muntants que duen en pintura un motiu compost de dues serpentine

contraposades, que al creuar-se donen uns espais ametllats que tenen motius floronejats.

La manera d'ésser d'aquest exemplar fa suposar-lo de finals del segle XII i potser de començaments del XIII. És una obra dura i poc acurada.

PAL·LI DEL MARTIRI DE SANT ANDREU. —

És aquest un dels pal·lis pintats més interessants que posseeix el Museu de Barcelona, ¹ sobretot com a obra artística, tota vegada que en ell s'hi fan patents influències orientals, que són traduïdes per un artista que devia ésser hàbil dibuixant i esplèndid colorista. Els traços que es noten en aquesta pintura són fets amb gran valentia i com si l'artista fos ben conscient de les seves pròpies facultats.

Procedeix aquest pal·li de la parròquia de Valltarga o Valldarga, en la Cerdanya, midant 0'94 x 1'56 ms. Presenta deu clots en el seu marc que, com els nimbes de les figures, havien estat platejats, intervenint-hi els dos colors vermells, blau, groc, blanc i negre. Es deu classificar com a obra ja tocant a la tretzena centúria.

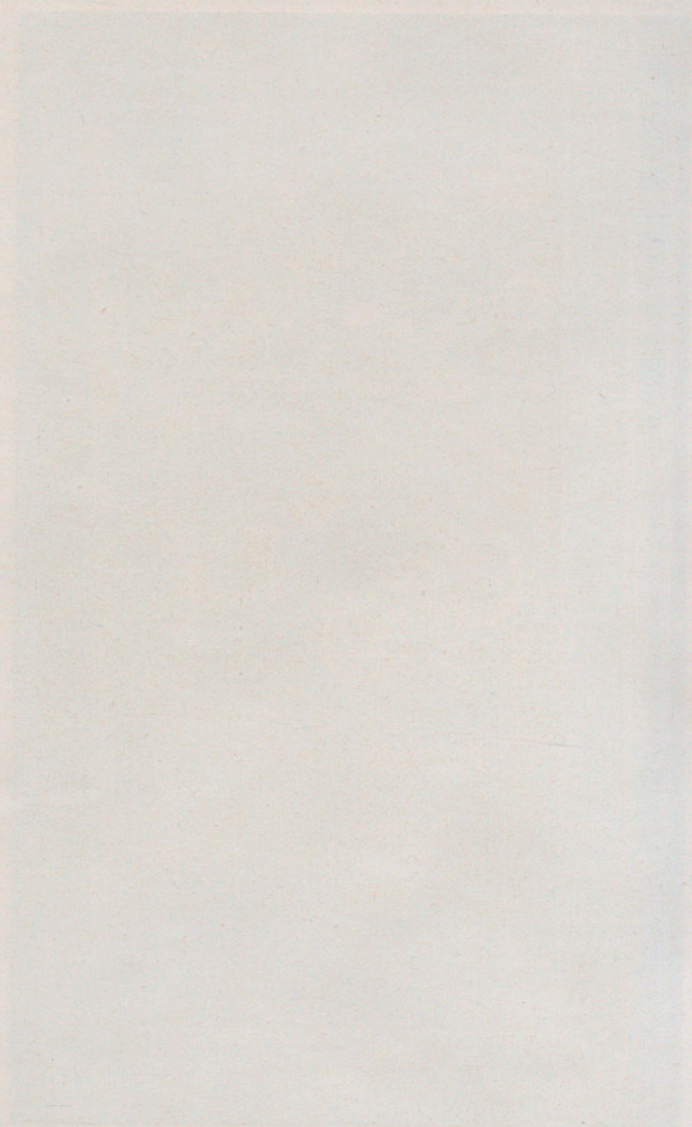
El seu plafó està dividit en cinc compartiments, més gran el del centre, i els laterals superposats, dos a dos. El marc, ademés dels clots ja indicats, presenta una somera i fàcil decoració de brots filatejats i acabats en flors de lis que van dirigides alternativament cap a baix i enlaire. Una ampla auriola ametllada i flanquejada pels símbols dels Evangelistes, conté la figura del Totpoderós asseguda en macís soli encoixinat, alçant sa mà dreta amb gest benediccional que ve indicat a la manera grega, tocant-se el dit gros amb el menor i l'immediat, i restant alçats els altres dos. La mà esquerra està apoiada sobre el llibre clos que reposa damunt el propi genoll [Fig. 71].

(1) N.º 24 del *Catálogo*, fig. 74, p. 74. — *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1911-12, p. 701. — BRAÜN, obra cit. p. 111. — RICHERT, p. 34, lám. 16.

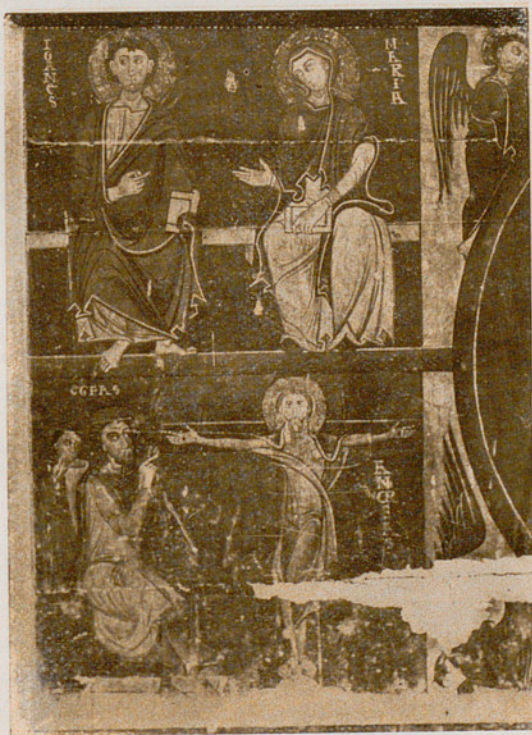


(Clisé A. Mass)

Fig. 71. — PAL·LI DEL MARTIRI DE SANT ANDREU
Museu de la Ciutadella de Barcelona



El compartiment superior de la part esquerra i els dos de la part dreta mostren figures assegudes sobre macisos graus, que vénen indicades per les expressions que les acompanyen. En la primera compartició són Sant Joan



(Clixé A. Mas)

Fig. 72. — DETALL DEL PAL·LI DEL MARTIRI DE SANT ANDREU
Museu de la Ciutadella de Barcelona

Evangelista, IOANES, qui beneeix també amb sa mà dreta segons la manera grega i sosté amb sa mà esquerra velada pel mantell un llibre, i la Mare de Déu, MARIA, qui està com en conversa amb el Deixeble Estimat, vestint mantell encaputxat i obert pel davant i presentant un llibre sobre

ambdós genolls [Fig. 72]. En els altres dos compartiments de la part dreta s'hi troben Sant Andreu, ANDREAS, i Sant Jaume, IACOBVS; Sant Felip, FILIPVS i Sant Tomàs,



(Clixé A. Mas)

Fig. 73. — DETALL DEL PAL·LI DEL MARTIRI DE SANT ANDREU
Museu de la Ciutadella de Barcelona

TOMAS, tots mostrant el llibre en ses mans [Fig. 73]. És de notar que totes les figures pertanyents al Col·legi Apostòlic van descalces, a diferència de la de Nostra Dona que llueix calçat.

El compartiment inferior de la part esquerra representa el martiri de l'Àpòstol germà de Sant Pere, amb la figuració d'aquest vestint mantell i clavat en creu ordinària amb quatre claus, havent-hi prop d'ell el tirà ordenador del seu suplici, qui està assegut i porta per acompanyant un soldat que apareix darrera d'ell. Els mots ANDREAS i EGEAS poden llegir-se aprop de les respectives figures.

És de notar en aquest parament d'altar la vida que revelen les figures, sobretot a causa dels seus ulls sempre dirigits com esguardant alguna cosa.

La influència bizantina oriental que es nota en la pintura és comprovada pel gest benedictori tan característic, el mateix que per la disposició del mantell de la santa Verge i encara per tota la manera d'ésser figurada la personificació de l'Àpòstol al qual està dedicat el pal·li. El cap d'aquest sembla tret o copiat d'una icona bizantina.

PAL·LI DEL MARTIRI DE SANT ESTEVE. — El senyor Josep Pijoan al·ludeix a un antipendi dedicat al Protomàrtir Sant Esteve, que ell vegé en la parròquia de Guils, en la Cerdanya, en el qual hi ha pintades escenes de la vida del citat benaurat Diaca amb les llegendes: LAPIDABANT STEPHANOS i també SEPELIEBANT STEPHANOS, la qual cosa es relacionava amb la pintura mural de Bohí, explicant-hi en això la influència que uns mestres grecs decoradors degueren tenir en nostre art pictòric.¹

Coneixem del frontal de Guils una fotografia treta en deplorables condicions en la qual s'hi veu el Pantocrator beneint i amb el llibre, assegut en banc encoixinat i sobresortint dintre una auriola ametllada de la qual li queden enfora les cames. Els símbols dels Evangelistes li fan homenatge, entreveient-se en els seus compartiments laterals superiors les històries del martiri del Sant Diaca, apedregat pels Jueus, i els varons fidels a Crist

(1) *Les Pintures Murals Catalanes*, p. 33.

que han recollit les despulles del Protomàrtir i amorfallades les hi donen sepultura. Les dues divisions inferiors presenten cada una d'elles dues figures, com Apòstols, assegudes.

En aquest pal·li apar notar-s'hi l'ús de la fulla de plata que enriqueix els nimbes i les faixes divisòries del parament, metall que havent-se oxidat degué caure en pols, deixant blancs els llocs que ocupava.

Sembla, el pal·li de Guils, obra de començaments del segle XIII.

PAL·LI DE LA NATIVITAT DE CRIST. — En la col·lecció de davants d'altar que posseeix el Museu de Barcelona hi ocupa en veritat lloc preeminent l'exemplar de què anem a ocupar-nos, que procedeix de la parròquia d'Avià, bisbat de Solsona.¹ Va emmarcat per muntants decorats de pasta guixosa simulant pedreries, trobant-se repartit en deu clots per l'estil dels que ja hem notat en altres antependis. El plafó està dividit en cinc compartiments, el del mig aproximadament doble que els altres que li fan costat i que van en dos ordres superposats. Franges de relleu en pastillatge, també reproduint motius de pedreria, enquadren les diferents divisions [Fig. 74].

El compartiment central constitueix una hornacina amb arcuació trifoliada, en quals llunetols s'hi veuen dos àngels adoradors. Presideix dintre aquell element arquitectònic la figura de Nostra Dona en banc encoixinat, vestint mantell clos i encaputxat, túnica i calçat. La Verge té a la falda el seu diví Fill assegut i dirigit vers la part esquerra, alçant una mà en actitud benedictòria i tenint l'altra lliure; vestit amb mantell i túnica posats en la disposició tradicional. L'Emili Bertaux ha ponderat

(1) Vegi's *Catálogo*, n.º 21, p. 70, lám. 71, i les obres precitades de MUÑOZ, fig. 22, p. 115 i 28. — BERTAUX, p. 417. — MAYER, p. 17. — DIEULAFOI, p. 126. — BRAÜN, p. 112. — RICHERT, p. 34, fig. 13.

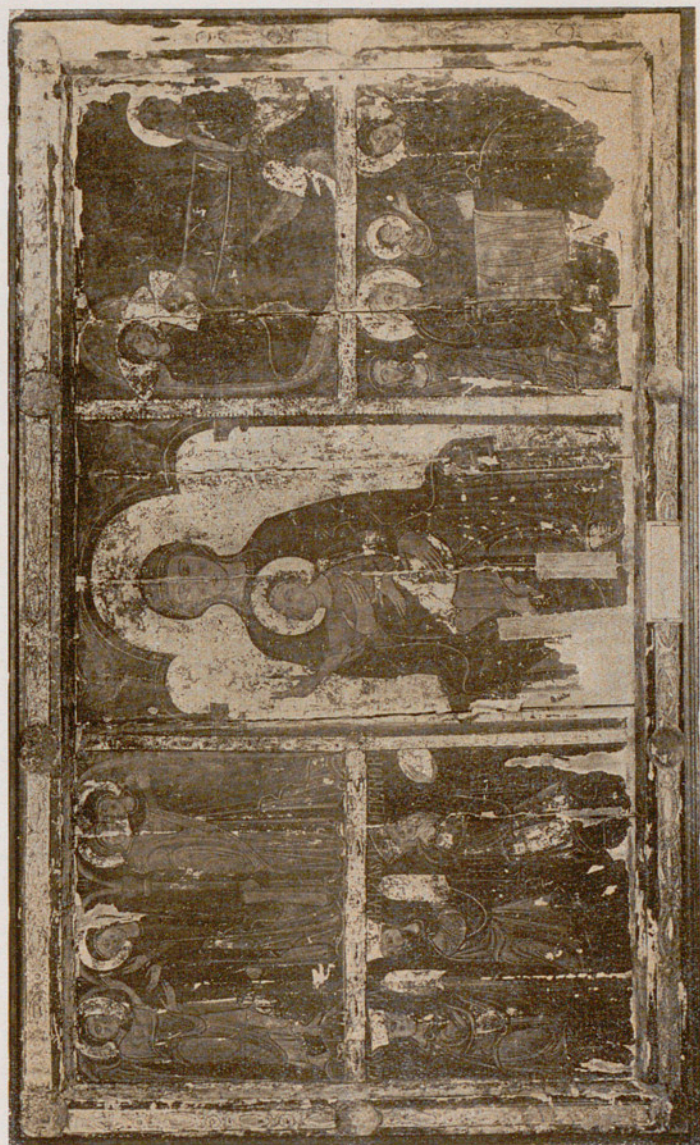
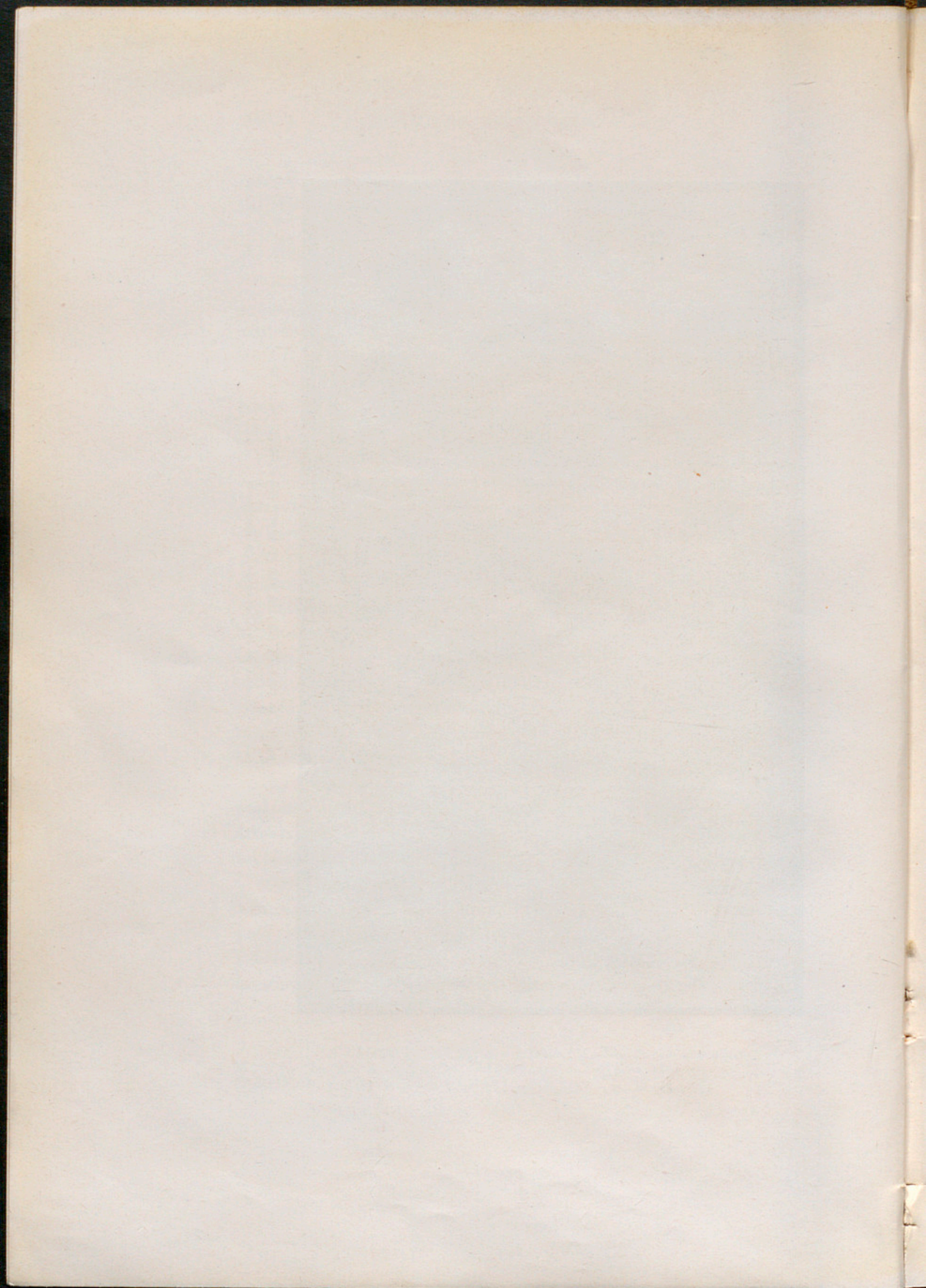


Fig. 74. — PAL·LI DE LA NATIVITAT DE CRIST
 Museu de la Ciutadella de Barcelona
 (Clisé A. Mas)



l'elegància de formes que es nota en l'agrupació de Fill i Mare i que s'extén en tot el conjunt del pal·li.

En el compartiment superior de l'esquerra conté el doble episodi de l'Anunciació i Visitació, separades per una columneta que sosté una doble arcuació més extensa i gemmada en el primer d'aquests assumptes que no pas en



(Clixé A. Mas)

Fig. 75. — DETALL DEL PAL·LI DE LA NATIVITAT DE CRIST

Museu de la Ciutadella de Barcelona

l'altre. L'Arcàngel, vestit de túnica i mantell, es dirigeix envers Maria, alçant son braç dret com per a fer parar-li atenció en el missatge que li dona i que ella rep amb el cap una mica acotat, havent-se aixecat del seient encoinxinat en el qual devia seure. L'episodi de la Visitació està representat per l'abraçada que es donen les dues cosines fins a tocar-se cara a cara, estrenyent-se en afectuosa conjunció amb braços que es lliguen a les espatlles de Maria i de Santa Elisabet [Fig. 75].

L'enquadrament inferior presenta les figures dels tres Reis adorant a l'Infantó, del qual hem ja parlat al tractar del compartiment principal. El de més edat dels tres magnats, qui segons l'epígraf adjunt deu dir-se MELCHIOR, està una mica inclinat, alçant amb ses mans el present que



(Clixé A. Mas)

Fig. 76. — DETALL DEL PAL·LI DE LA NATIVITAT DE CRIST

Museu de la Ciutadella de Barcelona

ofereix al Diví Messies. L'acompanyen BALTASAR que figura un home en tota la plenitud de la vida i GASPAR que és un vertader adolescent. El primer d'aquests sembla dirigir-se al seu company convidant-lo a l'adoració i ofrena de sos presents, que van dintre sengles capsos que sostenen amb ses mans velades pel mantell [Fig. 76].

Les divisions rectangulars de l'altre costat ofereixen, la superior, la Nativitat del Senyor i l'altra la presentació



(Clixé A. Mas)

Fig. 77. — DETALL DEL PAL·LI DE LA NATIVITAT DE CRIST
Museu de la Ciutadella de Barcelona

del Fill de Déu al Temple. El Sant Natalici va significat per la Verge Maria que està com asseguda en una jaça, en la qual no hi manca el coixí per apoiar la seva testa. Ella dirigeix sos braços envers la menjadora en la qual jeu l'Infant Jesús qui té a prop seu el bou i la mula que l'escalfen, havent-hi als peus del rústec breçol la figura de Sant Josep, qui està assegut i apoia la seva testa en la mà dreta en actitud de repòs [Fig. 77]. L'altre episodi està compost per les figures de Josep, Maria, l'Infant i el vell Simeó. Aquest té el Diví Nin en sos braços, dirigit envers Maria i posat com sobre un altar damunt del que s'hi troba una blanca tovallola, quedant darrera de tots el Patriarca Sant Josep qui porta l'ofrena dels coloms [Fig. 77].

Mideix aquest pal·li 1'04 x 1'75 ms., corresponent la data de la seva confecció a ja entrada la tretzena centúria, corroborant-ho les tires de pergami que reforcen el plafó en els llocs on s'uneixen diferents peces de fusta, tota vegada que tal apergaminat fou fet aprofitant escriptures amb lletra no més antiga de la dotzena centúria. En els tons de color hi domina un blau exquisit, que constitueix un dels alicients d'aquesta pintura, en la qual no hi manquen dos colors vermells, verd, groc, blanc i negre, i la plata oxidada en campers, franges, nimbes i en els copons dels Reis.

PAL·LI DE LA FUGIDA A EGIPTE. — És aquest davant d'altar un dels bons exemplars del Museu Episcopal de Vich, midant 1'04 x 1'79 ms.¹

S'hi veu alguna mutilació a causa d'haver estat trobat en una parròquia vigatana, partit en dues parts i servint de portes a una cort. Per això es fa visible la mutilació del mig, a causa d'haver-s'hi adaptat uns muntants. Els colors del pal·li que ens ocupa són força ennegrits, abun-

(1) Número 4 del *Catálogo*, p. 75. — PUIGGARÍ, p. 108. — MUÑOZ, ps. 23 i 110. — BERTAUX, p. 416 i *Forma*, n.º 12. — BRAUN, p. 111. — MAYER, edic. cast. p. 33 i RICHERT, p. 32, fig. 12.



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 78. -- PALI DE LA FUGIDA A EGIPT
Museu Episcopal de Vich



Fig. 79. — DETALL DEL PAL·LI DE LA FUGIDA A EGIPT
 Museu Episcopal de Vich (Clisé Mus. Episc.)

dant-hi les tonalitats púrpura i blaves, i el retoc negre i blanc. Com a procediment pictòric en aquesta taula hi és de notar l'ús molt freqüent de la fulla de plata que a l'oxidar-se féu perdre els colors transparents groc i vermell, que ocupaven bona part dels campers i que avui en els compartiments laterals de l'exemplar deixen exageradament retallades les siluetes dels personatges. S'ha de fer notar igualment l'ús del relleu de pasta guixosa que contorna, simulant orfebreria, tots els compartiments en què està dividida la taula i omple el seu marc de decoració amb entrellaços i trenats en els muntants laterals, de fauna fantàstica amb lligadures de colls i cues en el superior i d'una serpentina floral en l'inferior [Fig. 78].

L'auriola que al centre del pal·li abriga la figura de la Madona dóna un elegant quadrifoli, lo qual constitueix un cas únic en la nostra sèrie de paraments d'altar. La Verge Mare està asseguda sobre banc encoixinat, vestint túnica i mantell clos encapironat, presentant amb sa dreta alçada una poma, mentre que amb l'altra mà sosté el Diví Fill, que sembla beneir aquella fruita i està majestuosament col·locat al mig de la falda maternal. L'agrupació de Mare i Fill sobresurt en un camper constel·lat d'astres, entre els quals hi figuren el sol i la lluna. Quatre àngels ocupen els espais que resten en els ànguls del quadrifoli, esperits alats tots en figura humana i en actitud de posar les seves mans com sostenint honoríficament la predita auriola. Aquestes representacions angelicals es coneix que al·ludeixen als quatre Evangelistes, tota vegada que es llegeix aprop de cada un d'ells la seva referència: MATHEV — JOHANNES — MARCVS — LVCHAS.

Quatre són els compartiments que acompanyen a l'agrupació de Jesús i Maria. En el primer superior de l'esquerra s'hi troba l'Anunciació, integrada per l'Àngel que està dret i porta verga de missatger a la mà, el qual pronúncia el celestial missatge saludant a Maria plena de gràcia, la qual està dreta i com sorpresa del què li diu Sant Gabriel. És d'atendre el fet de què Maria, que ves-

teix túnica i capell encapironat amb totes les figuracions del present pal·li, presentí un capdell de fil en sa mà esquerra, fent gràfica al·lusió a les contalles dels evangelis apòcrifs. Uns mots il·legibles i dels quals apenes resten vestigis devien completar l'escena.

El compartiment inferior a l'indicat, mostra els tres Reis drets i dirigint-se a adorar i oferir sos presents al



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 80. — DETALL DEL PAL·LI DE LA FUGIDA A EGIPTE
Museu Episcopal de Vich

Fillet, que reposa en el si de Maria al mig del frontal. Els tres adoradors signifiquen gràficament les tres edats de la vida humana, essent possible que anessin acompanyats de sengles inscripcions [Fig. 80].

L'enquadrament superior dret al·ludeix a la Visitació de Maria a Santa Elisabet, conforme exposa la llegenda: SALVTATIONE ELISABET, que acompanya a l'agrupació de les dues cosines que s'abracen i es besen [Fig. 81].



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 81. — DETALL DEL PAL·LI DE LA FUGIDA A EGIPT
Museu Episcopal de Vich

El darrer enquadrament significa la Fugida a Egipte, vegent-s'hi a Maria amb son Diví Fill, al qual té amorosament sobre el pit. Va muntada sobre una somera, a la qual guia el Patriarca Sant Josep, qui vesteix túnica curta i porta son gaiato sobre l'espatlla [Fig. 82].

Tan formós exemplar pertany evidentment a les primeries del segle XIII.



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 82. — DETALL DEL PAL·LI DE LA FUGIDA A EGIPTA

Museu Episcopal de Vich

PAL·LI DE LA CORONACIÓ DE LA VERGE.

—Aquest parament lateral d'un altar perteneixia a un conjunt del qual formava part el pal·li anteriorment descrit. Es troba també al Museu Episcopal vigatà¹, distin-

(1) Número 10 del *Catálogo*, p. 74.—PUIGGARÍ, obra citada lám. 1.^a, p. 107.—*Forma*, n.º 10, p. 368.—MUÑOZ: *Anuari*, fig. 14, p. 107 i p. 20 del tiratge apart.—BRAUN, p. 111 i RICHERT, p. 33, fig. 14.

gint-se d'aquell per no tenir res en lo qual hi intervingui el relleu de pasta guixosa ni la fulla d'argent. Això fa dissemblar molt aquestes dues pintures sobre taula, en les quals deixant les coincidències de dibuix, el color és ben diferent a primer cop de vista, potser degut a un vernissatge divers en la una i l'altra, vernissatge que no fóra estrany exigiés en una d'elles la presència de l'argent.

Intervenien en aquesta pintura dos colors vermells, el blanc, el groc, el blau i el negre, algunes vegades posats amb grans transparències de tonalitat. Mideix 1'02 x 1'07 metres, i presenta complets els muntants dels marcs superior i inferior i el mateix el de la part dreta, essent aquest sens decoració, mentre que els dos primers ofereixen amb variants una línia serpentejant amb caulícols acabats en flor de lis. El costat lateral esquerra queda un poc mutil·lat, havent desaparegut cosa d'uns 10 centímetres. A la manera que el pal·li de la Fugida a Egipte, aquest parament en lloc de l'endrapat presenta un parcial apergaminat a les unions de les fustes i parts perilloses de fenellar-se. La seva conservació pot qualificar-se d'excel·lent, essent vivíssim son colorit.

En el compartiment únic de què consta, es presenta l'escena de la Coronació de la Verge, la qual seu a la dreta del seu Fill que amb la destra alçada la beneeix, mentre que amb l'altra mà li posa l'insígnia de reialesa. Ambdós personatges estan asseguts en majestuós soli ornat de clarament i amb coixí de rica presentació. Maria inclina en reverència el seu cos envers el Diví Fill i porta les mans juntes en actitud devota, vestint túnica, mantell tancat i encapironat, calçant riques sabates. El Diví coronant va abillat de túnica amb franja vers l'espatlla i mantell, rodejant un nimbe crucífer el seu cap, a diferència de la Mare que ostenta nimbe circular llis. L'escena del triomf de la Verge Mare el pintor la situà, com era de raó, al cel, que va significat per una arcuació amb ondulacions simulant núvols. La llegenda REGINA CELORVM, que ocupa el costat de Maria, i la similar de l'altra part indicadora de



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 83. — PAL·LI DE LA CORONACIÓ DE LA VERGE

Museu Episcopal de Vich



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 84. — PAL·LI DELS SET DONS DE L'ESPERIT SANT
Museu Episcopal de Vich



IHS XPS DOMINVS NOSTER, formen el complement de la pintura.

Com l'anterior i essent de la mateixa mà, correspon a principis de la tretzena centúria.

PAL·LI DELS SET DÓNS DE L'ESPERIT SANT. — El parament d'altar de què anem a parlar fa parella amb l'anterior, essent d'igual procedència lluçanesa, acreditant la mateixa mà, època i procediment pictòric que l'anterior.

Forma part del Museu Episcopal de Vich.¹ De la seva part dreta n'ha desaparegut cosa d'uns deu centímetres i el muntant immediat, presentant el constitutiu del marc en la part esquerra que és sense motiu de decoració, mentre que els superior i inferior ofereixen pintats uns trenats o entrellaçats de diversa factura. Mideix en son estat actual 1'01 x 1'07 ms.

Representa el plafó gràficament la infusió dels set dóns de l'Esperit Sant a Maria Mare de Déu, la qual està asseguda en solí amb indicacions de trepadures i coixí, tenint al costat, en la seva dreta i en altre solí semblant, la figuració de Sant Joan Apòstol i Evangelista. Maria està representada de front, constituint una figuració simètrica, vestint mantell encaputxat i clos, túnica llarga fins als peus que van luxosament calçats, i presentant les dues mans obertes i planes davant del pit. La seva testa va nimbada, rodejant-la com si li enviessin uns raigs vers el seu cor set blancs coloms, posats tots dintre sengles cercles. La llegenda *SEPTEM DONA SANCTI SPIRITVS* va en la part superior del parament, i la indicació *SPIRITVS SAPIENTIE* que el pintor posà dintre un nimbe que orna el cap de Maria, ja que no li cabia més aprop del colom que va

(1) *Catálogo*, n.º 11, p. 76.—PUIGGARÍ, lloc cit. lám. 1.ª, p. 107. — *Forma*, n.º 10, p. 368. — BERTAUX, p. 416. — MUÑOZ, fig. 15, p. 107 i 21 respectivament de les dues edicions.—BRAUN, p. 111 i RICHERT, p. 32, fig. 14.

sobre sa testa, trobant-se els mots FORTITVDINIS, CONSILII, INTELLECTVS, SCIENTIA, PIETAS, TIMOR, acompanyant a les altres alades representacions dels carismes amb que la Tercera Persona de la Santíssima Trinitat honorà la seva Esposa. La figura de Sant Joan, de la qual ja hem dit que està asseguda a la dreta de la Verge, vesteix túnica i mantell, mostrant sos peus descalços i l'esguard dirigit envers la Mare de Déu i dels homes, presentant la seva dreta en actitud admirativa damunt del pit, mentre que amb l'altra mà sosté un cartell en el qual hi van escrits els mots JOHANNES APOSTOLVS.

PAL·LI DE LA MORT DE LA MARE DE DÉU. — La parròquia cerdana de Mosoll proporciona aquest exemplar al Museu barceloní.¹ Mideix 0'98 x 1'69 ms., intervenint-hi l'argent en tot el que siguin relleus de pasta guixosa, com nimbes, corones, faixes ornamentals, arquitectura i emmarcament, demés dels colors groc, vermell, blau-verdós, blanc i negre.

La repartició general del parament és ben especial, tota vegada que va dividit en quatre parts, formades per franges decoratives que es creuen horitzontal i verticalment. Cada una d'aquestes divisions forma un porticat de tres obertures, amb arcs aproximadament en quart de cercle, que reposen sobre columnetes amb base i capitell. El marc, del qual se'n conserven tres muntants, superior i laterals, va enriquit amb motius de decoració feta en pastillatge, en forma d'entrellaçats i penjois bulbosos, separats per florons decoratius que llueixen exemplars de fauna i motius geomètrics; està fet amb gran coneixement i no despreciable bon gust.

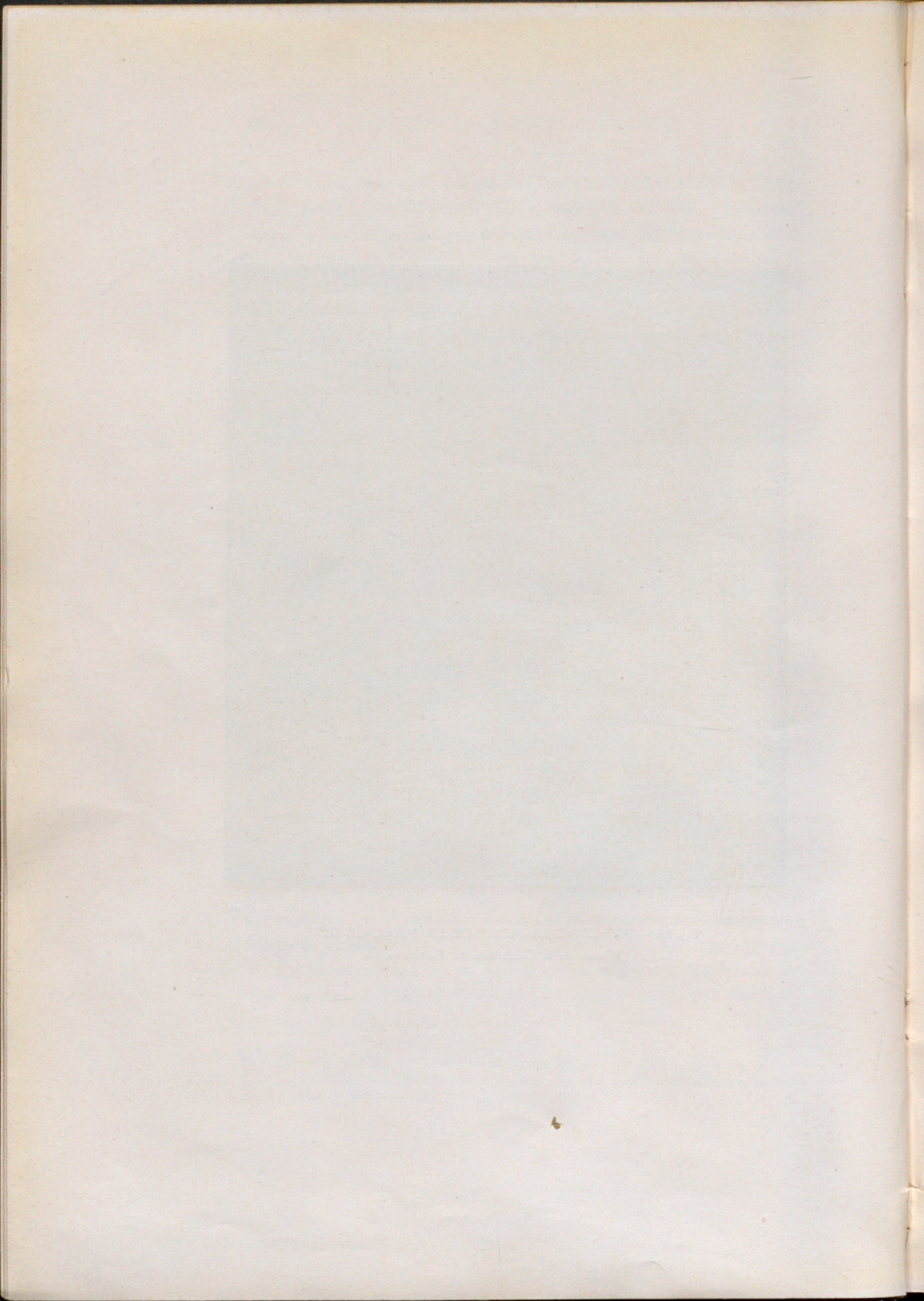
Es impossible cercar ordre cronològic en les històries que es desenrotllen en el pal·li. Començant pel porticat

(1) En parlen l'Antoni MUÑOZ en les planes 214 i 26 i fig. 21 de les dues edicions.—N.º 23 del *Catálogo*, fig. 73, p. 72.—BERTAUX, p. 417.—BRAUN, p. 111.—RICHERT, p. 34, fig. 19.



(Clixé A. Mas)

Fig. 85. — PAL·LI DE LA MORT DE LA MARE DE DÉU
 Museu de la Ciutadella de Barcelona





(Clixé A. Mas)

Fig. 86. — PAL·LI DE LA MORT DE LA MARE DE DÉU

Museu de la Ciutadella de Barcelona

superior esquerre s'hi veuen els tres Reis Màgics muntats en sengles corcers amb característics frens i pitrals de cascabels, animals que són de pelatge negre els dels costats, i blanc piguelat el del mig. Els tres magnats que els munten porten corona reial floronada, essent el davanter MELCHIOR, el qui sembla més vell i està en actitud d'acotar el cap com si es dongués compte de la immediata presència del Messies promès. El segueix el més jove dels Tres Reis BALTASAR, qui està senyalant l'estrella que apareix sobre el porticat, tenint el gest com si la mostrés al tercer GASPAS, son company [Fig. 85].

La història de l'Epifania continua en les hornacines de l'altre compartiment superior, de les quals la primera hostatja l'agrupació de la Mare de Déu, MARIA, que lluint corona, vel, mantell i túnica, està asseguda tenint en sa falda i al damunt del genoll esquer l'Infantó, IESVS, qui està en actitud de beneir la fruita en forma de petita esfera, que li presenta sa Mare. La obertura següent presenta al Pare putatiu de Jesús, IOSEP, qui està assegut amb la seva mà dreta en actitud d'admiració i l'altra mà posada sobre l'empunyadura d'un bastó que acaba en forma de T, essent curiós observar com demés de túnica i mantell, cobreix sa testa amb una petita cervellera en forma de casquet esfèric. La darrera casa de la mateixa part superior conté la Verge, MARIA, i sa cosina, ELISABET, abraçant-se i donant-se l'òscul de pau, al·ludint així a la Visitació [Fig. 86].

Les tres obertures inferiors esquerreres van ocupades les dues primeres per l'Arcàngel, GABRIEL, anunciant a MARIA, la seva elecció per Mare de Déu. L'Arcàngel està dret i porta en sa mà esquerra un ceptre flordelitzat, a la vegada que la Dona escullida, la qual està en actitud d'admiració, presenta en sa mà esquerra un llibre clos. La immediata de les hornacines abrigo el ja citat Patriarca, IOSEP, qui ofereix un cistelló amb quatre coloms, referint-se ja a completar l'assumpte immediat, que es conté en el compartiment darrer.

Aquest, en son primer porticat, deixa veure a MARIA oferint sobre un altar al seu Fillet, IESVS, al qual reb amb els braços velats l'ancià SIMEON, que ompla l'espai immediat, restant el darrer ocupat per la Mort de la Verge. MARIA, està com posada en un jaç amb caixa, gairebé ajeguda com si finés, apareixent al seu davant el Diví Fill, IESVS, que la beneeix i porta un llibre en l'altra mà. Tres personatges de menor dimensió i nimbats completen l'escena, en la qual costa de donar explicació o trobar relació la llegenda IACOBI, que també l'acompanya.

Pertany aquest pal·li ja al començament de la tretzena centúria.

PAL·LI DE SANT PERE I SANT PAU. — Les col·leccions de la Diòcesi de Vich posseeixen un pal·li lateral d'altar que conté les figures dels Prínceps dels Apòstols. Mideix 0'98 x 0'84 ms. i conserva en tres dels seus costats els muntants del marc, que es presenten decorats amb una cinta plegada en zig-zag i donant dos batents de llum ¹ [Fig. 87].

Sobre camper vermell constel·lat d'astres grocs, s'hi presenten les dues figures de l'Apòstol Sant Pere i de l'Evangelitzador del poble gentil. Ambdúes figures estan terciades, dirigides l'una a l'altra, vestides de mantell i túnica; la primera amb abundant cabellera de grossos tira-buixons, barbada, sostenint les claus que pegen d'una cinta de sa mà dreta, i amb l'esquerra alçada i dirigida envers el sant company seu. Aquest alça sa mà dreta i amb l'esquerra manté apoiat en sa espatlla un imponent glavi. Sant Pau ofereix una testa no tan grossa ni tan rodona com Sant Pere, mostrant una gran calvície i pèl a la barba de sa esllanguida cara [Figs. 88 i 89].

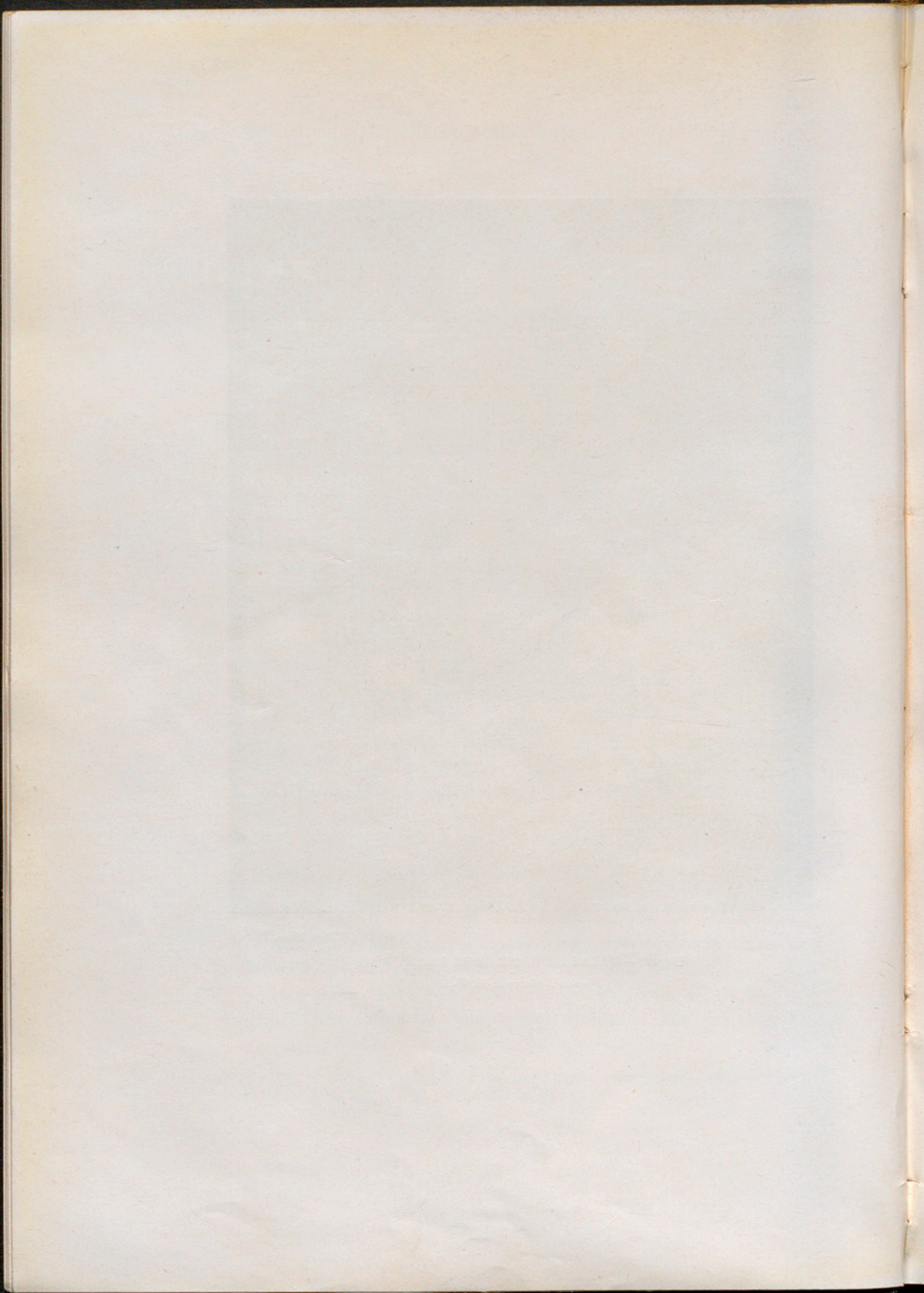
Aquesta taula fou endrapada, sortint-hi colors estridents: vermell, groc, blanc, blau i negre. Els pleguejats

(1) No consta en el *Catálogo* del Museu. En tracta la revista *Forma*, vol. I, n.º 10, p. 368, i RICHERT, p. 36, fig. 20.



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 87. — PAL·LI DE SANT PERE I SANT PAU
Museu Episcopal de Vich





(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 88. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT PERE I SANT PAU
Museu Episcopal de Vich



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 89. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT PERE I SANT PAU
Museu Episcopal de Vich



(Clisé Mus. Epis.)

Fig. 90. — PAL·LI DEL JUDICI DE LES ÀNIMES
Museu Episcopal de Vich



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 91. — DETALL DEL PAL·LI DEL JUDICI DE LES ÀNIMES
Museu Episcopal de Vich

de les robes són angulosos i fermes, sense vacil·lacions ni dubtes. És obra de ple segle XIII.

PAL·LI DEL JUDICI DE LES ÀNIMES. — Pertanyé al mateix altar que el pal·li anterior, procedint ambdós, segons tenim entès, d'una de les parròquies pirenenques de la vall de Ribes. Mideix 0'99 x 0'85 ms. i té igual decoració en el marc i en el camper sobre el qual s'hi troba gràficament exposat el judici de les ànimes ¹ [Fig. 90].

L'Arcàngel Sant Miquel hi està figurat dret, sostenint amb sa destra una balança, de la qual penegen dues conques: la una presentant una figureta, que vol ésser una ànima amb les mans juntes i implorant la protecció del Príncep de les angelicals milícies, mentre que en l'altre platet hi va un dimoni, personificació de les males obres. Davant de l'Arcàngel hi ha un dimoni també dret, de posat grotesc i com si amb sa esquerra alçada volgués distreure a Sant Miquel, a la vegada que posa l'altra mà sobre la palanca de la balança, i sota el platet de les males obres s'hi troba un altre dimoni com tivant cap a si el pes de la balança, trampes de les quals es dona compte Sant Miquel [Fig. 91], qui amb sa esquerra ordena als diables que obrin amb legalitat. Com se veu tota la taula és una apologia de la cura que té l'Arcàngel en no deixar que prevaleixin les insídies diabòliques que portarien les ànimes a l'infern.

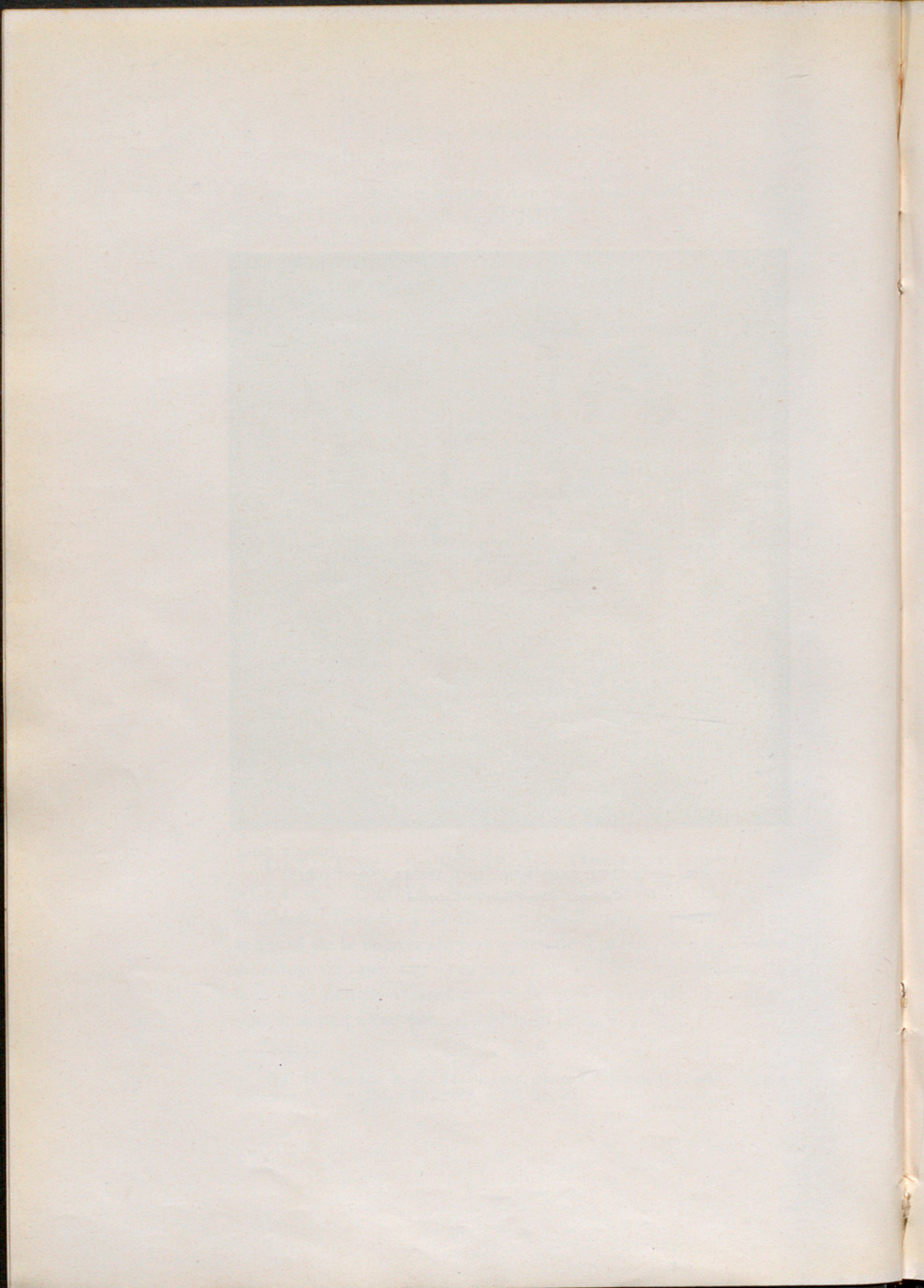
PAL·LI DE SANT PERE, REBENT LES SÚPLIQUES D'UNA ÀNIMA, I DE SANT PAU. — D. Ròmul Bosch i Catarineu posseeix dugues taules procedents de la parròquia pirenenca de Tosses. Són aquestes mostres de pintura pertanyents a l'art d'avençada la tretzena centúria, midant cada una prop de 1 metre d'alçària per altre tant d'amplada [Fig. 92].

(1) No consta en el *Catálogo del Museu Episcopal vigatà*. Vegi's *Forma*, n.º 10, p. 368, i RICHERT, p. 36, fig. 20.



(Clixé F. Serra)

Fig. 92. — PAL·LI DE SANT PERE, UNA ÀNIMA I SANT PAU
Col·lecció Ròmul Bosch i Catarineu





(Clixé F. Serra)

Fig. 93. — PAL·LI DE SANT MIQUEL ARCÀNGEL JUDICANT LES ÀNIMES
Col·lecció Ròmul Bosch i Catàriniu

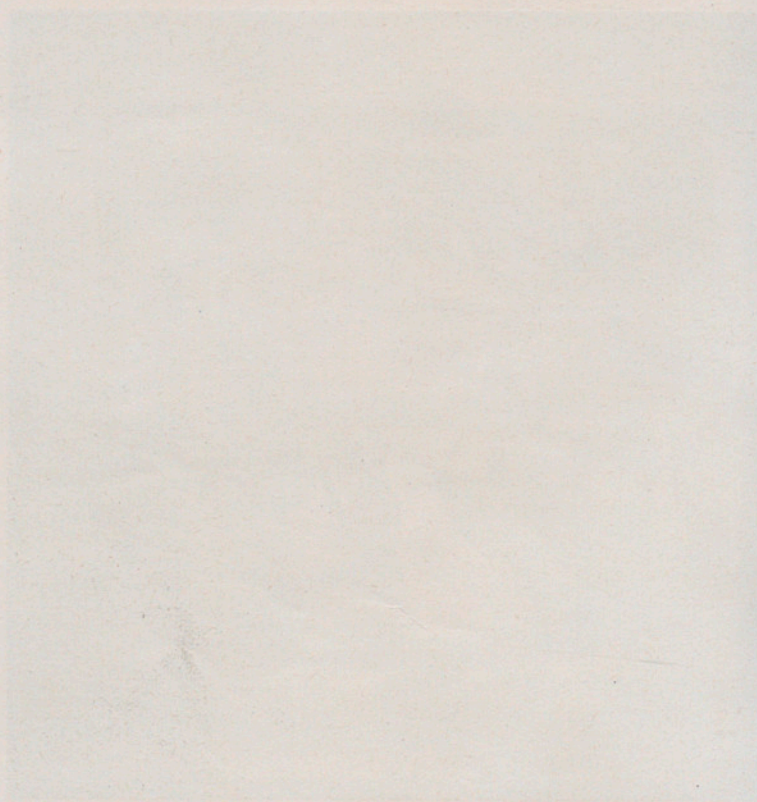
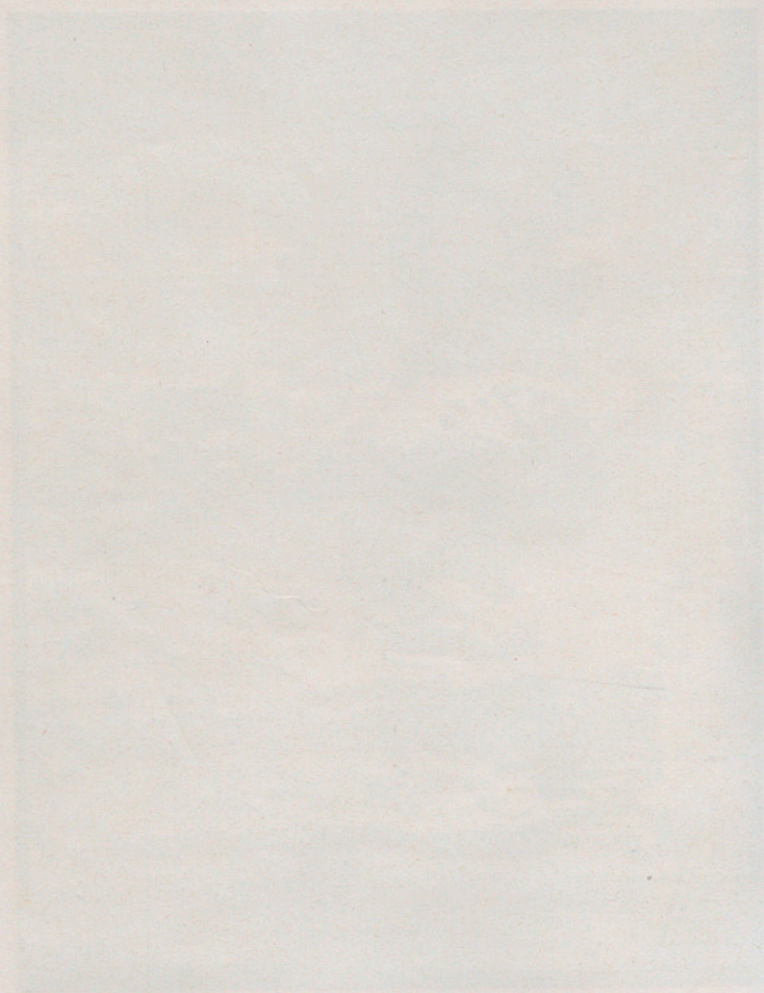




Fig. 94. — PAL·LI DE SANT PERE
 Museu Episcopal de Vich

(Clixé Mus. Epis.)





(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 95. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT PERE
Museu Episcopal de Vich

En un d'aquests pal·lis s'hi troba dibuixada en colors la representació del Príncep dels Apòstols i de son company Sant Pau, aquest ostentant una grossa espasa i aquell alçant amb la mà dreta les simbòliques claus de porter celestial. Aquesta representació discrepa de la que hi ha en el Museu de Vich en tenir ademés i posada al davant de Sant Pere, una figureta nua, mig ajeguda i en actitud d'implorar l'auxili del Seguidor de Crist. Una tal representació al·ludeix certament i pregona amb el llenguatge mut però eloqüent de la imatge, el poder de lligar i deslligar, o sigui d'obrir les portes del cel als qui a ell dirigeixen unes súpliques.

Aquest pal·li lateral d'altar conserva tres dels muntants que constituïen el marc, els quals porten en son pla una certament formosa línia serpentejant, ornada amb gracioses flors de lis.

PAL·LI DE SANT MIQUEL ARCÀNGEL JUDICANT LES ÀNIMES. — Altra taula, pariona de l'anterior i d'igual procedència, mideix 103 x 100 cms., tenint tres muntants del marc i donant la representació de l'Arcàngel discutint amb el dimoni sobre la salvació de les ànimes [Fig. 93] de la manera pot dir-se igual a una representació que hi ha en un pal·li lateral del Museu de Vich. El marc té igual ornamentació que l'exemplar anteriorment descrit. Abunda, en aquest pal·li, la coloració viva.

PAL·LI DE SANT PERE. — Avui pertany a la col·lecció episcopal vigatana aquest curiós exemplar de pal·lis laterals d'altar, procedent de l'església de Sant Pere de Montgrony. És obra ja del segle XIII, intervenint-hi els colors groc, vermell, verd, blanc i negre.¹ Mideix 1'05

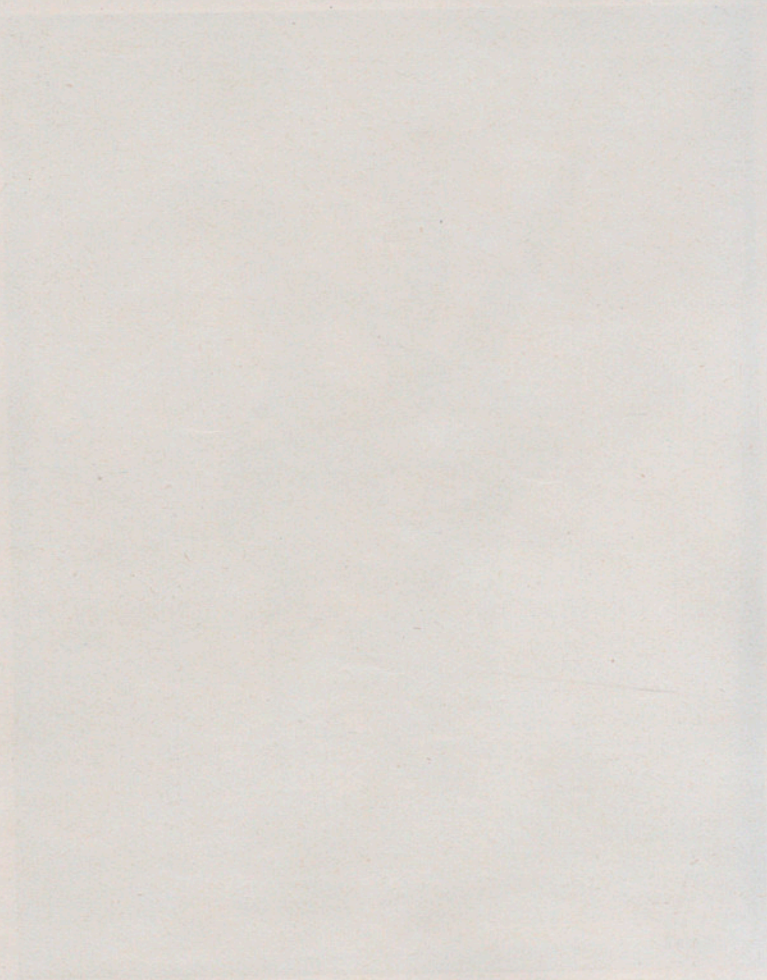
(1) Número 2 del *Catálogo* del Museu, p. 74. — *Forma*, n.º 10, p. 368. — MUÑOZ, fig. 12, p. 106 i 18. — BERTAUX, p. 418. — RICHERT, p. 36, fig. 3. — BRAUN, p. 110.

L'església de Sant Pere de Montgrony sembla pertànyer a la dotzena centúria. No obstant, ella degué substituir a un edifici religiós



Fig. 96. — PAL·LI DE SANT PAU
Museu Episcopal de Vich

(Clixé Mus. Epis.)



per 0'81 ms., essent poca la preparació i endrapat posats en la confecció d'aquest parament d'altar [Fig. 94].

Sobre camper groc, sembrat d'estrelles de color vermell, hi destaca la figura de Sant Pere, vestint túnica i mantell, ostentant en sa mà dreta una enorme clau d'ull caironat i dents dobles, mentre que en l'altra mà hi presenta un llibre clos. La testa del Sant Príncep dels Apòstols porta una gran corona clerical i pèl a la barba, però no en el llavi superior [Fig. 95]. El tipus és d'un home curt d'estatura i en tot recordant al mariner de les nostres costes mediterrànies. Les coloracions són vives i planes, tallades pels contorns, ben fermes, a fi d'indicar els pleguejats.

Conserva els muntants superior i inferior de l'enquadrament, el primer molt ben conservat i proveït d'un brot serpentejant d'elegant dibuix.

PAL·LI DE SANT PAU. — Té la mateixa procedència que l'anterior, formant part de la col·lecció del Museu Episcopal de Vich.¹ Mideix 1'05 x 0'85 metres. L'Apòstol dels gentils hi està figurat vestint túnica i mantell i presentant, com si estés en guàrdia, una espasa en sa mà dreta i un llibre en l'altra mà [Fig. 96]. El cap és gairebé calb i du barba, però sense pèl en el llavi superior [Fig. 97]. Sobresurt d'un camper groc, sembrat d'estrelles de color vermell. Conserva els marcs superior i inferior, més ben conservat aquell que aquest, i ornats tots dos d'un brot serpentejant.

més primitiu, que En Joan VILALTA, en sa *Història del Santuari de Santa Maria de Montgrony* (caps. X i XII), suposa que fou consagrat en l'any 884 per Sisebut, bisbe d'Urgell. Aquest escriptor no dona pas una referència segura d'un sol document, essent possible que confongui les consagracions de Sant Pere i Santa Maria de Montgrony amb les de Lilet, de les quals parla el VILLANUEVA (*Viaje literario*, vol. X, ap. VI).

(1) Número 1 del *Catálogo*, p. 73. — *Forma*, n.º 10, p. 368. — MUÑOZ, fig. 12, ps. 106 i 18. — BERTAUX, p. 418, i demés que han tractat de l'exemplar anterior. El poble, quan contemplava aquest pal·li en l'església de Montgrony, deia que era el retrat del llegendari Comte l'Arnau, tan famós en les contalles i en les cançons de l'antigor.



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 97. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT PAU
Museu Episcopal de Vich

L'Antoni Muñoz fa notar l'estil ple i rodó que, com la iconografia d'aquest parament i de l'anterior, troba independent de tots els països, ja que enlloc es veu de semblant forma la representació dels Prínceps dels Apòstols. En Bertaux afirma que en aquestes dues taules hi desapareix tota influència oriental.



(Dibuix Salvador Puntí)

Fig. 98. — DETALL D'UN PAL·LI DE SANT MIQUEL ARCÀNGEL

Museu Episcopal de Vich

PAL·LI DE SANT MIQUEL ARCÀNGEL.—Pertany al Museu Episcopal de Vich, midant 0'98 x 0'49 ms.¹ En la sala del Museu on hi ha la pintura romànica, hi ha el que en podríem dir la desferra d'un pal·li, que devem

(1) No consta en el *Catálogo*.

suposar de la plenitud del segle XIII, donant com una tercera part, d'un conjunt, que devia estar dedicat al Príncep de les angelicals milícies, l'Arcàngel Sant Miquel. La composició presenta dos compartiments superposats, amb doble assumpte, que, per més que sigui des-



(Dibuix de Salvador Punfi)

Fig. 99. — DETALL D'UN PAL·LI DE SANT MIQUEL ARCANGEL
Museu Episcopal de Vich

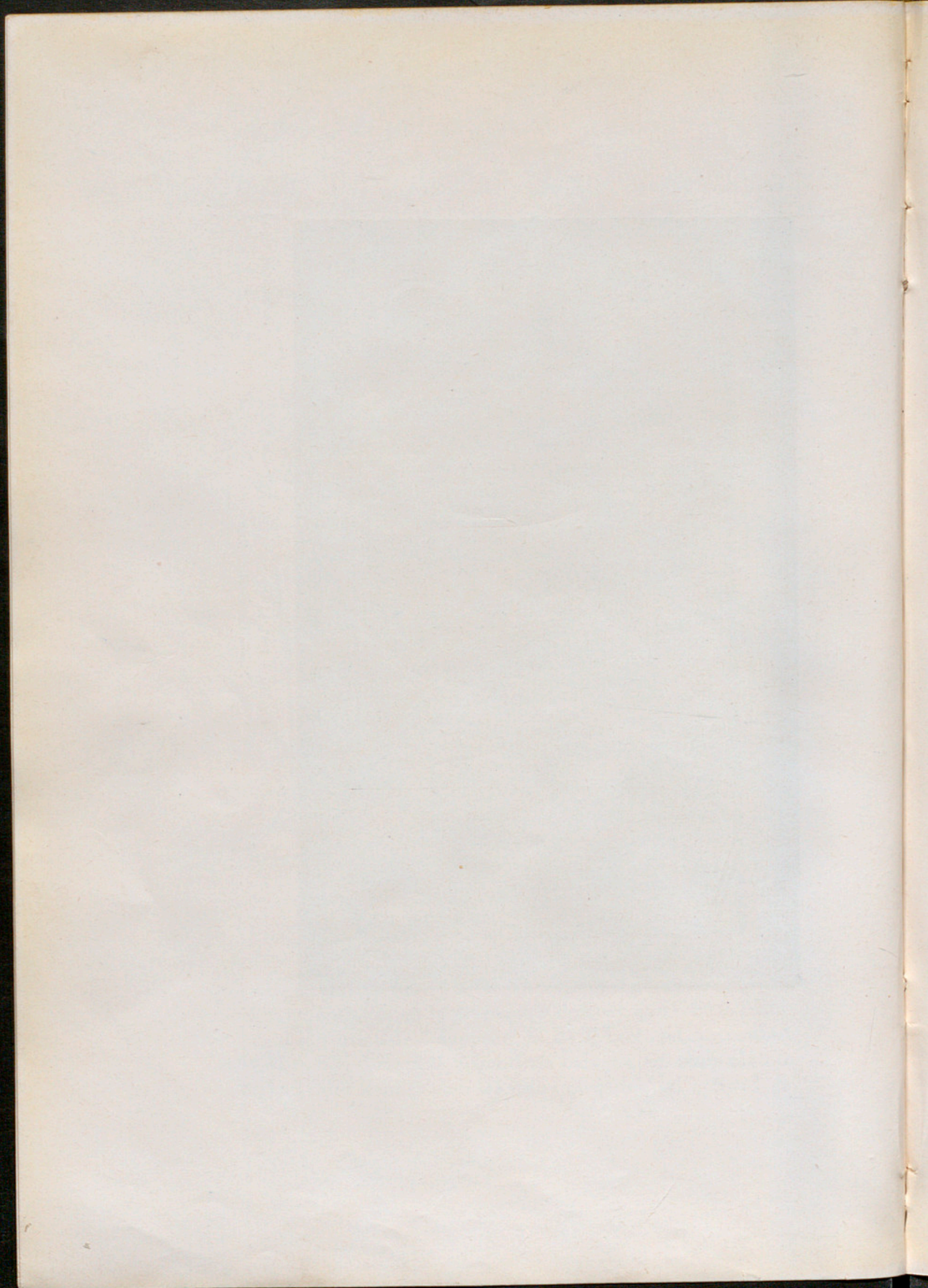
colorit, queda ben visible per les primeres traces del dibuix, esgrafiats en la preparació de guix que rebé la fusta.

En l'enquadrat superior hi ha l'Arcàngel, aguantant junt amb el dimoni la llegendària balança, en quals platets hi han dues ànimes amb les mans plegades, en actitud de



(Clisé Mus. Epis.)

Fig. 100. — PAL·LI DE SANT HILARI
Museum Episcopal de Vich



súplica. Sota el canastó de la part del maligne esperit hi ha, fent violència a la balança, un diablet, que no pot passar desapercebut al Sant, qui ordena surti de tal lloc, on hi podria noure a les ànimes [Fig. 98].

En l'altre compartiment hi ha el mateix defensor dels fidels esperits, traient del foc a alguns d'aquests, que hi estan en gros nombre. La representació fa referència al purgatori i això li dóna un gran interès dogmàtic [Fig. 99].

En el marc, que es conserva en les parts superior, inferior i lateral dreta, hi ha restes d'ornamentació en petit relleu de pasta, presentant medallons florons amb lleons, que alternen amb espais de coloració gairebé perduda i clots, aquests iguals als que són de consuetud en altres frontals del temps. És molt probable que la composició descrita anés decorada amb colors i colradures que en gran part devien ésser sobre pans d'argent, que, a l'oxidar-se, ha estat causa de l'esfumament de la pintura.¹

PAL·LI DE SANT HILARI. — Figura en el Museu Episcopal de Vich,² procedent de la parròquia de Vidrà. Mideix 0'91 x 1'45 ms., essent del segle XIII. En ell intervenen els colors: blau-verdós, vermell, groc, blanc i negre i el platejat. El plafó, además del marc, va vorejat pels costats i part superior amb una franja en pastil·latge de relleu, pretenint simular rica pedreria.

Vegi's el que consigna, d'aquest pal·li, la *Memòria* del Museu Episcopal de Vich de l'any 1913: "Dintre un marc ornat per una línia serpentejant interrompuda per dotze clots, imitant els grans xatons de cristall, hi ha el camper o plafó pla dividit en tres parts per faixes llises, havent-n'hi d'altres d'ornamentació en pasta guixosa simulant la pedreria que pels costats i part superior enquaden el conjunt [Fig. 100].

(1) *El Museu Arqueològic=Artístic Episcopal de Vich en 1917*, pàgines 11-13.

(2) Forma part de les col·leccions del Museu Episcopal vigatà després de la confecció del *Catàlego*.



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 101. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT HILARI
Museu Episcopal de Vich



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 102. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT HILARI
Museu Episcopal de Vich

En el compartiment del mig, més gran que els laterals, o sigui en el lloc preferent de la taula, hi ha, sota un arc rebaixat que figura sostenir unes construccions arquitectòniques, donant idea d'un dosseret, la imatge de la Mare de Déu asseguda en banc de petges encoixinat, vestint túnica roja, mantell clos verd i vel pleguejat del mateix color, recordant la moda bizantina de l'abric superior amb son caputxó. Nostra Dona presenta sobre sa falda l'Infant, també amb túnica roja i mantell groc posat sobre sa espatlla esquerra i rodejant-li el cos. El Jesuset porta en sa mà dreta un rull quelcom desclòs en el qual es llegeix el monograma IHS, i té sa dreta en actitud de mestre. Dos àngels drets al costat de la Verge estan en actitud de sostenir un tapiç o drap dorsal, que deixa veure un motiu ornamental de rodones o medallons amb parelles d'auells contraposats, imitant o copiant un magnífic teixit del temps en què fou pintat el frontal. Els dos àngels vesteixen túnica i clàvide, alternativament verda i groga, llegint-se sobre sos caps GAB.....S i RAFAELIS, els noms dels dos Arcàngels als quals estava principalment encomanada la custòdia de la Mare de Déu [Fig. 101].

En la part esquerra de l'antipendí, en la partició superior de les dues sobreposades en què està dividit, hi ha representat Sant Hilari dient missa, vestint mitra amb ínfules, casulla folgada de tonalitat verda i túnica roja, causant estranyesa aquest fet, per quant a la darrera no sembla pas se li pugui donar el nom de dalmàtica o tunicella, anant com va amb mànega estreta. El Sant Bisbe de Poitiers porta barba curta i està davant de l'altar rebent la canadella en forma de gerret que li presenta un clergue ras de cara i tonsurat, vestint alba o camis descenyit, de color groc, amb mànega ampla que deixa veure un puny de la túnica interior que devia ésser verda. En la mà esquerra aquest ministre del sant Pontífex porta el bàcul episcopal, rematant en elegant voluta, quedant l'altar entre els dos, posat sobre tres grades encarreuades, format per un pilar que sosté l'ara santa, que va coberta per



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 103. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT HILARI
 Museu Episcopal de Vich



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 104. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT HILARI
Museu Episcopal de Vich



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 105. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT HILARI

Museu Episcopal de Vich

una tovallola, sobre la qual hi ha el calze i un drap, que podrien ésser els corporals que devien tancar el vas sagrat a l'estar disposat pel Sant Sacrifici. A la part del benaurat bisbe hi ha la llegenda SCI. YLARI [Fig. 102].

"En la divisió inferior i en les dues sobreposades de la dreta hi ha, de dues en dues, sis figures de Sants Apòstols vestits de túnica i mantell, i portant sengles llibres, essent-hi coneixedor Sant Pere per portar les claus, i fent-se probable que el seu company barba-ras del compartiment superior dret sigui Sant Joan Evangelista" ¹ [Figs. 103, 104 i 105].

PAL·LI DE SANT MARTÍ. — En les galeries Grafton de Londres s'inaugurà pel mes d'Octubre de 1913 una exposició de mestres hispànics, entre les obres dels quals hi havia unes preteses taules catalanes, i sobretot un frontal d'altar amb escenes de la vida de Sant Martí. En la part mitjana d'aquest pal·li hi havia, dintre auriola ametllada i assegut en macís soli encoixinat, el Pantocrator beneïnt a la manera grega amb sa mà dreta i aixecant amb l'altra mà el llibre de la Llei, en el qual hi havia escrites les lletres IHS — DNS (*Jesus Dominus*). El mantell que vesteix aquesta figuració és vermell i la túnica groga. En els quatre triangles exteriors s'hi veuen els símbols dels Evangelistes [Fig. 106].

En els quatre compartiments superposats dos a dos que completen el plafó, s'hi veu, en el primer esquerre, a Sant Martí muntat a cavall i entregant la meitat del seu mantell a un pobre, fet que té lloc davant la porta d'una ciutat.

En el primer compartiment de la part dreta hi ha l'aparició de Jesús, amb àngels, dient a Sant Martí que l'havia vestit a Ell en afavorir al pobre.

En el segon compartiment de l'esquerra s'hi veu un

(1) *El Museu Archeologisch=Artistisch Episcopal de Vich en 1913*, p. 11.



Fig. 106. — PAL·LI DE SANT MARTÍ
Col·lecció Mr. Henry Walters

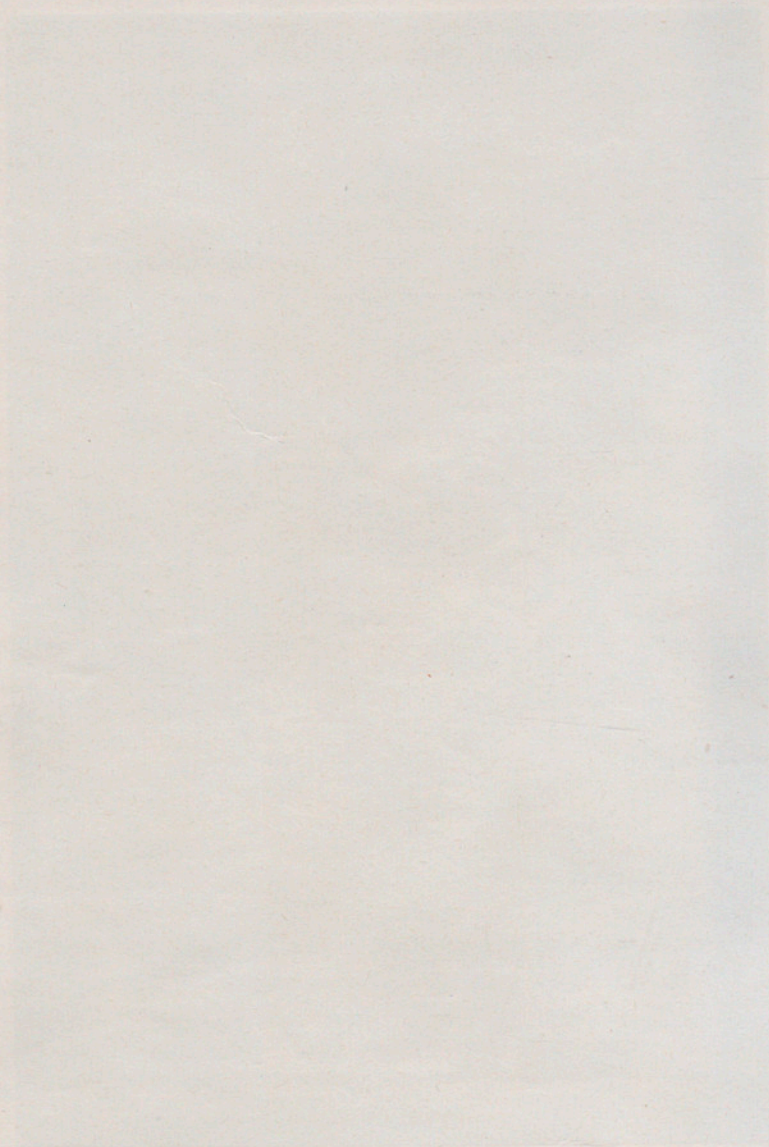
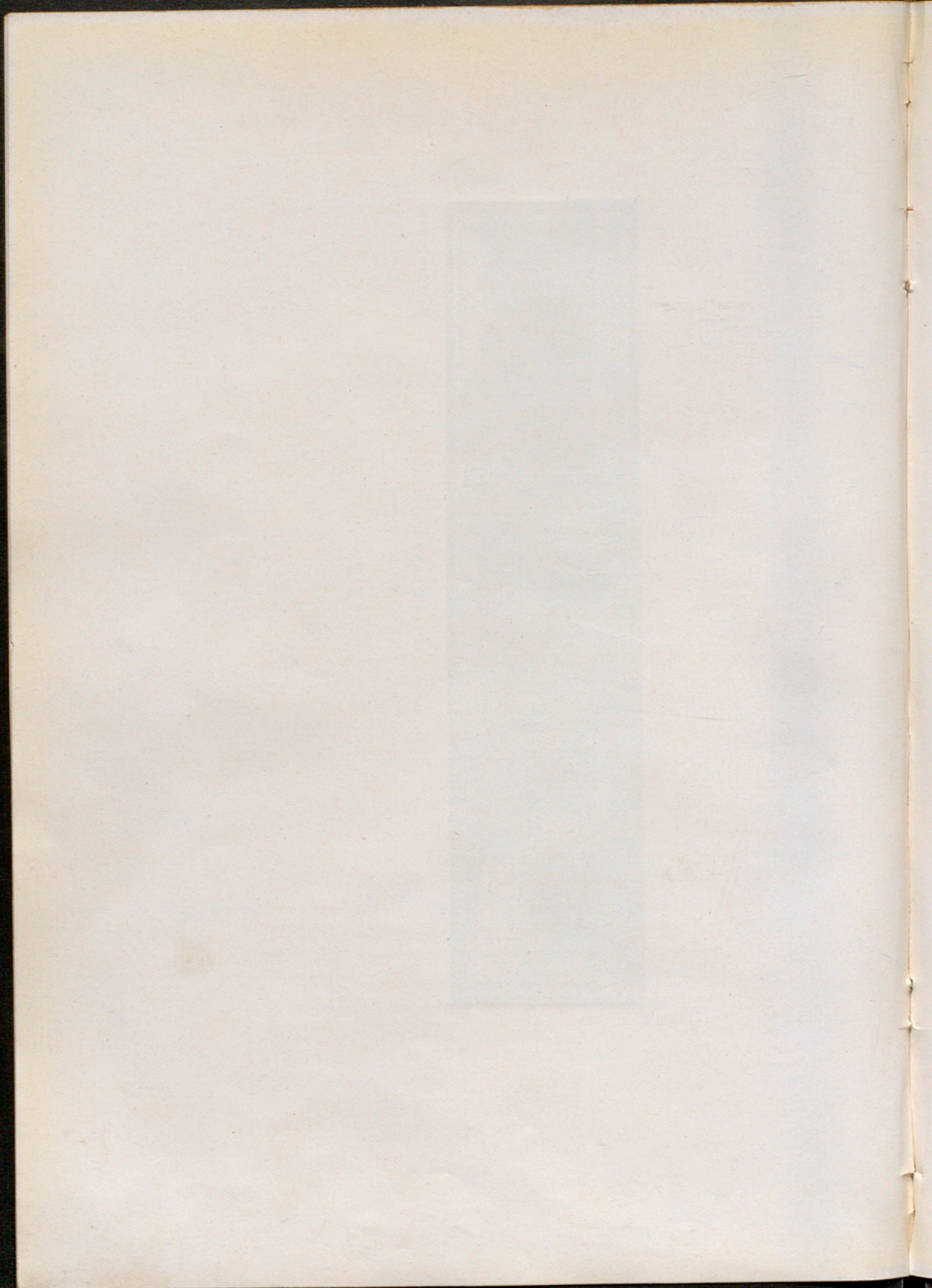




Fig. 107. — PAL·LI DE SANT LLORENC
 Museu de la Ciutadella de Barcelona

(Clisé A. Mas)



sant bisbe, dret, vestint folgada casulla i mitra amb ínfules, qui assistit per dos clergues amb dalmàtiques i amb sengles llibres a les mans, ordena de sacerdot a Sant Martí, el qual està agenollat als seus peus.

En l'últim compartiment, sots una arcada amb torrelles en els llunetols, ajegut a terra i vestint hàbits pontificals amb casulla, hi ha Sant Martí, l'ànima del qual és acullida per dos àngels que baixen del cel.

Sembla que aquesta taula era a base de colradura amb colors al damunt, dels quals uns s'han oxidat i caigut, restant només la preparació.

Les escenes de què acabem de donar notícia van separades per franges de pasta guixosa imitant engarços de pedreria, trobant-s'hi en el marc lleonets també de pastil·latge i ademés la següent inscripció en lletres blanques: ANNO DOMINI MCCL. ¹ Mideix 1'04 x 1'58 ms.

Aquest pal·li, que ens fa l'afecte d'aragonès més aviat que no pas pròpiament català, formava part en 1913 de la col·lecció Roger Fry, però més tard ha estat posseït per Mister Henry Walters de Baltimore (Maryland).

PAL·LI DE SANT LLORENÇ. — El Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona ² adquirí anys enrera un fragment de parament d'altar, que creiem devia procedir d'alguna parròquia del bisbat de Solsona, fronterera amb la regió del Lluçanès, del bisbat de Vich. Demostra aquest fragment haver format part d'un tot produït evidentment en la tretzena centúria, havent-hi emprats els colors blau-verdós, vermell, púrpura, groc, blanc i negre; demés

(1) Vegi's la descripció en el *Illustrated Catalogue of the Exhibition of Spanish Old Masters in support of National Gallery Funds and for the benefit of the "Sociedad de Amigos del Arte Español"*. — *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1913-14, p. 883. — En el *Catalogue* se'n parla en les planes 6 i 7, i lám. IV, portant el n.º 9.

En el mateix *Catalogue* s'afirma que el pal·li té caràcter marcadament bizantí, encar que l'estil sigui distintiu de l'art català. En el dibuix del cavall potser s'hi entrevegin romanalles de l'art moresc.

(2) N.º 49 del *Catálogo*, fig. 134, p. 103.

de l'argentat que avalorà, pel que ara es pot veure, les senzilles tires de pasta guixosa rellevada, que recordant gemmes i orfebreria, serveixen per dividir entre si els cinc compartiments de què constava, quan estava sencer, l'antependi que ens ocupa. Avui la part existent, que és la mitgera i la immediata inferior del parament, no du gens d'emmarcat, midant uns 0'28 x 1'29 ms. Es comprèn que la taula devia ésser endrapada [Fig. 107].

La divisió preeminent d'aquest exemplar o sigui la mitjancera, devia ésser aproximadament doble que les que li fan costat, essent versemblant que devia formar una hornacina o capelleta, dintre la qual el pintor hi representà a l'Omnipotent. D'aquesta figura se'n conserva i se'n comprèn gairebé únicament el que en podríem dir la falda de la veneranda imatge, la qual seu en banc de petges rectes i encoixinat, i presenta sobre son genoll esquerre un llibre a manera de cartell, en el qual s'hi volgueren dibuixar les lletres *Alfa* i *Omega*.

Dels dos compartiments superiors laterals en resta tan exígua porció, que resulta impossible precisar l'assumpte que s'hi veuria.

El compartiment inferior de l'esquerra devia representar el turment inflingit al sant diaca Llorenç, quan per ordre de l'emperador Deci fou posat en una graella de ferro i rostit. En la pintura s'hi nota a l'emperador amb la seva grossa corona de quatre corns amb grans pedreries, i al mateix temps per la paraula DECIVS, que s'entreveu prop de l'anotat distintiu reial. El tirà devia estar assegut presentiant personalment el suplici del benaurat Levita, el qual està ajegut, nú i agarrotat de mans i de peus en el llit metàl·lic sota el qual hi hauria el foc. Quatre són els executors de la sentència, anant dos d'ells armats amb urpes de ferro a fi de girar el cos del màrtir a l'objecte de fer més complet el seu suplici. Les llegendes LAVRENTIVS i MILITES no donen lloc a dubte respecte a la interpretació de l'assumpte [Fig. 108].

L'altre compartiment o sigui l'inferior dret, sols deixa



Fig. 108. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT LLORENÇ
 Museu de la Ciutadella de Barcelona
 (Clixé A. Mas)



Fig. 109. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT LLORENC
 Museu de la Catedral de Barcelona

(Clisé A. Mas)

veure la figura de l'emperador, DECIVS, assegut i donant ordres a dos servents, un dels quals està arrupit, sens que es vegi l'objecte a què obeeix la seva posa, mentre que l'altre, SERVUS, aixeca amb les dues mans un objecte circular amb l'engraellat com si fos un garbell o fogó de ferro roent. A dalt entre núvols de glòria hi apareix la part superior d'un àngel que devia recullir i traslladar a la glòria l'ànima invicte de Sant Llorenç. El mot GABRIEL fa coneixedora la intenció significativa de tal personatge [Fig. 109].

PAL·LI DELS VUIT APÒSTOLS. — El Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona pot oferir a la gent estudiosa la possessió de un revestiment d'altar, compost de tres pal·lis que devien abrigar el *stíps* o sustentàcul de la llosa que serviria d'Ara. Del pal·li que fa de parament principal i mitjaner hem de tractar en primer lloc. Mideix 1'13 x 1'23 ms., mostrant en tota la seva integritat el marc que va decorat de setze clots simulant grans cristalls, amb els quals alternen altres tants florons octilobulats [Figura 110].

El plafó es presenta repartit en cinc compartiments que van vorejats de franges en relleu de pasta guixosa, simulant vidrots i gemmes, ornamentació que també apareix en els nimbes de les figures. Aquestes no acrediten pas una mà excel·lent ni un pinzell gaire expert. S'hi noten els colors vermell, blau-verdós, groc, blanc i negre, i demés l'ús de fulla de plata en les franges, nimbes i clots. L'entornació general és força obscura en tot el present davant d'altar, al qual creiem ha de classificar-se entre els del segle XIII [Fig. 111].

Quatre petits enquadraments mostren, en parelles, les representacions de vuit membres del Col·legi Apostòlic, tots ells drets i presentant sengles llibres.

L'espai central i molt més extens que els anteriors presenta dintre auriola apuntada la representació del Totpoderós *in sede majestatis*, sobre macís bancal i amb el gest

acostumat de benedicció, mentre sosté el llibre clos sobre son genoll esquerre.

Els llunetols que resten al voltant de l'auriola majestàtica els ocupen les representacions dels quatre animals apocalíptics, al·lusius als Evangelistes.¹

Procedeix d'Encamp.

PAL·LI DELS TRES APÒSTOLS.—El parament de la part esquerra de l'altar a què pertany l'anterior davant d'altar, ve ocupat per tres figures dretes vestint mantell i túnica i presentant totes un llibre en la seva mà, sense que cap llegenda indiqui la intenció a què obeï el pintor al deixar les esmentades figuracions [Fig. 112].

Tres dels costats del parament que ens ocupa conserven l'emmarcat, que ofereix com a decoració una línia serpentejant amb fulles i flors de lis.

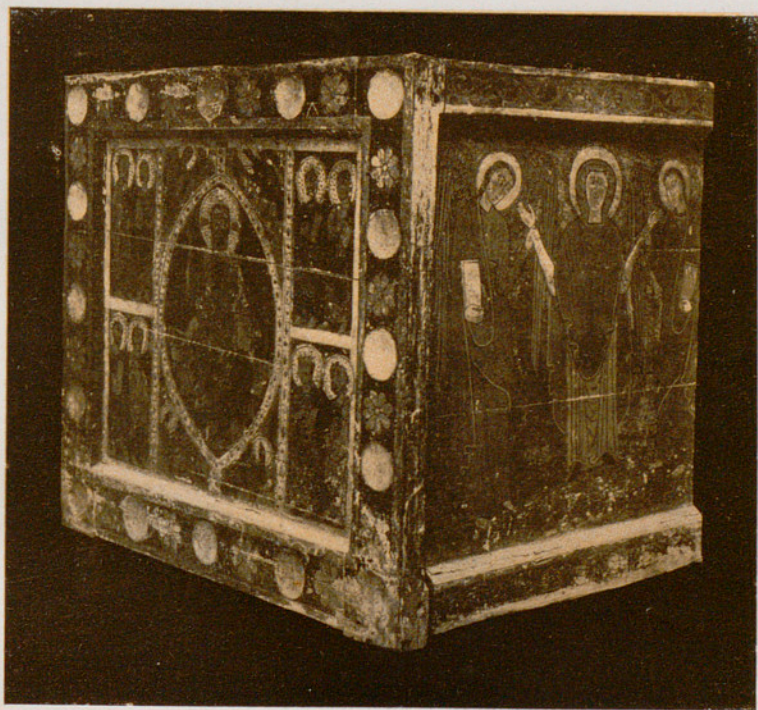
Els colors són d'una especial vivesa en aquest pal·li que creiem posterior d'alguns anys a l'anteriorment descrit. No s'hi usà l'argentat ni el relleu d'estuc.

PAL·LI DE L'ASSUMPCIÓ.—Amb dir únicament que en el pal·li de la part dreta la mateixa mà que l'anterior hi representà l'Assumpció de Maria al Cel, restaria feta la descripció d'aquesta pintura. Farem notar que Nostra Dona vesteix mantell encaputxat i clos, i que té els braços extesos en actitud de pregar, apareixent sobre núvols i acompanyada de dos àngels que l'enlairen, prenent-la pel braç. Aquestes alades figuracions vesteixen túnica talar i mantell, sostenint per estranyesa un llibre cada una d'elles [Fig. 113].

Mideix, com l'anterior, 1'13 x 1'04 ms.

PAL·LI DE SANT VICENS, DIACA I MÀRTIR.
—El Museu Diocesà de Lleida posseeix des de sos pri-

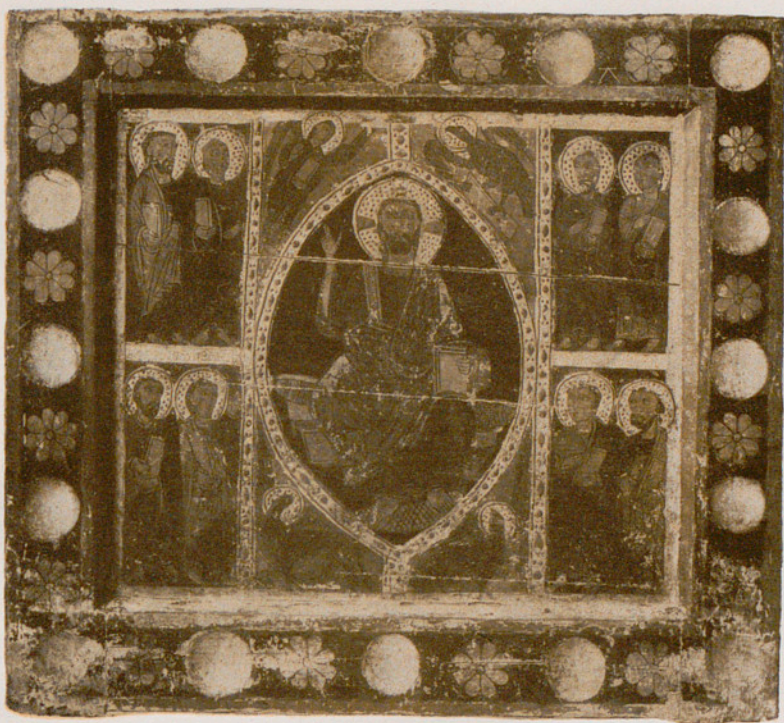
(1) *Catálogo*, n.º 32, fig. 85, p. 80. — RICHERT, p. 35 i lám. 10. — *Gasefa de les Arts*, n.º 65, del 15 de gener de 1927.



(Clixé Mus. Ciutad.)

Fig. 110. — PAL·LI DELS VUIT APÒSTOLS
 Museu de la Ciutadella de Barcelona





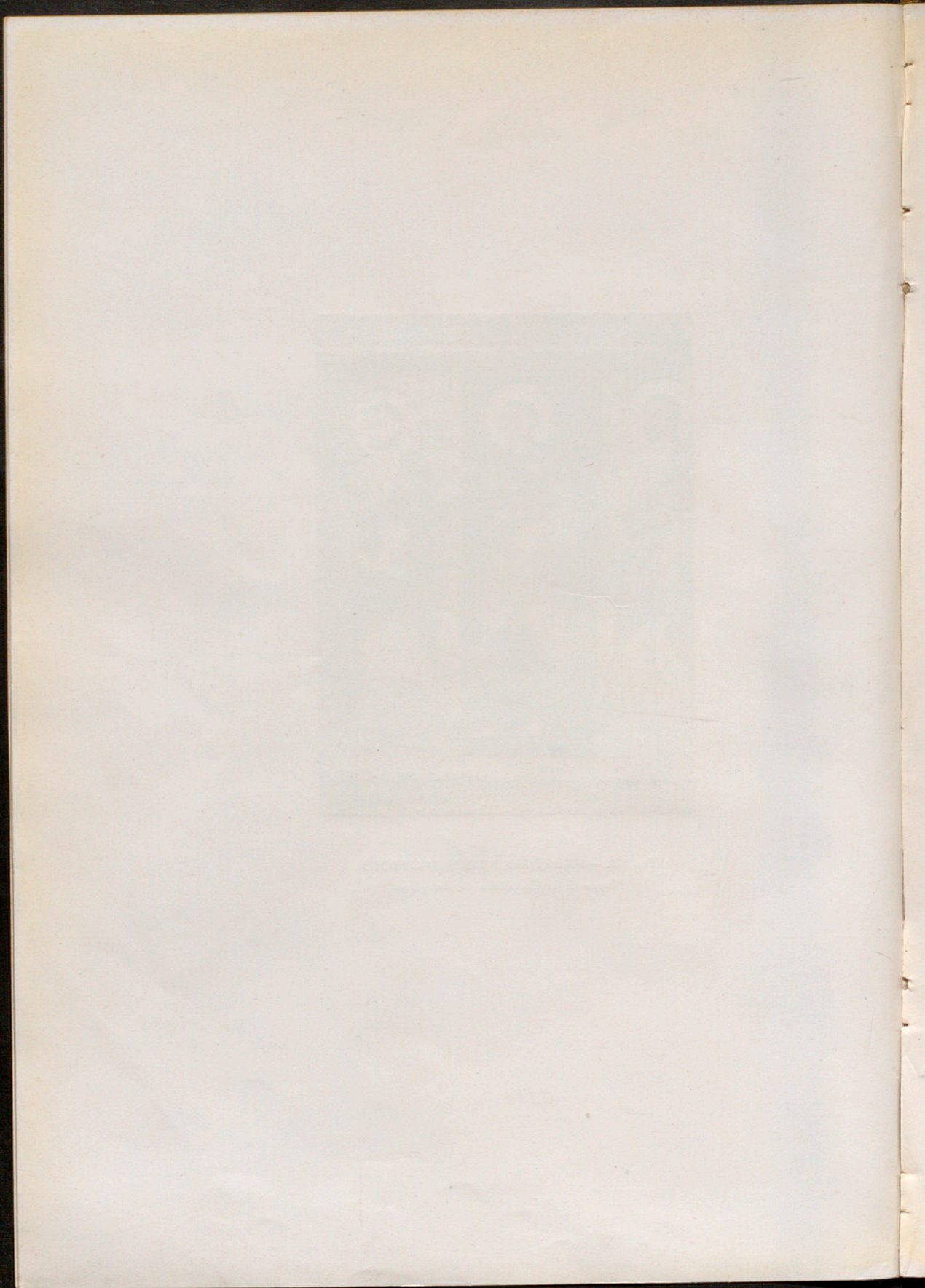
(Clixé Mus. Ciutad.)

Fig. 111. — PAL·LI DELS VUIT APÒSTOLS
Museu de la Ciutadella de Barcelona



(Clisé Mus. Ciutad.)

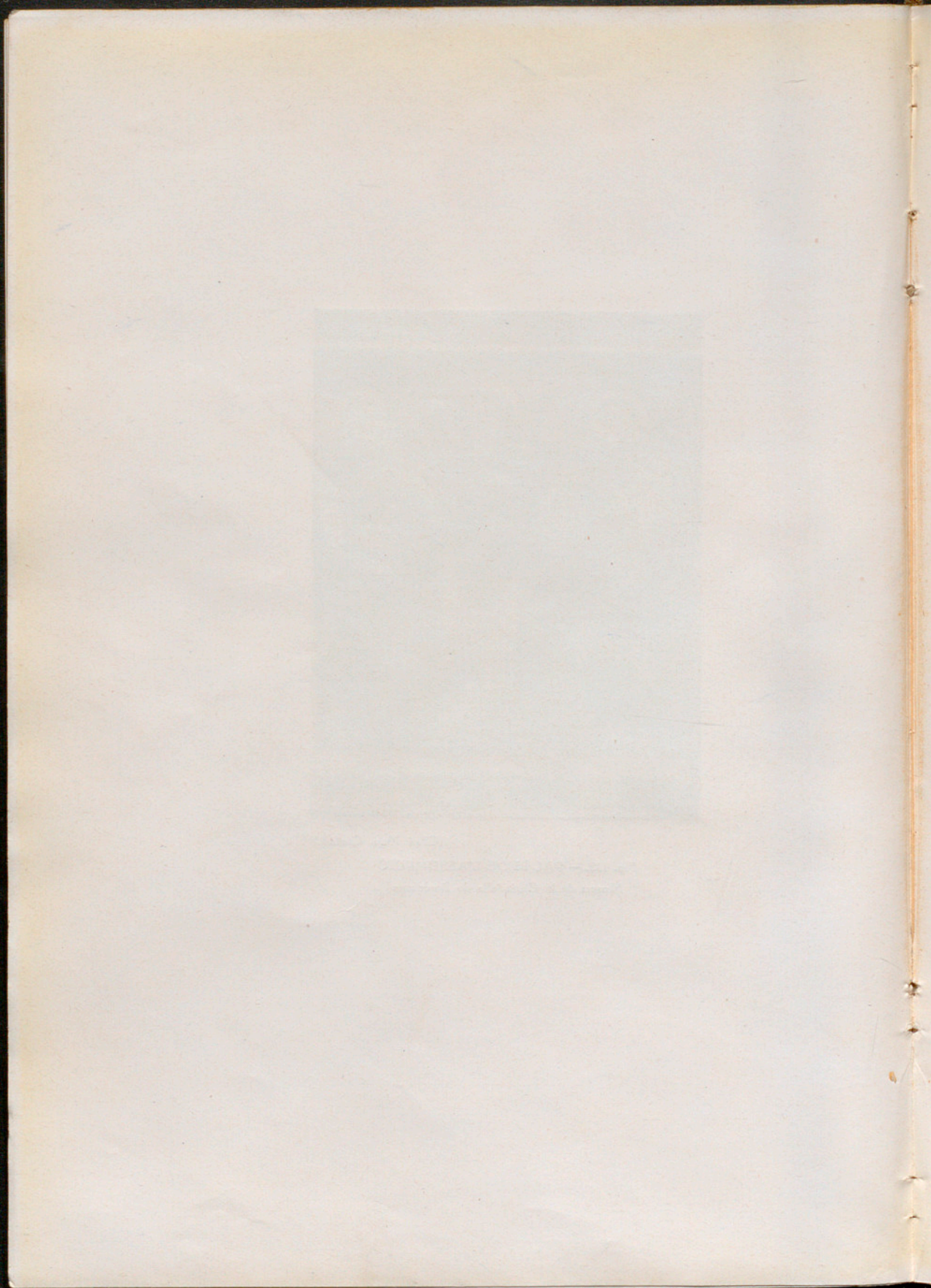
Fig. 112. — PAL·LI DELS TRES APÒSTOLS
Museu de la Ciutadella de Barcelona

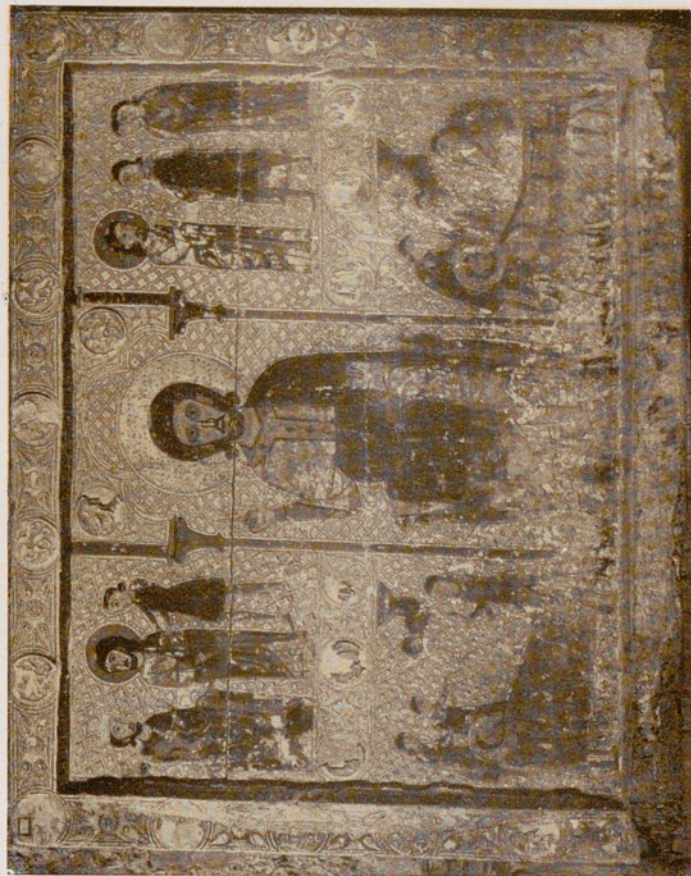




(Clixé Mus. Ciutad.)

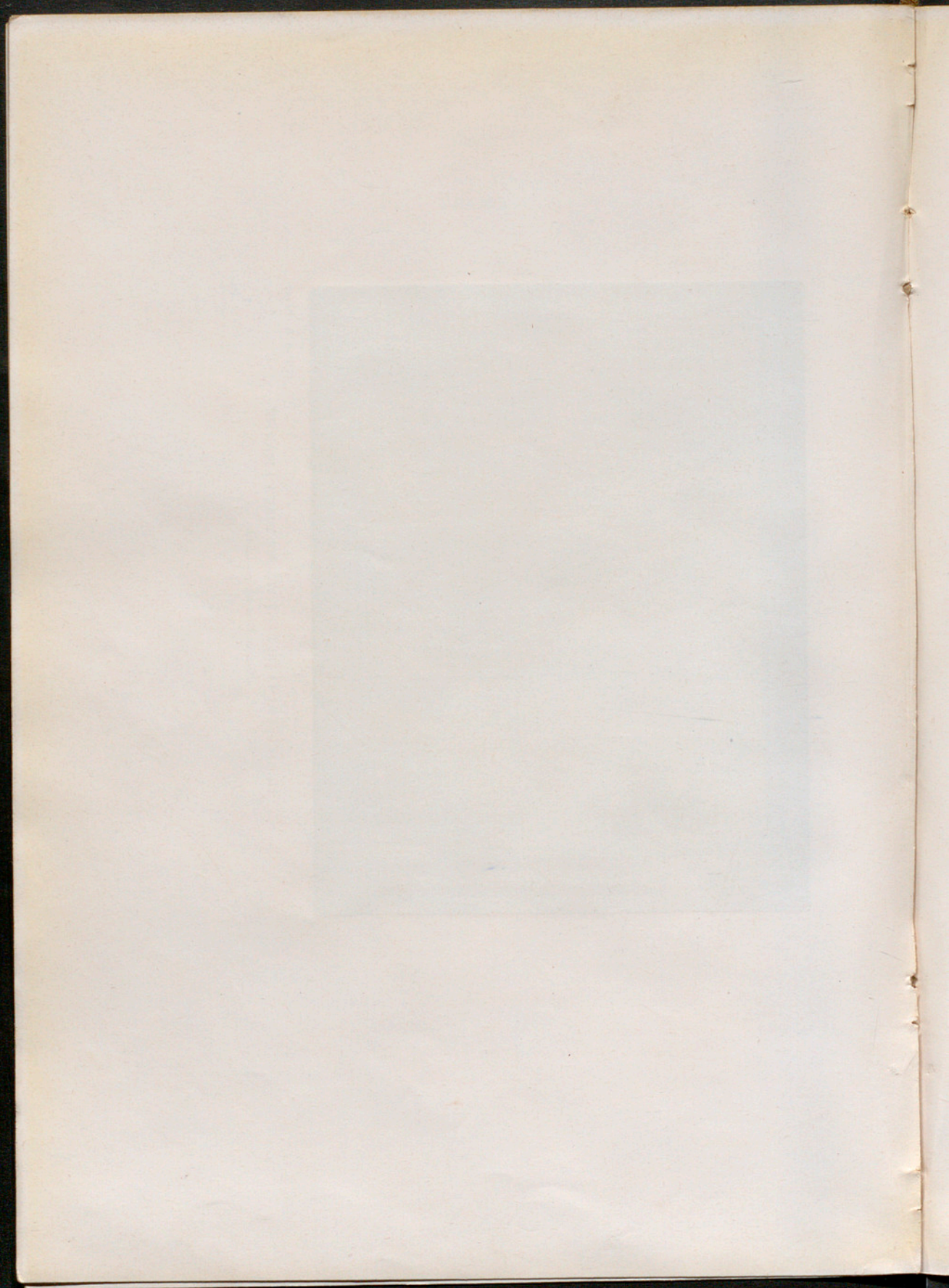
Fig. 113. — PAL·LI DE L'ASSUMPCIÓ
Museu de la Ciutadella de Barcelona





(Clisé A. Mas)

Fig. 114. — PAL·LI DE SANT VICENS, DIACA I MÀRTIR
Museu Diocesà de Lleida



mers temps i com una de les obres més apreciàbles i a la vegada més conegudes entre totes les de la nostra pintura primitiva, un pal·li dedicat al diaca i màrtir de Crist, Sant Vicens, conegut vulgarment per *Espanyol*.¹

Procedeix aquest parament d'altar de la parròquia de Tresserras (Osca, diòcesi de Lleida), midant 0'94 x 1'16 metres.

Les figures que intervenen en les històries grafiades en el pal·li resten en pla i colorides vigorosament sota un camper una mica rellevat, formant variats motius, però més que res uns petits cairons o lossanges deixats dintre l'emmallat, irregular certament, que deixen unes línies diagonals contraposades. També resulten de pastillatge els motius que constitueixen el que en podríem dir l'arquitectura dels compartiments del plafó, els quals són en nombre de cinc, el mitjancer i el principal de doble tinguuda que els quatre que li fan costat, dos a dos i sobreposats. Aquests darrers van separats per unes amples faixes horitzontals, en les quals, sempre en relleu de pasta guixosa, s'hi troben uns elements decoratius de filiació vegetal, que omplen els espais no plens per uns medallons circulars, en els quals s'hi troben àguiles esplaiades. En els llunetols que restarien sobre l'arcuació trilobada, sota la qual hi va la figura principal del pal·li, s'hi noten altres dos medallons amb animals en forma de lleonets, fauna que resta repetida en els cercles que decoren el marc que enquadra el conjunt. Tota la decoració de pastillatge que constitueix el principal distintiu del frontal, per més que es vegi feta amb gran pressa, no per això deixa d'acreditar una mà habilíssima i molt coneixedora de la tècnica i dels motius de l'ornament [Fig. 114].

(1) Han parlat d'aquest pal·li el MUÑOZ, fig. 3, p. 93 i 4.—També el BERTAUX en sa obra *La Exposición Retrospectiva de Zaragoza en 1908*, p. 37, lám. 4.—També el P. JOSEP BRAUN, vol. II, p. 112, lám. 140.—Mr. WALTER COOK en *The Stucco Altar Frontals of Catalonia*, p. 55 i següents, fig. 22.—J. FOLCH I TORRES, *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1915-1920, pàg. 761.—RICHERT, p. 38, lám. 24.

Com resta indicat, el compartiment central va constituït per una mena d'edícol amb arcuació trilobada, estrevant-se sobre columnetes de canó lleugeríssim i no manca des de base i capitell. Ocupa el lloc dintre de tal ornament



(Clixé A. Mas)

Fig. 115. — PAL·LI DE SANT VICENS, DIACA I MÀRTIR

Museu Diocesà de Lleida

arquitectònic la figura del Sant Màrtir, presentant-la com si es tractés del Pantocrator, asseguda en majestàtic soli, vestint sobre-túnica i mantell creuat, beneint amb sa dreta alçada i presentant sobre l'altre genoll un llibre clos. La composició tota de la figura acredita la visió pantocrà-

tica, per més que aquí apareix sense nimbe crucífer i oferint reduïda tonsura clerical al cim de la testa. Que la idea del pintor era representar Sant Vicens, ho confirma el fet



(Clixé A. Mas)

Fig. 116. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT VICENS, DIACA I MÀRTIR

Museu Diocesà de Lleida

de què en el costat interior del marc, sobre la figura del sant Diaca, s'hi llegeixi: *SANCTVS VINCENCIVS*.

Si atenem a l'ordre cronològic de les escenes figurades en els quatre compartiments que fan costat a la imatge ja descrita, haurem de començar parlant del superior dret, tota vegada que en ell s'hi troba el sant Diaca predicant i

socorrent al poble fidel, representat per un home i dues dones. Al damunt d'aquests episodis s'hi llegeix *SANCTVS VICENCIVS, POPVLVS* [Fig. 115].



(Clixé A. Mas)

Fig. 117. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT VICENS, DIACA I MÀRTIR
Museu Diocesà de Lleida

D'aquí hem de saltar al compartiment superior esquerre, figuratiu del sant Levita en presència de l'emperador Deci, on hi és portat per un soldat, trobant-se al damunt de l'escena les paraules *DACIANVS* i *SANCTVS VICENCIVS* [Fig. 116].

Deu continuar la història del martiri en el compartiment

ment inferior dret, vegeu-s'hi al sant posat en una graella sota la qual hi ha foc que és avivat per dos saigs amb barres de ferro, a la vegada que descendeix del cel un



(Clixé A. Mas)

Fig. 118. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT VICENS, DIACA I MÀRTIR
Museu Diocesà de Lleida

àngel turiferari, que incensa el gloriós màrtir de Crist. Perquè no hi hagi dubte sobre el significat d'aquesta escena, més pròpia del també Sant Diaca Llorenç, l'artista fa constar el nom VICENCIUS, escrit en la graella on està agarrotat el sant confessor hispànic [Fig. 117].

Finalment devem dir alguna cosa del darrer enquadrament. El Sant Diaca hi apareix mort sobre un bonic i luxós llit, lloc on fou traslladat i en el qual entregà el seu esperit a Déu. Intervenien en la representació tres botxins i també un àngel que descendeix amb un encenser amb el qual honora a Sant Vicens. En el drap de sobre el llit no hi manca la llegenda: SANCTVS VICENCIVS [Figura 118].

Creiem que el pal·li de Tresserres ha de datar-se a ja ben entrat el segle XIII.

Són vàries les coincidències entre el pal·li que ens ocupa i els cinc que immediatament el segueixen.

PAL·LI DE SANT MARTÍ.—Procedent de l'església de Chía, província d'Osca, en la conca del Run, l'afortunat col·leccionista barceloní, Don Lluís Plandiura, posseeix un pal·li dedicat a Sant Martí que té la particularitat d'anar firmat amb l'epígraf: JOHANNES PINTOR ME FECIT. Aquest exemplar mideix 1'00 x 1'05 ms. acreditant una mà de la segona meitat del segle XIII.

L'obra pictòrica del pal·li en qüestió és plana i sobresurt d'un camper ornat de petit relleu de pasta guixosa, que repeteix un motiu de reixat diagonal, portant en el seu interior una triple fulleta. El decorat de pastillatge invadeix el marc que enquadra el conjunt, repetint unes rodelles que porten inscrit una mena de lleó i que es presenten alternant amb vint clots imitant grossos cabuxons [Fig. 119].

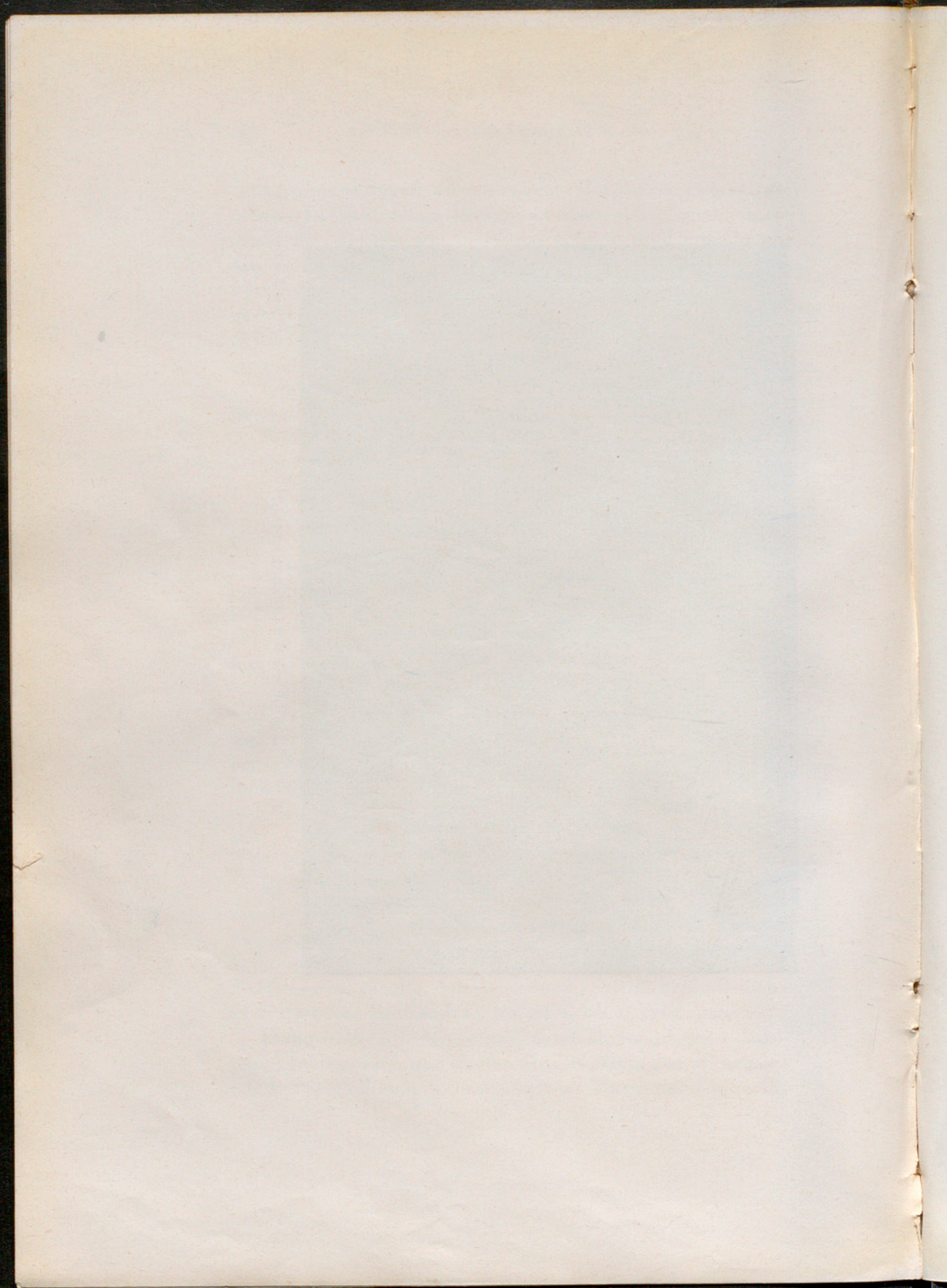
El compartiment central, que ofereix la forma d'una capelleta arquejada i trilobada, limita lateralment amb primes columnetes amb capitell i basamenta. Està ocupat per la figura del sant Pontífex de Tours assegut en macís cadirat, vestint casulla, dalmàtica, alba i mitra, beneint amb sa dreta i sostenint amb l'altra mà el bàcul episcopal.

Flanquegen aquest compartiment altres quatre a cada part i sobreposats, que devien anar separats per un ample fris horitzontal amb decoració *rofata*. El primer d'aquests



Fig. 119. — PAL·LI DE SANT MARTÍ
Col·lecció Plandiura

(Clixé Serra)



enquadraments superior esquerre fa referència al Sant, quan donà la meitat de la seva capa a un pobre mig despullat, que porta nimbe i que vol al·ludir al fet d'ésser el mateix Déu el qui volgué provar la caritat del jove catecumen, que va muntat sobre corcer negre.

El compartiment inferior, de conservació defectuosa, devia al·ludir a la resurrecció d'un nen encara no batejat.

La divisió superior dreta relata gràficament la celebració de la missa per Sant Martí, qui vesteix de pontifical i va seguit per dos clergues, trobant-se davant de l'altar on hi ha el calze, sobre el qual hi apareix la mà de l'Onnipotent en actitud benedictòria.

L'últim enquadrament reporta la discussió entre l'àngel i el dimoni, esdevinguda als darrers instants de la vida del sant Bisbe, qui jeu en son llit ben emparamentat.

La llegenda SANCTVS MARTINVS es repeteix tres vegades en el costat superior del marc, llegint-se el monograma IHS sobre el pobre al qual s'ha fet la deguda referència.

PAL·LI DE SANT CLIMENT. — Formant part de la missió enviada en l'any 1907 per l'Institut d'Estudis Catalans a l'alt Pirineu català i aragonès, al trobar-nos en l'església de Sant Climent de Tahull, tinguérem ocasió d'observar com en els respectius altars dels tres absis, s'hi havien conservat tres frontals. Un d'aquests, el de l'absi esquerra o de la part de l'Evangeli, és el que avui figura en la col·lecció Plandiura, de Barcelona, dedicat a contar la llegenda del Sant Pare Climent. Aquest frontal que té coses molt semblants al de Sant Martí, de la mateixa col·lecció Plandiura, ofereix com aquest la part de pintura reservada en mig del camper de pastillatge, que dona el mateix tema decoratiu de l'altre exemplar. El marc ofereix més variada decoració, trobant-s'hi entre aquesta unes rodells amb lleons.

Cinc són els assumptes exposats en el pal·li de Sant Climent i no tots són presentats amb la deguda subdivisió d'escenes. Així, si aquestes són dues en la zona superior

del parament i manifestes diversament meitat per meitat, les inferiors estan com confonent-se les unes amb les altres.

Així, en la primera casa superior esquerra s'hi veu un edifici davant del qual està Sant Climent, qui vesteix els ornaments pontificals i s'alça de son faldistori, beneint a una fembra que està agenollada a sos peus en actitud d'implorar misericòrdia. Aquesta dona llueix nimbe al voltant de la seva testa i va seguida de tres personatges, un dels quals ostenta una grossa espasa. Aquí sembla fer-se referència a Teodora, néta de l'emperador Domicià, la qual s'havia fet cristiana contra la voluntat del seu marit Sisini, qui al perseguir-la quedà orb, recobrant la seva vista tant ell com els seus esclaus, per intercessió del sant Pontífex a l'ésser pregat per Teodora.

El segon compartiment fa referència a la llegenda de la invenció de la font de vida, senyalada per l'Anyell Diví a súplica del Sant Pare, prest a socórrer als seus companys d'exili i de feixuc treball a les pedreres de marbre.

En els episodis que hi ha en la part baixa, s'hi veu primerament al Sant, presentat per un soldat davant de l'emperador Trajà, trobant-s'hi sens interrupció el martiri de Sant Climent, qui és llençat al Mar Negre des d'una barca i porta lligada al coll una àncora estranya, en forma de grapa, no mancant-hi confusament el miracle de la conservació de ses relíquies, dintre un edícol marmori en el qual una vegada, segons la llegenda, hi restà un noi et per espai d'un any, essent trobat per sa mare sà i salvat per intercessió del benaventurat Papa.

Mideix aquest frontal 0'92 x 1'68 ms.¹

PAL·LI DE SANT PERE. — En l'església d'Erill-la-Vall s'hi conservà un interessant exemplar de pal·li pintat,

(1) En la mateixa església de Sant Climent de Tahull, a mitjans de l'any 1926, s'hi feia notar a l'altar de l'absidiola de l'esquerra un *antependi* fet amb relleu d'estuc molt deteriorat, però notable per sa factura neta-ment romànica. (P. P. R.: *La Veu de Catalunya* de 6 d'agost de 1926.)

dedicat a l'Apòstol Sant Pere, que té moltes coincidències amb els dos anteriors, essent probable que fos producció del ja citat mestre Joan Pintor, que signa el primer dels anteriorment al·ludits. Entre aquestes coincidències, el pal·li d'Erill ofereix les figures de pintura plana que sobresurten sobre camper en petit relleu de pasta guixosa, en la qual s'hi manifesta un motiu ornamental idèntic als dels antependis ja descrits. El marc es presenta avui després de tot motiu ornamental, midant 0'90 x 1'58 metres. Don Lluís Plandiura és actualment possessor d'aquest ornament d'altar.

La seva distribució d'assumptes és la mateixa del pal·li de Chía. Al mig, dintre una capelleta amb arcuació trilobada, s'hi veu la figura del Príncep dels Apòstols assegut en macís bancal encoixinat, vestint casulla, tunicel·la, alba, calçat negre, maniple i mitra, beneint amb sa mà dreta i sostenint amb l'altra mà un bàcul de grossa voluta que no s'encabeix dintre la capella. Quatre representacions d'altres episodis de la vida del Príncep dels Apòstols ocupen els costats del plafó.

En el primer d'aquests compartiments rectangulars s'hi veu l'emperador Neró, assegut, discutint o interrogant als Apòstols Sant Pere i Sant Pau, que li són presentats per un soldat armat d'espasa.

Sota de la indicada història s'hi veu la de la presó de Sant Pere, qui apenes treu el cap per una finestra d'una mena de castell en el qual fan guardia dos saigs. Sobre la finestra s'hi llegeix: PETRVS.

El primer compartiment de la dreta fa al·lusió a Simó el Màgic, quan oferí diner a Sant Pere per tal que li trametés el poder de taumatúrgia. Demés dels dos personatges indicats s'hi troba també Sant Pau i una edificació o palau, del qual el simoníac degué sortir.

La última escena sembla referir-se a l'oració feta pels dos Apòstols quan Simó el Màgic, per poder diabòlic, s'aixecà enlaire, d'on caigué sorollosament per voler del Déu Omnipotent, el qual té enlaire la mà totpoderosa.

PAL·LI DE LA MARE DE DÉU DE LA LLET.

— La col·lecció de Don Ròmul Bosch i Catarineu adquirí un parament d'altar, dividit en cinc compartiments, el central doble dels altres, aproximadament [Fig. 120].

En aquest, hi va una hornacina sota una arcuació trilobada del tot semblant a la d'altres pal·lis procedents de la frontera aragonesa. La Mare de Déu està asseguda, lluint corona sobre son mantell obert de davant, mostrant sobre son genoll esquerre al Nen Jesús, al qual ella ofereix el pit per alletar-lo. Jesús beneeix amb sa mà dreta i ostenta un llibre en l'altra mà. En el nimbe de la Mare s'hi llegeix SCA MARIA [Fig. 121].

En el compartiment lateral superior s'hi troba l'Anunciació amb l'Arcàngel, GABRIEL, voleiant, empunyant una verga i senyalant amb l'altra mà a Maria que està en actitud de sorpresa i sembla portar un rull en sa dreta, llegint-se en el nimbe AVE MARIA GRACIA PLENA [Figura 122].

La subdivisió lateral superior dreta, ofereix el Sant Natalici, trobant-se la Mare de Déu, MARIA, descansant dintre un jaç, la qual està com en conversa amb Sant Josep, IOSEP, que roman assegut escoltant l'àngel que baixa del cel i li comunica l'ordre de fugir a Egipte. Sobre la jassa de la Verge perpètua s'hi troba el pessebre a on reposa l'infantó, IESVS, escalfat pel bou i la mula. Un incenser és sospès al mig de la composició, essent brandat per l'àngel [Fig. 123].

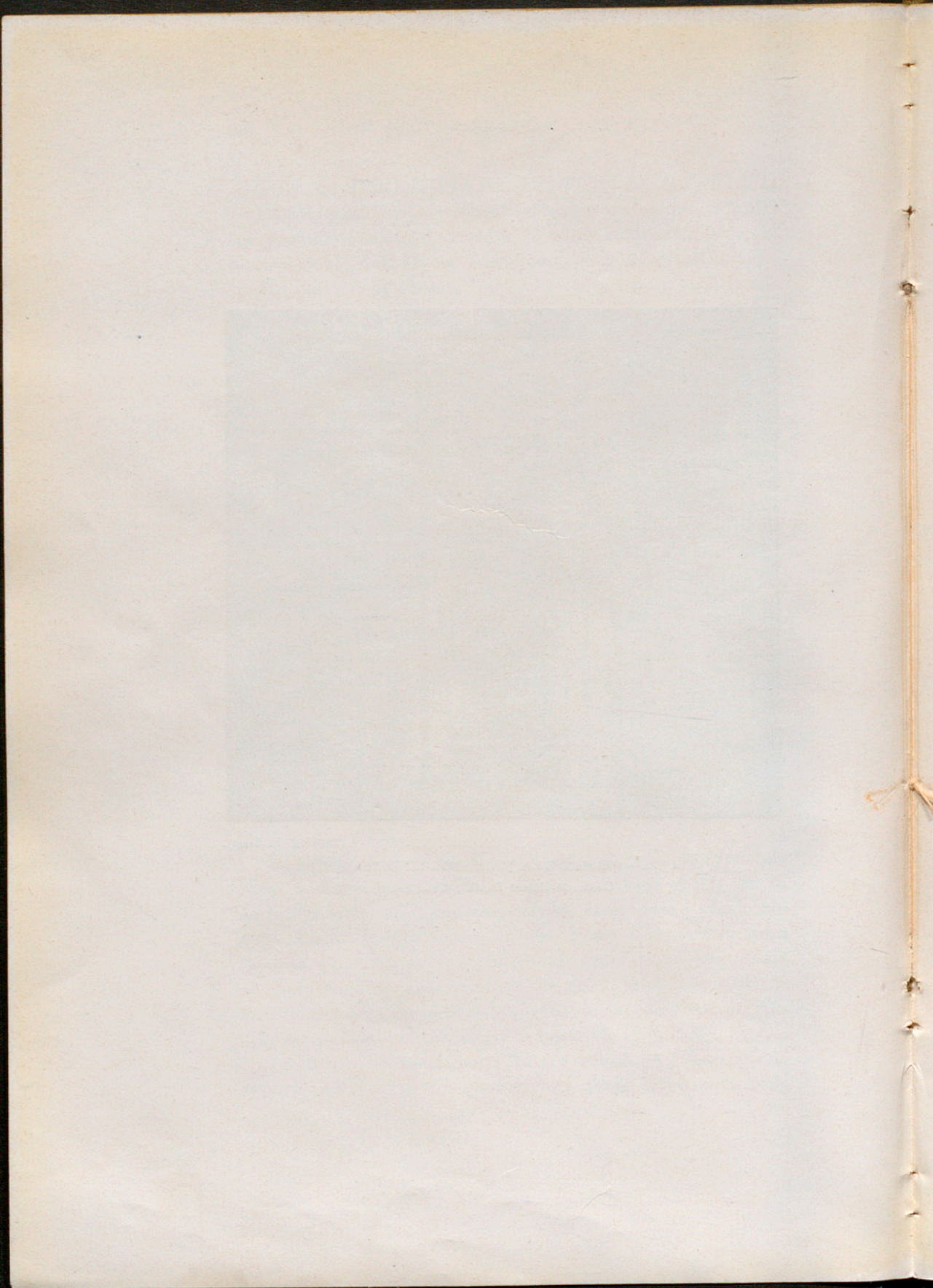
El compartiment esquerre inferior mostra els tres Reis Màgics, drets, en actitud de dirigir-se envers el lloc on hi ha la Madona. Ells representen les tres edats i van coronats, lluint hàbits curts en els quals s'hi simula gran riquesa, presentant en ses mans els dóns dintre una mena de pots tapats. Els noms MELCHIOR, GASPAR, BALTA-SAR van escrits en la part superior de la composició. Un dels reis, el del centre, senyala l'estrella [Fig. 124].

El darrer compartiment du representada l'Anunciació de la Bona Nova a dos pastors, els quals estan entre mig



(Clixé F. Serra)

Fig. 120. — PAL·LI DE LA MARE DE DEU DE LA LLET
Col·lecció Ròmul Bosch i Cafaríneu



de sos ramats, entreveient-se uns arbres en el camper. L'àngel presenta una filactèria on hi va la salutació [Figura 125].

Els fons del pal·li estigueren tots ornamentats de pasta



(Clixé F. Serra)

Fig. 121. — DETALL DEL PAL·LI DE LA MARE DE DÉU DE LA LLET
Col·lecció Ròmul Bosch i Cafaríneu

guixosa, reservant les imatges sobre una mena de quadriculat. Una ampla franja amb palmetes, dintre un motiu cordiforme, separa els compartiments laterals, essent el marc també ornat de pastillatge amb dibuix de quadricula.

Pertany a ple segle XIII i a l'agrupació de pal·lis últimament descrits.



(Clixé F. Serra)

Fig. 122. — DETALL DEL PAL·LI DE LA MARE DE DÉU DE LA LLET
Col·lecció Ròmul Bosch i Catarineu



(Clixé F. Serra)

Fig. 123. — DETALL DEL PAL·LI DE LA MARE DE DEU DE LA LLET
Col·lecció Ròmul Bosch i Catàrineu



(Clixé F. Serra)

Fig. 124. — DETALL DEL PAL·LI DE LA MARE DE DEU DE LA LLET
Col·lecció Ròmul Bosch i Catarineu



(Clixé F. Serra)

Fig. 125. — DETALL DEL PAL·LI DE LA MARE DE DEU DE LA LLET

Col·lecció Ròmul Bosch i Catarineu

PAL·LI DE LA MARE DE DÉU I DEL CICLE DE LA INFÀNCIA DE JESÚS. — La col·lecció Plandiura, tantes vegades esmentada, posseeix un altre pal·li d'altar que sembla de la mateixa agrupació originària dels exemplars anteriorment descrits, i de la mateixa mà que els precedents.

Dintre un marc simulant pedreries i discs amb lleonets, s'hi troben les representacions sagrades, amb les figures planes sobre camper quadriculat i omplert per les tosques flors de lis que ja hem trobat diferents vegades en els paraments d'altar procedents de la ratlla aragonesa. La distribució general del model que ens ocupa és a cinc compartiments, el central doble aproximadament que els que li fan costat i que són a parelles sobreposades i separades horitzontalment per una faixa igual a la descrita en el pal·li de la Mare de Déu de la Llet.

El compartiment del mig mostra, dintre auriola apuntada la representació de Maria amb el Jesuset, que aquesta vegada reposa sobre el genoll dret de la seva Mare, la qual està una mica terciada i no de front. Vesteix mantell des del cap coronat i reposa sobre escambell encoixinat i cobert per un bancal. El Nen beneeix amb sa mà dreta i té a l'altra mà, sobre el genoll, el llibre clos; vesteix túnica i mantell posat com a toga. Al damunt de la imatge i ja en el costat del marc, s'hi veuen les lletres MATER DOMINI. Els símbols dels Evangelistes omplen els quatre llunetols del compartiment, essent els superiors, segons les llegendes acompanyatòries, MATEVS · IOANNES, i els inferiors MARCVS i LVCAS.

El compartiment lateral superior esquerre va subdividit en dues escenes separades per columnetes, notant-s'hi l'Anunciació de Maria Santíssima per l'Arcàngel Sant Gabriel qui porta llarg ceptre. Al costat hi ha l'abraçada de Santa Elisabet i de Maria. Pot llegir-se al damunt dels dos episodis GABRIELIS · MARIA i ELISABET · MARIA.

L'enquadrament superior dret té doble escena sense interrupció, veient-s'hi el Naixement de l'Infant Jesús i

l'Anunciació als Pastors. La Mare de Déu, MARIA, jeu en una llitotxa a la manera bizantina. Té prop d'ella la menjadora del bou i la mula amb el Jesuset, mentre baixa un àngel del cel que sembla fer referència a l'avís de fugida a Egipte, donat providencialment a Sant Josep, qui estava aprop de la Verge partera. Un altre àngel anuncia la bona nova a dos pastors que estan amb sos ramats en unes muntanyes. El mot IOSEP hi apareix.

La divisió inferior esquerra està omplenada per les figures del tres Reis, el davanter oferint son present mig agenollat i dirigint-se envers la Mare de Déu amb l'Infantó, que ja hem vist ocupava el lloc preeminent del pal·li i que així atén als tres ofertors.

El darrer compartiment és el de més interessant iconografia, ja que exposa gràficament la Degollació dels Innocents i també la Fugida a Egipte. El primer episodi està grafiat per figures en realitat de menor dimensió que les ordinàries en el pal·li, deixant veure a Herodes assegut en bancal encoixinat i amb els distintius de corona i ceptre, en actitud d'ordenar la mort dels infants betlemites, crim que executen tres soldats, un dels quals mostra un nin enasprat amb sa llança, l'altre està decapitant un infantó amb espasa i un tercer esmicolant un altre innocent i donant-lo a fragments a uns gossos, mentre sa mare, en actitud de desesperació, s'esquinça la roba del pit. La Fugida a Egipte està representada per Maria i el Diví Infant posats sobre una mula, la qual és conduïda amb son ronçal pel Patriarca Josep, qui porta un farcell suspès d'un bastó sobre sa espatlla i vesteix túnica més curta de la que és corrent veure en altres pal·lis.

PAL·LI DE SANT CLIMENT. — La col·lecció Plandiura posseeix un pal·li vingut d'Estet, que amb tot i la seva deficient conservació, no deixa d'oferir algún interès. Sembla obra del començament del segle XIII, midant 0'98 x 1'35 ms. Si la pintura d'aquest pal·li és molt mutilada, no així la part d'ornamentació de relleu

d'estuc que, formant una línia serpentejant de complicats caulícols, decora el seu marc.

Al mig hi ha el Pantocrator assegut en macís soli encoixinat i al qual acompanyen, penjant a cada costat de la testa, les lletres *Alfa* i *Omega*. No hi manquen, omplint els llunetols, els quatre animals indicadors dels escriptors Evangèlics.

Quatre enquadraments ocupen el demés del plafó, desenrotllant episodis que semblen de la vida del papa Sant Climent. En el primer d'ells s'hi veu el benaventurat vestint casulla i demés ornaments pontificals, fins amb mitra baixa, qui és presentat davant de l'emperador Trajà. De l'assumpte inferior a aquest res pot dir-se'n, doncs ja no es conserva.

En el superior de la part dreta s'hi veu el mateix emperador enviant a l'exili al sant Pontífex romà, veient-s'hi dos soldats que l'empenyen envers la part oposada del lloc on està el tirà, per on hi ha una fontana amb aigua, que sens dubte fa referència a la deïu d'aigües que Sant Climent féu sorgir per saciar la set dels seus companys d'infortuni. Les lletres FONTE aclareixen el significat d'aquesta representació.

En el compartiment inferior sembla endevinar-s'hi una barca tripulada per tres botxins, els quals han llençat al mar, per tal que hi morís, al sant Pontífex, del qual es veu el cos revestit dels ornaments episcopals.

PAL·LI DE SANTA CRISTINA. — Sols la meitat inferior d'aquest pal·li ha arribat fins als nostres dies i encara en deplorable estat de conservació. Així i tot és ben digne de què parem esment en ell, que forma part de la col·lecció del Museu Episcopal de Vich.¹

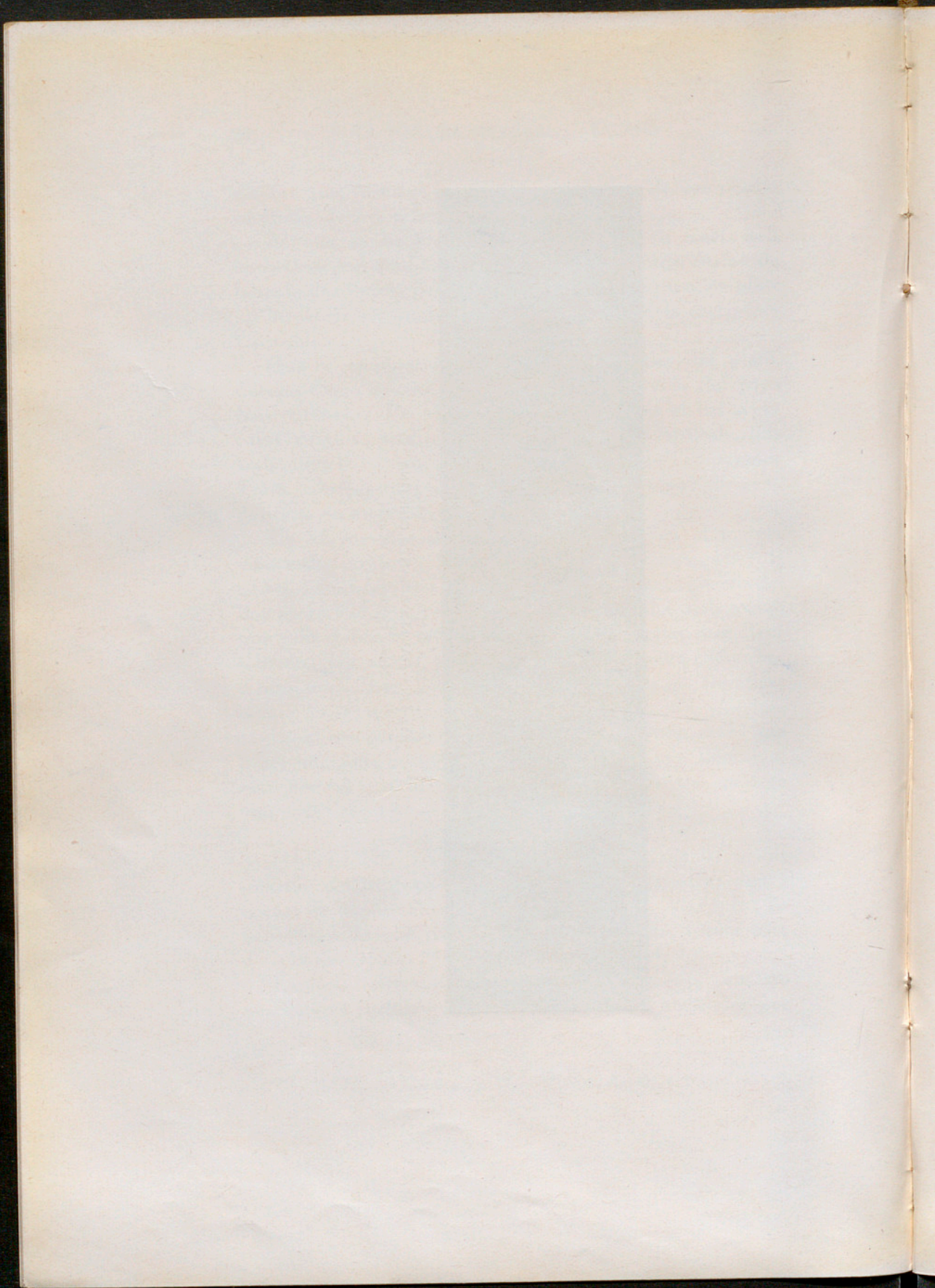
La part conservada forma sis compartiments separats per franges verticals de pedreria simulada i abrigades per

(1) N.º 722 del *Catálogo*, p. 77. — MUÑOZ, *Anuari*, any 1907, p. 112.



Fig. 126. — PALLI DE SANTA CRISTINA
Museu Episcopal de Vich

(Clisé Mus. Episc.)



arcs trilobats, els quals ofereixen un principi de frondes trifoliades, de dimensió més grossa de com les hauria fetes un artista plenament convensut de la importància decorativa que dóna a tals brots l'art gòtic o ogival. Els ele-



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 127. — DETALL DEL PAL·LI DE SANTA CRISTINA
Museu Episcopal de Vich

ments que acabem d'esmentar i que tanquen els sis compartiments són fets de pasta guixosa donant un petit relleu. Els plafons són plans i en ells s'hi veuen pintades les escenes de la vida de la verge i màrtir Santa Cristina, a qui estava dedicat l'altar del qual forma part el pal·li que descrivim. Aquest degué ésser del tot platejat, posant-hi el pintor colors transparents en els campers i opacs en les

figures i accessoris. La taula està del tot endrapada, veient-s'hi en sos compartiments alternant el camper groc, platejat i burilat, amb altres en verd. L'autor féu més encara, tota vegada que ratllà amb incisions, donant mo-



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 128. — DETALL DEL PAL·LI DE SANTA CRISTINA
Museu Episcopal de Vich

tius florals estilitzats a tots els fons. Usà els colors verd, blau, vermell, groc, blanc i negre. En tot s'hi mostrà, l'artista, un home del doscents, podent-se per tant atribuir el pal·li a molt avançat el segle XIII [Fig. 126].

Mideix 0'37 x 1'14 ms. i en el primer dels seus compartiments, que forçosament devien ésser els de la part infe-

rior, hi posà a Santa Cristina ficada dintre una caldera amb pega i reïna. Li havia fet posar el tirà Enni, sots l'acusació d'ésser cristiana, que la Santa verge havia pre-



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 129. — DETALL DEL PAL·LI DE SANTA CRISTINA

Museu Episcopal de Vich

ferit a l'amor del seu propi pare. Dos botxins la maltracten i afegeixen llenya al foc que devia servir per al seu martiri [Fig. 127].

El segon compartiment al·ludeix a l'episodi de quan Cristina fou portada al temple d'Apol·ló i amb sa benedicció féu caure l'idol. El temple està figurat per un arc apuntat, surmontat de torrelles i del qual pengen dues

llànties; la qual cosa, junt amb la representació de la Santa i del simulacre caigut, omple tota l'escena [Fig. 128].

El compartiment que segueix fa referència a un episodi



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 130. — DETALL DEL PAL·LI DE SANTA CRISTINA

Museu Episcopal de Vich

que degué tenir lloc en un tancat, tota vegada que el pintor no es descuidà de fer-hi al·lusió, mitjançant una porta i una triple volta arcuada i ornada d'elements arquitectònics. Dintre aquest clos hi ha Santa Cristina dirigit-se envers un home que està agenollat al seu davant, la qual cosa pot fer referència al suplici que li ordenà el nou jutge Julià, successor d'Enni, quan la féu tirar en la

sítja a on hi havien serps i escorçons que, en lloc de comunicar-li son verí, no la varen noure. El personatge ageno-llat davant d'ella potser sigui el màgic encantador guardià



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 131. — DETALL DEL PAL·LI DE SANTA CRISTINA
Museu Episcopal de Vich

de les mortíferes bèsties, qui no sap explicar-se el prodigi [Figura 129].

Seguidament s'hi veu a la Santa, nua i lligada a una columna, sofrint el suplici de l'amputació dels pits, que li inflingeixen dos saigs [Fig. 130].

En el penúltim lloc, la mateixa verge cristiana, igualment nua i fermada a la columna, sofreix el doble turment

de l'arrencament de la llengua i l'aplicació d'una corona de ferro ardent sobre el seu cap [Fig. 131].

Finalment s'expressa el darrer suplici que sofrí Santa



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 132. — DETALL DEL PAL·LI DE SANTA CRISTINA

Museu Episcopal de Vich

Cristina i en el qual hi trobà la mort, veient-se-la com en els dos enquadraments anteriors, mentre dos soldats, un a cada part, armats amb sos arcs, fan endinzar llurs sagetes al cor de la Santa [Fig. 132].

PAL·LI DE SANT CEBRIÀ. — Procedent de Sant Fost de Capcentelles, no lluny de Badalona, és avui propietat del Museu Episcopal de Vich un parament d'altar



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 133. — PAL·LI DE SANT CEBRIÀ
Museu Episcopal de Vich

dedicat al Pare de l'Església Africana, bisbe de Cartago i màrtir, Sant Cebrià o Ciprià.¹

Ens trobem tractant d'un exemplar interessant per



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 134. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT CEBRIÀ

Museu Episcopal de Vich

ésser una de les primeres pintures gòtiques catalanes, segons indiquen sobretot els ornaments de procedència arquitectònica que en ell consten, i tota la manera de di-

(1) No consta en el *Catálogo* del Museu Episcopal. Ha parlat d'ell Don Josep PUIGGARÍ en l'*Album de la Sección Arqueológica de la Exposición Universal de Barcelona*, n.º 3, p. 108, i RICHERT, p. 42, fig. 26.

buixar i posar el color, que ja és del tot modelat i prescind deix dels vigorosos tocs sumaris propis de les pintures plenament romàniques. Sobre l'endrapat i enguixat de la



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 135. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT CEBRIÀ
Museu Episcopal de Vich

taula l'autor hi usà una bona gama de colors, que tenen per base un blau-verdós i el verd, groc, dos vermells, blanc i negre. En els elements que constitueixen l'arquitectura d'aquest parament, el pintor hi usà la plata colrada que invadeix també els nimbes que rodegen el cap del Sant titular d'aquest frontal, en el qual no hi ha el més petit element de relleu.

Emmarcat per muntants decorats amb brots serpentejants d'estilització floral, hi resta un plafó que va distribuït en vuit compartiments superposats per meitat, els



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 136. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT CEBRIÀ

Museu Episcopal de Vich

quals van separats per unes senzilles faixes horitzontals i verticals, que imiten una mena de cordó de caps retorts. Cada una d'aquestes vuit divisions resta interiorment ornada d'una arcuació apuntada i amb grans frondes, que interiorment porta inscrit un trilobat que converteix cada enquadrament en una mena d'hornacina, que conté escenes

de la vida de Sant Cebrià amb figures que sobresurten d'un camper, vermell o verdós alternativament [Fig. 133].

El primer assumpte fa referència a la predicació del



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 137. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT CEBRIÀ

Museu Episcopal de Vich

benaventurat Bisbe, el qual vesteix mitra, casulla i els demés ornaments pontificals, sens mancar-hi els guants, i està dret prop d'un altar sobre el qual s'hi veu una creu i un calze, aquest amb els corporals superposats. Cebrià, dirigit envers el poble, sosté amb sa esquerra un volum clos, a la vegada que amb l'altra mà senyala els oients,

com si els exhortés. Aquests estan posats com sota un cimbori, que va surmontat per un campanar d'espaldanya en el qual hi han dues campanes, cimbori on hi ha



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 138. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT CEBRIÀ
Museu Episcopal de Vich

apoiat un gran bàcul episcopal de bella voluta [Fig. 134].

En el compartiment segon, el Sant pontífex és presentat per dos saigs davant del cònsol nomenat Patró, qui vesteix capa amb esclavina figurant arminis i cobreix la seva testa amb un casquet amb excrescència mitgera i està assegut, escoltant la valenta confessió de Fe que li féu el Sant [Fig. 135].

En el compartiment que segueix, el Sant està sotsmès a l'exili ordenat pel cònsol, veient-se'l agenollat davant d'un faristol amb llibre i delectant-se escoltant un ocell



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 139. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT CEBRIÀ
Museu Episcopal de Vich

posat sobre unes branques que donen ambient a l'escena [Figura 136].

En el darrer compartiment del rengle superior s'hi veu el mateix Sant Cebrià agenollat i dirigit envers una munió dels habitants de la seva ciutat cartaginesa, els quals degueren sortir a rebre'l quan tornà de l'exili, veient-se

per això en el fons un portal i cases al·lusives a la famosa urbs [Fig. 137].

En el primer dels enquadraments inferiors, el benaurat



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 140. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT CEBRIÀ
Museu Episcopal de Vich

Pastor és presentat per uns soldats al procònsol Anglidici qui té un ceptre a la mà, anant abillat com un rei amb corona i mantell d'esclavina d'armini [Fig. 138].

L'altre compartiment figura al Bisbe cartaginès acompanyat d'un clergue, i posats ambdós sobre un carro que va tirat per un cavall, el qual porta a la gropa un botxí

armat de llança, veient-se en aquesta curiosa representació una gràfica al·lusió a la manera com Sant Cebrià seria conduït a la immolació per sa fidelitat a Crist [Fig. 139].



(Clixé Mus. Epis.)

Fig. 141. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT CEBRIÀ
Museu Episcopal de Vich

En el penúltim enquadrament s'hi figura la decapitació de l'insigne varó, al qual agenollat escapa un botxí, a la vegada que el Sant es dirigeix a una agrupació de clergues als quals recomanaria que paguessin bé a l'executor de la justícia iníqua, segons expliquen les actes del seu martiri. En l'alt de l'escena hi apareix la mà de l'Omni-

potent en actitud de beneir al seu servent bo, i fidel [Figura 140].

Finalment en el pal·li s'hi troba exposat l'honorífic sepel·li que els clergues i poble de Cartago feren de les despulles venerables del seu insigne adoctrinador i esforçat heroi de Crist [Fig. 141].

Don Josep Puiggarí escrigué atribuïnt el present antependi als anys entre el 1240 i 1260.¹ És de creure que la darrera data correspon més al temps en què fou produïda aquesta obra, a la qual no sabríem atribuir major antiguitat que mitjans del segle XIII.

PAL·LI DE SANTA CECÍLIA. — Visitant l'església cerdana de Bolvir, anys passats, tinguérem ocasió de veure-hi un pal·li en defectuosíssim estat de conservació, a causa d'haver-se oxidat i saltat la pintura que anava posada per hàbil mà sobre un llit guixós. Tot ell devia ésser platejat i colrat. Aquest pal·li després ha anat a figurar en el Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona. Es tracta d'una obra que avui encara acredita a tot un pintor, en la qual els episodis de la llegenda de Santa Cecília hi estan exposats sense limitació d'escenes en dues zones horitzontals, separades per un fris d'entrellaçats en pastil·latge. Mideix 1'30 x 1'77 ms. i en ell semblaven intervenir-hi, además del fons metàl·lic colrat de to vermell, els colors no transparents groc, vermell, blanc i negre² [Figura 142].

El marc que enquadra el conjunt presenta la particularitat d'oferir vers l'interior una motllura constituïda per un bordó molt rellevat i que substitueix el xamfrà usual en gairebé tots els pal·lis catalans. Tal marc porta orna-

(1) *Album*, lloc citat.

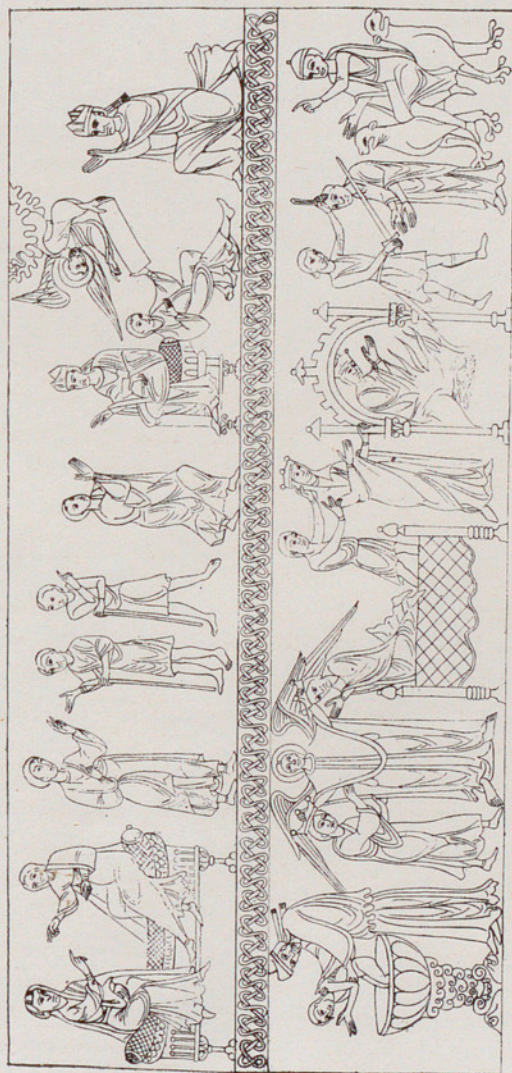
(2) *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1915-20, ps. 761-70. Article signat per J. F. i T. — Vegi's també el fascicle *Adquisiciones del Museo de Barcelona*, per Joaquim FOLCH I TORRES, p. 7 i següents. — N.º 1 del *Catálogo*, fig. 39, p. 41. — RICHERT, p. 35.

mentació en pastillatge, amb bells motius d'estilització vegetal que s'esplaien en els espais lliures, entre unes cavitats que en nombre de setze estan repartides en la superfície plana, clots que van ocupats per lleons, cérvols i àguiles, fets també en relleu de pasta guixosa.

Provarem de donar una idea de les representacions que ocupen el plafó i que sobresurten en fons burilat donant una mena de trenat, constituït per línies horitzontals i verticals que deixen uns espais quadriculats ocupats per un punt.

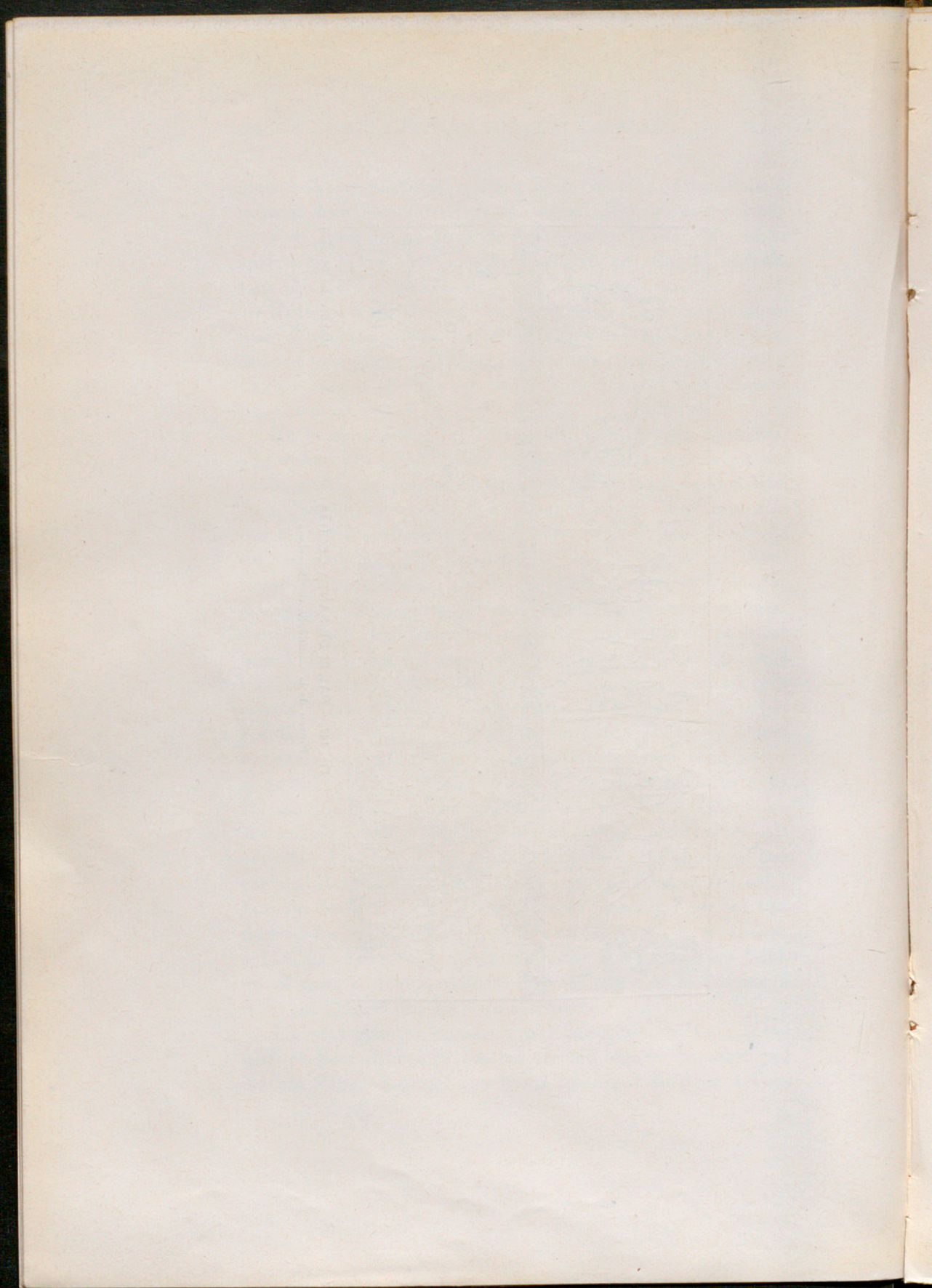
En la zona superior, començant per la part esquerra, s'hi veuen dos personatges home i dona, asseguts en un luxós moble de tradició romana, i en actitud de discutir. Són Cecília i el seu marit Valerià, en el moment que ella diu al mullerat de nou que no s'atreveixi a violar-li el vot de castedat que ella havia fet a Déu, vot que un àngel l'ajudaria a defensar i al qual el marit manifestà voluntat de veure. Segueixen els dos mateixos esposos acomiadant-se per anar Valerià a cercar el papa Urbà, pensant que li faria veure l'àngel que vetllava per Cecília, sols visible per ella i no així pel jove espòs, ja que no era cristià. Immediatament s'hi troba al mateix Valerià en actitud de caminar vers el lloc on hi trobaria el Papa, encontre que es verifica i que l'artista exposa fent veure el pontífex romà assegut en soli i vestint ornaments pontificals, inclosa la mitra, tenint al seu davant a Valerià en actitud de pregària, juntes les mans i un poc flectats els genolls. Finalment, al costat, s'hi veu a Valerià caient esglaiat davant de l'aparició de l'àngel que baixa del cel a l'oració del Vicari de Crist, qui està postrat i en actitud deprecatòria. L'àngel presenta una filactèria, la qual cosa està d'acord amb el llegendari piadós que parla d'un títol, en el qual s'hi veia escrita amb lletres d'or la confessió d'un sol Déu, d'una Fe i un Baptisme.

La zona inferior comença pel baptisme de Valerià, el qual és ficat dintre la piscina de les aigües de salut pel mateix Papa. L'àngel que havia aparegut terrible a l'es-



(Dibuix del Museu)

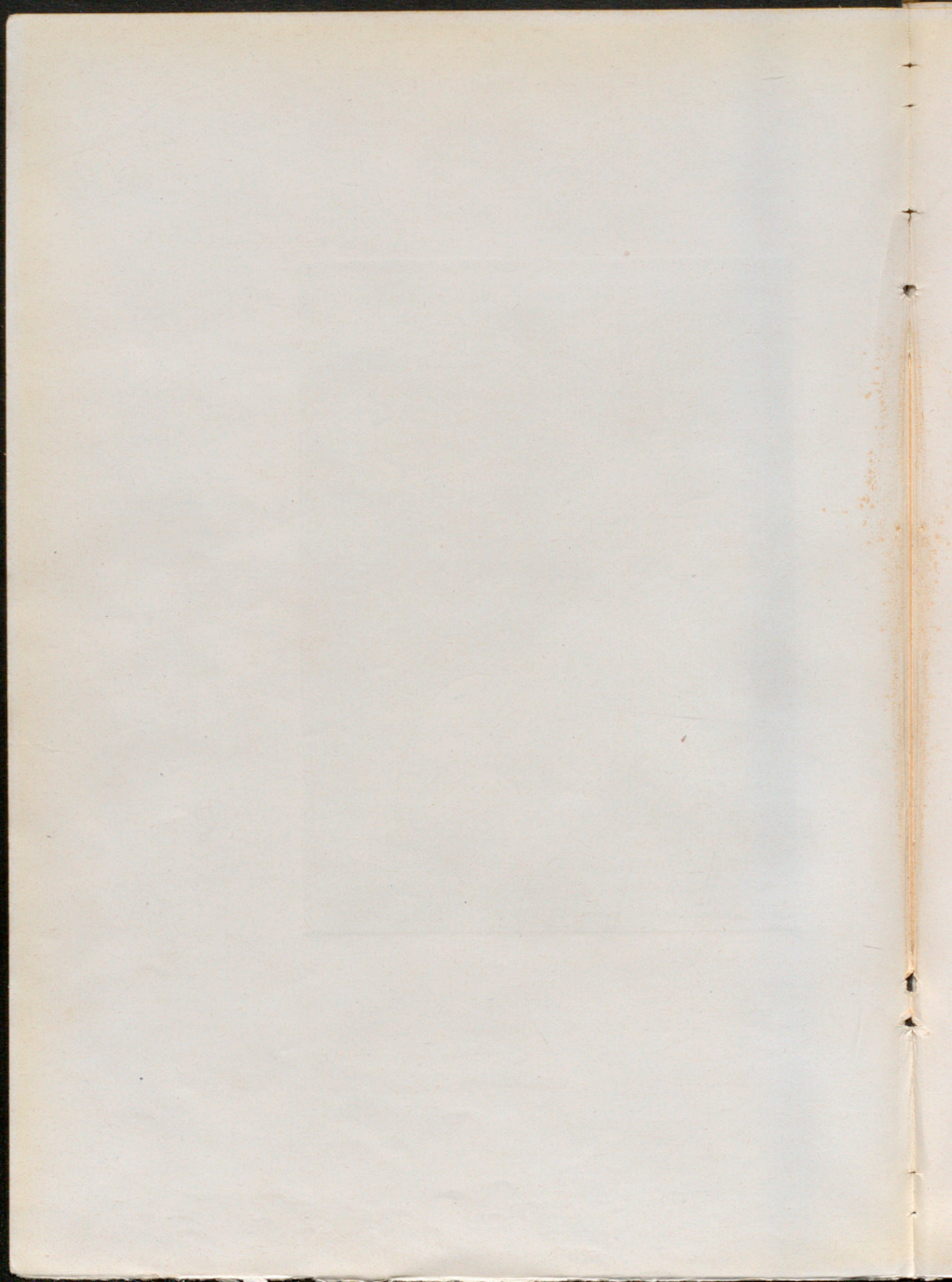
Fig. 142. — PAL·LI DE SANTA CECÍLIA
Museu de la Ciutadella de Barcelona





(Clisé Mus. Ciudad.)

Fig. 143. — PAL·LI DE SANT QUIRZE I SANTA JULITA
Museu de la Ciutadella de Barcelona



pòs apareix llavors emparant i coronant a Valerià i a Cecília, fets ja germans en Crist; essent de notar que la santa està agenollada en son llit, mentre que l'espòs està dret. Sens interrupció es presenta la captura de la santa verge Cecília, la qual és empenguda per un saig i conduïda així al martiri. Aquest comença amb la representació d'un edícol, dintre el qual apareix entre flames la figura de la Santa, significant els tres dies en què ella fou mantinguda providencialment incòlume dintre el *caldarium* de sa pròpia mansió, departament on es pretenia que una calor vehement li privés l'alè. En últim lloc s'hi veu al prefecte Almaqui assegut en cadira curul amb petges a la manera de lleons, ordenant la decapitació de Santa Cecília, martiri que, amb poc coneixement, efectua un *lictor* amb sa espasa i prenent amb la mà esquerra la cabellera d'aquella, per més que la benaventurada màrtir, ferida de mort però no decapitada, tardà tres dies en entregar son esperit al Creador.

Curtes llegendes, donant els noms dels principals personatges que prenen part en les figuracions, van sembrades en el camper.

Creiem el pal·li de ja molt entrada la tretzena centúria.

PAL·LI DE SANT QUIRZE I SANTA JULITA.

— Un parament d'altar, d'excel·lent conservació però de dibuix deplorable, trobat a l'església de Sant Quirze de Durro, forma part actualment de la col·lecció del Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona.¹ Mideix 0'98 x 1'29 metres, intervenint-hi els colors vermell, blau, groc, blanc i negre, i podent-se col·locar entre les obres més tosques que hagi pogut produir la tretzena centúria.

Dintre un marc, en el qual es repeteix un motiu ornamental a base de cairons que porten inscrits una mena de fullatges, s'hi troba el llis plafó que resulta dividit verti-

(1) N.º 3 del *Catálogo*, fig. 49, p. 47. — RICHERT, p. 36, lám. 22.

calment en tres compartiments laterals, subdividits en dos enquadraments rectangulars, i el del centre oferint la tradicional auriola ametllada, dins de la qual hi ha Santa



(Clixé A. Mas)

Fig. 144. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT QUIRZE I SANTA JULITA
Museu de la Ciutadella de Barcelona

Julita dreta, amb un ceptre en sa destra i sostenint amb l'altre braç el seu fillet, com ella màrtir. L'agrupació resulta reproducció o almenys informada pel record d'una figura de Nostra Dona amb son Fill als braços, asseguda

en soli. La benaventurada Julita vesteix folgada túnica, mantell-planeta clos i toca, que li baixa fins a les espatlles, tancant-li la faç. El seu fillet llueix mantell i túnica, i



(Clixé A. Mas)

Fig. 145. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT QUIRZE I SANTA JULITA
Museu de la Ciutadella de Barcelona

com la mare va descalç. En el camper s'hi llegeix en lletres posades verticalment S IOLITA i S QVIRIQVS. Els llunetols a l'extradós de l'auriola resten llisos i sense cap mena de representació [Fig. 143].

El compartiment superior esquerre presenta a la Santa ja citada, cobrint son cos amb un faldellí solament, que li arriba fins als genolls, en actitud de pregar, dreta i essent víctima del suplici que consisteix en ésser partida per dos botxins que li han introduït ja l'enorme serra fins al mig del pit [Fig. 144].

A sota s'hi manifesta un gran perol suspès d'uns claus mascles, que pegen de dos peus drets que apoien un altre suport horitzontal, notant-s'hi, dintre l'atuell, a la mare i al filllet víctimes del suplici d'ésser cuïts en oli bullent, martiri que els donen dos macips, ferotges enormement llargs.

L'enquadrament superior dret fa referència al turment d'ésser-li clavats grans claus en la testa a Santa Julita. Aquesta roman dreta en mig dels dos saigs que amb una mà empunyen martells, mentre que amb l'altra retenen a la màrtir.

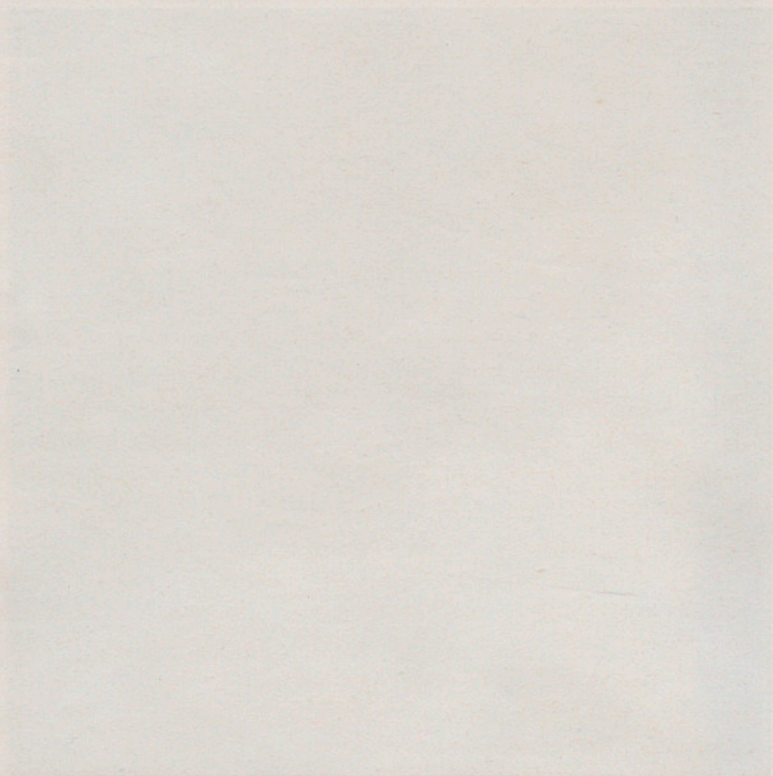
L'última subdivisió posa als dos botxins produint sagnants ferides en el cos de la Santa, per qual objecte els dos executors de les ordres del procònsol Alexandre duen uns glavis a les mans [Fig. 145].

PAL·LI DE SANT ANDREU. — El Museu de les Arts Decoratives de París posseeix un plafó de fusta pintada que mideix 68'5 x 70'5 cms., que hi fou llegat per Mr. Emile Peyre i que es té per procedent del nord d'Espanya, fent la impressió de tractar-se d'un troç de pal·li o de retaule d'altar, d'obra més aviat aragonesa que catalana i datant ja de ple segle XIII [Fig. 146].

Està dividit en tres faixes o zones separades per una cinta plana, amb inscripcions referents als assumptes grafiats a sota. La primera d'aquestes zones porta dos episodis de la mort de l'Apòstol Sant Andreu, exposats sense cap mena de separació. Començant per l'esquerra s'hi veu la deposició del cos del Sant Apòstol de la creu, qui és desclavat de son braç dret per un dels seus deixebles, provist d'unes enormes tenalles, mentre que un altre



Fig. 146. — PAL·LI DE SANT ANDREU
 Museu de les Arts Decoratives de París



li sosté el cos ja deslliurat del clau, a la vegada que un àngel recull l'ànima del benaurat en una tovallola blanca i la puja cap al cel. En el camper hi han les llegendes ANGELVS i SANCTVS ANDREAS DE CRVCE – DEPOSITVR. Immediatament es representa l'enterrament de les reliquies del germà de Sant Pere, al qual tres piadoses fembres han embolcallat i amb tota reverència introdueixen el cos del màrtir dintre un gran sarcòfag sostingut per peus drets.

En la zona mitgera es fa referència a la contalla de la temptació d'un bisbe devot de Sant Andreu, el qual fou deslliurat del parany que li havia posat el diable en forma de devota dama. El pintor expressà aquest fet representant un convit al qual estan presents tres clergues, coneguts per la seva tonsura, una dona, la qual ofereix la copa a un d'aquells, i un laic, que està en darrer lloc. Els cinc personatges tenen al davant i magníficament parada, una taula. Al costat d'aquesta representació s'hi veu el Sant Apòstol vestit de pelegrí, amb una mena de tricorni al cap i empuyant un fort bàcul de macissa empunyadura, essent rebut per un criat. La llegenda conclou que davant de la intervenció del Sant Apòstol la mentidera dama desaparegué, manifestant-se així l'auxili del Sant als seus devots. En la cinta superior una llegenda explica el fet, poguent-se coordinar quelcom del què ella manifesta, dient: EPISCOPVS QVEM DIABOLVS..... DECIPERE SANCTVS ANDREAS LIBERAVIT.

La faixa inferior fa referència al Naixement de Crist en els dos episodis de la vinguda del Messies a Betlem i la Fugida a Egipte. En el primer d'aquests assumptes s'hi veu la Verge Maria dintre un majestuós llit de quatre peïges, al damunt del qual s'hi troba el rústic pessebre amb el Diví Infant, rebent l'escalfor d'un bou, a la vegada que Sant Josep està assegut sobre un ben ornat escambell, vetllant el repòs de Mare i Fill. La Fugida a Egipte està integrada per la Verge, que va muntada en una somera blanca, tenint en sa dreta al Diví Infantó, mentre amb

l'esquerra alça una mena de ramell, precedint a l'agrupació aquesta el sant Patriarca, de qual gaiato penja un farcell.

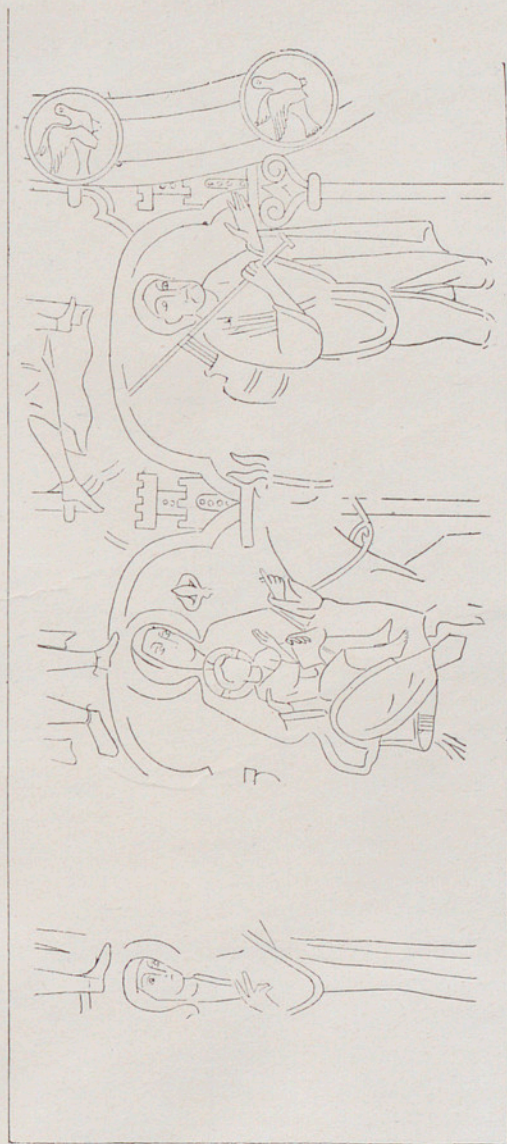
PAL·LI DE LA GLÒRIA I DE L'INFERN.—En la parròquia cerdana d'Urtg ¹ anys passats el fotògraf Adolf Mas tregué còpia, en no gens bones condicions, d'un pal·li que més tard anà a parar a la col·lecció Plandiura de Barcelona, pintura interessant sobretot per la seva iconografia. Mideix 0'95 x 2'33 ms., anant emmarcada per senzills muntants sense decoració i devent atribuir-se, segons sembla, a la segona meitat del segle XIII.

Una franja vertical amb una bella línia serpentejant divideix el conjunt com en dues parts iguals, que a la vegada van subdividides en altres dos departaments, no totes de un sol compartiment i sobreposades.

En la primera subdivisió esquerra s'hi desenrotlla la llegenda de l'aparició de Sant Miquel Arcàngel al Mont Gargan. Aquesta llegendària narració és exposada en tres episodis que el pintor va enquibir dintre tres enquadraments, separats per columnes i abrigats per arcuacions trilobades. El primer episodi és el del bou, que s'internava en una cova de la muntanya i que al pretenir son propietari ferir-lo d'una sageta, aquesta tornà enrera, fent rínt al qui l'havia tirada. En el següent episodi s'hi troben el pastor i el propietari del bou, contant al bisbe de Siponto el fet de la meravellosa cova. Del tercer episodi, que devia ésser la dedicació de l'església a l'Arcàngel Sant Miquel, és en realitat ben poca cosa el que s'en conserva.

Sota de tal referència al culte de l'Arcàngel Sant Miquel, hi va la representació del Sant Sopar, amb la llarga taula darrera de la qual estan asseguts Jesucrist i onze Apòstols, sis d'ells en la part dreta del Diví Mestre i els altres a l'esquerra. Com se veu, en aquesta representació

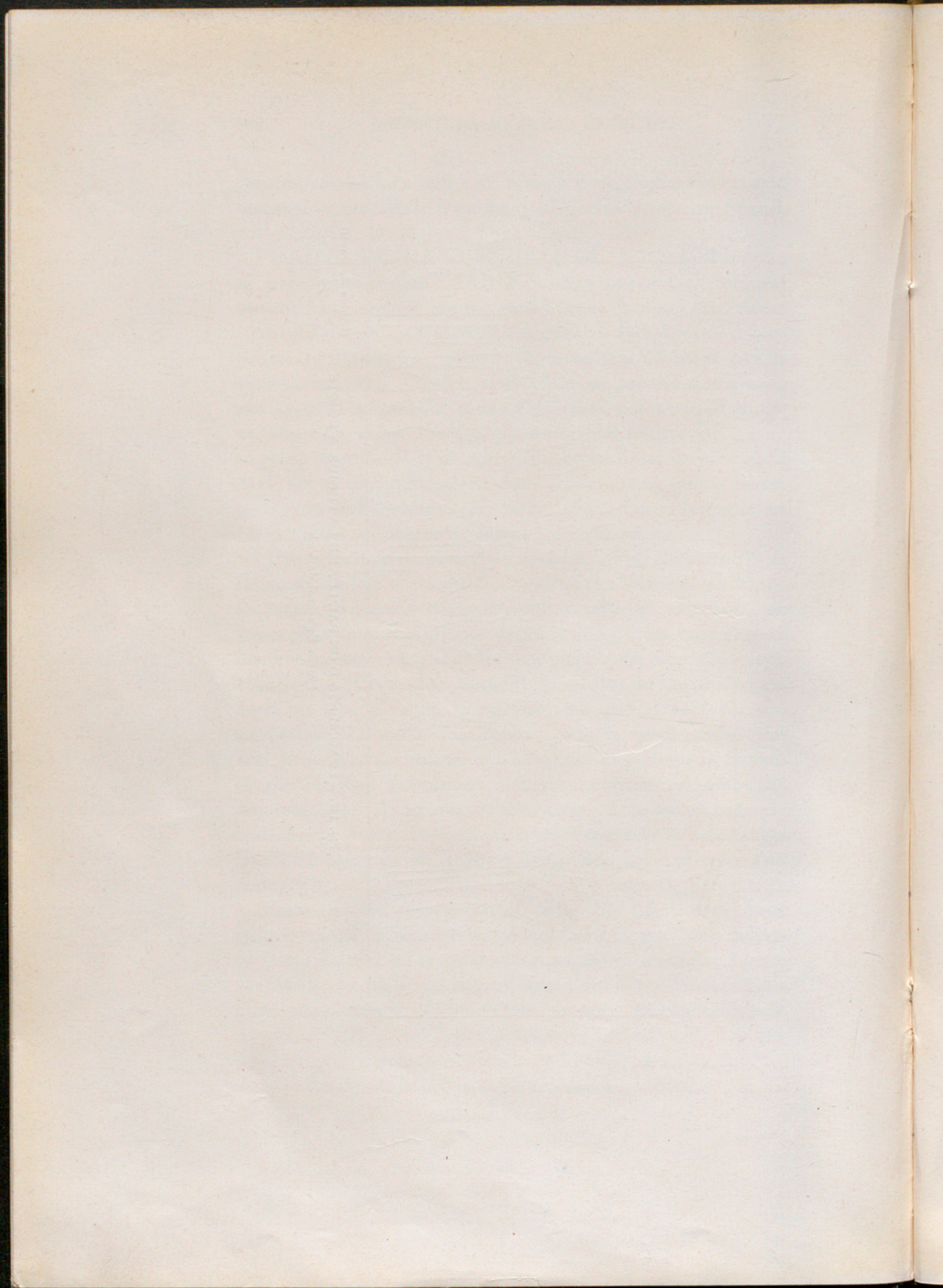
(1) Església de Sant Miquel de Surriquerola.



(Dibuix S. Puntí)

Fig. 147. — FRAGMENTS D'UN PAL·LI AMB LA FUGIDA A EGIPTE

Museu Episcopal de Vich



es prescindí de Judes, divent-se notar també que Sant Joan, qui està a l'esquerra de Crist, no està pas recolzat sobre el pit del Diví Mestre.

A la part dreta, en el compartiment superior, s'hi posa de manifest l'ingrés a la glòria celestial, amb la precedent discussió entre l'Arcàngel Sant Miquel i el diable, qui fa ús de totes les males arts per a emportar-se'n les ànimes, per més que el sant Arcàngel qui té les balances destorba les insídies diabòliques i defensa les ànimes que fan súpliques a la seva mediació.

Després de pesades, les ànimes justes tenen ingrés a la porta del cel, en la qual s'hi veu a Sant Pere, i apareixen ja regnant felices, assegurades en rics solis i vestides principescament. Aquesta és la interpretació que ha de donar-se a les sis figures com de reis que el pintor va enquibir i dintre altres tants petits enquadraments, després de l'al·ludida porta celestial, la que figurava com la d'una fortalesa inexpugnable.

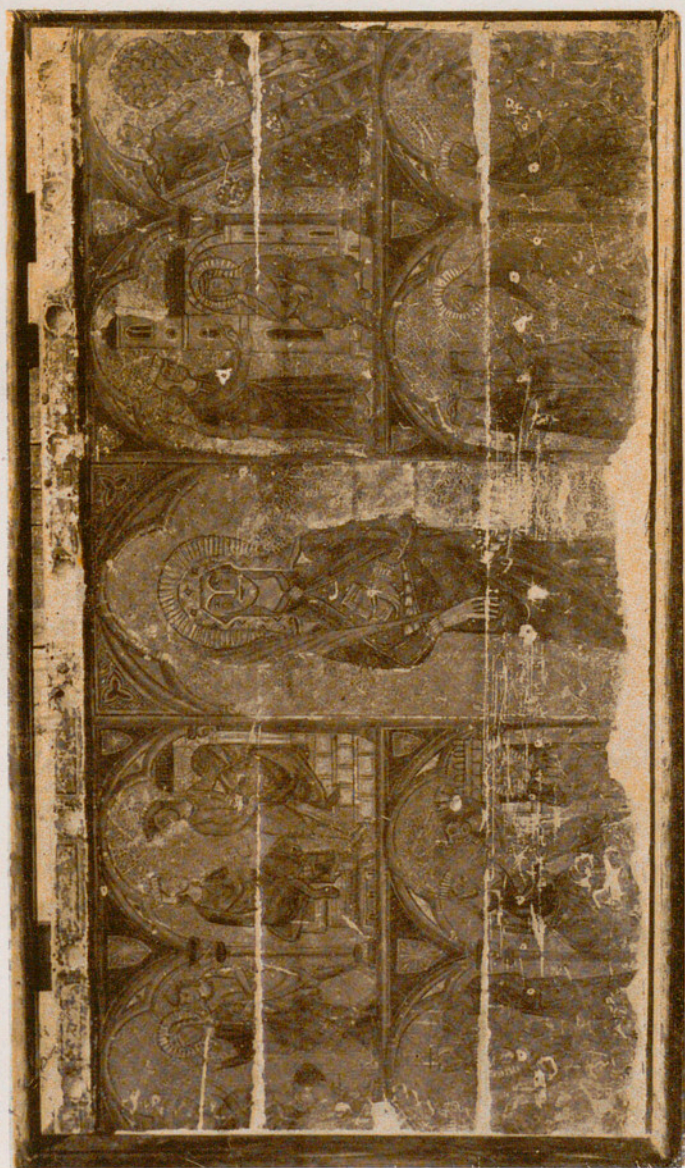
La darrera subdivisió està constituïda per dos assumptes, el primer dels quals ocupa gairebé doble superfície que l'altre. En aquell s'hi representa l'infern amb estranys i ridícols diables que recullen les ànimes dels condemnats, de les quals fan burla i les introdueixen dintre una gran caldera, sota la qual hi ha enorme fogarada que és continuament alimentada per altres dimonis, bufant-la i donant-li aire amb una manxa, presidint totes les operacions Satanàs qui està assegut en una cadira tota roent.

En l'altre enquadrament s'hi veu la lluita apocalíptica de Sant Miquel amb el dragó infernal, al qual el Príncep de les milícies celestials deté amb sa rodella, mentre li introdueix a la boca la llança que deu deixar-lo vensut per sempre.

FRAGMENT D'UN PAL·LI AMB LA FUGIDA A EGIPTE. — Vegi's el què en diu la Memòria del Conservador del Museu Episcopal de Vich, corresponent a l'any de 1926. Diu que tractarà de l'ingrés d'un troç de

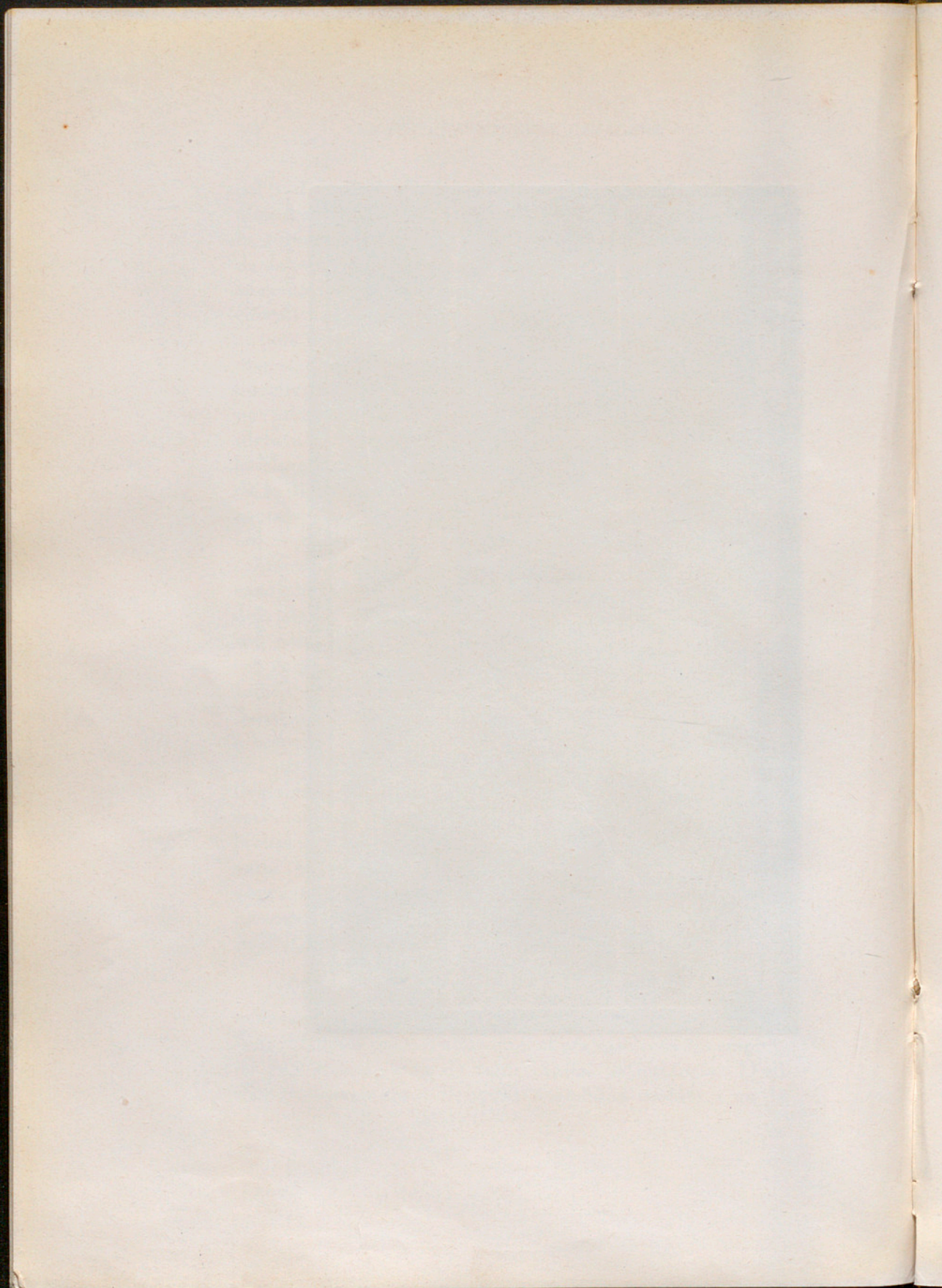
pal·li d'altar, de fusta pintada sobre colradura d'argent, que, per més que sigui en deplorable estat de conservació, ha servat els traços del buril que dibuixà els components de la seva curiosíssima iconografia. Per aquests sólcs, es comprèn bé la disposició del conjunt del pal·li quan era complet. En ell la imatge de la Deïpara presidia, dintre auriola ametllada, rodejant-la els dóns de l'Esperit Sant disposats en forma de coloms, que ressurtien dintre nimbe circular, oferint una variant de la representació que pot admirar-se en altra taula del Museu Episcopal. Completava el fragment d'altar, a cada costat de la imatge de la Mare de Déu, una sèrie de figures pertanyents al cicle de la infància del Salvador, repartida en tres zones horitzontals i paral·leles, les quals devien expressar gràficament les escenes, encabint-les dins una mena de porticat amb columnes i arcades proveïdes de torrelles. La nova adquisició deixa entreveure algun detall referent a l'adoració dels Sants Reis, els quals dirigirien ses ofrenes vers la representació de la Verge amb son Fill, de la qual ja s'ha fet esment. Més completa és l'episòdica referència a la fugida a Egipte, ja que es veu bé la representació de Sant Josep en hàbit curt, com de vianant, amb son farcell a l'espatlla, qui precedeix a la somera, sobre la qual hi va la seva santa Esposa portant a Jesuset i seguida per la llegendària fembra que voluntàriament es constituí en servidora de la Sagrada Família, una vegada reconeguda la divinitat de l'Infantó nascut a Betlem, segons refereixen varis textos apòcrifs del Nou Testament. Es tracta, doncs, d'una desferre de notable interès per la seva antiga iconografia. Correspon a l'art de l'acabament del segle XIII [Fig. 147]. Mideix 28 x 74 cms.

PAL·LI DE SANTA PERPÈTUA. — En l'església vallesana de Santa Perpètua de la Moguda va descobrir-se, l'any 1912, un pal·li d'altar que, si era quelcom incomplet, no per això deixava de tenir capital importància. D'ell n'hi mancaven unes llenques a ambdós costats i en la



(Clisé A. Mas)

Fig. 148. — PAL·LI DE SANTA PERPETUA
Museu Diocesà de Barcelona



part inferior, midant llavors 0'89 x 1'60 ms. quan, a ésser complet, faria uns 0'98 x 1'90 ms. [Fig. 148].

El davant d'altar avui figura en el Museu Diocesà, instal·lat en el Seminari de Barcelona, essent dedicat a la màrtir africana Santa Perpètua, matrona honorable que finà, màrtir de Crist, a l'edat de 22 anys, envers el 203 de la nostra Era, durant una persecució de Septimi Sever.

De l'emmarcament sols en conservava la tira superior que oferia nou clots, oxavats, entre els quals s'hi desenrotllava una ornamentació pintada formant plafonets.

Nou són els compartiments de què consta l'exemplar que ens ocupa. El primer i principal d'ells, que és de doble àrea que els altres, forma com un edícol arquejat semicircularment que porta inscrit un trifoli, ocupat per la figura de la Santa màrtir, duent la seva testa envoltada de nimbe radiat i una mica rellevat, abillada de vel mostrejat, mantell fermat al coll amb joiell i folrat d'arminis, elegantment recollit sota el braç esquerre i deixant veure la folgada túnica que en els braços de la Santa és al damunt d'una vesta interior de la qual en són indicats uns estrets punys. Un llibre tancat és sostingut per la seva dextra i porta una gran palma en sa esquerra. La figura és dreta i elegantment composta, indicant la noble condició i el maridatge de la Santa [Fig. 149].

Els vuit compartiments laterals sobreposats a parells, exposen episodis del martiri de la Santa tal com els conservà l'antic llegendari, inspirant-se originàriament en unes interessantíssimes actes, vulgarment conegudes amb la denominació de *Passio Perpetuae*.¹

En el primer superior, anant d'esquerra a dreta, hi ha la inicial captura de la Santa per obra del procurador i procònsol Minuci Timinià. Aquest seu en setial encoixinat presentant, com era de costum en els tirans, una cama

(1) Vegi's *La Passió de Santa Perpètua y Companys Màrtirs (Passio Perpetuae)*. Versió catalana i comentari per J. G. i C., Prev. Vich. Any 1907.

sobre l'altra, i sembla discutir amb Perpètua que li és presentada per un soldat [Fig. 150].

En la casa que li fa parella, un altre personatge assegut



(Clixé A. Mas)

Fig. 149. — DETALL DEL PAL·LI DE SANTA PERPÈTUA
Museu Diocesà de Barcelona

també en soli encoixinat i amb les cames creuades, està en actitud d'ordenar a un saig que faci entrar la Santa en un edifici baix i de portal, obrint-se sobre tres graons; la qual cosa es referiria a l'empresonament definitiu ordenat per Flavià Hilarià.

A l'altre costat de la figura central del pal·li i en la primera de les dues composicions, s'hi troba a un home qui va seguit d'una dama, la qual discuteix de peu dret



(Clixé A. Mas)

Fig. 150. - DETALL DEL PAL·LI DE SANTA PERPETUA

Museu Diocesà de Barcelona

amb Perpètua, que està asseguda davant la porta d'un edifici amb torre; la qual cosa sembla fer referència al pare i la mare de la Santa que la visitaren en la presó a fi d'induir-la sinó a l'apostasia, a dissimular i pal·liar les seves creències, per obtenir la llibertat i allunyar el perill de mort [Fig. 151].

L'assumpte següent expressa la visió que tingué Perpètua a la presó al demanar al cel, per iniciativa del seu germà, que se li fes conèixer si l'esperava la lliberació o el martiri. Llavors vegé una escala d'or que s'aixecava fins al cel i sots ella un ferotge dragó que posava parany als que vulguessin muntar-hi. Satur, mestre de l'agrupació de cristians tugurbiana, a la qual perteneixia Perpètua, pujà aquella escala i alentà a la Santa per a què hi muntés igualment. L'escena representada deixa veure un jardí i l'escala, al cim de la qual hi ha Satur i sota d'ella el dragó ja retut i amb la testa esclafada pel peu de la valerosa matrona.

De les quatre representacions inferiors la primera sembla fer referència a la sol·licitud de Perpètua pel seu fill, quan ella agenollada davant d'Hilarià obté que li deixin tenir el petit a la presó, essent-li presentat per dues dames.

En la segona s'al·ludeix quan el Prefecte, vegent que no podia vèncer la constància de la Santa, ordena a un botxí que la fereixi amb un flagell, quan ella està agenollada sota un edifici emmarletat que deu representar la presó.

En el compartiment que segueix, sembla fer-se referència a la disputa que Perpètua tingué amb el seu pare, quan ella li digué si un gerro podia ésser anomenat d'altra manera, així mateix ella que era cristiana no podia donar-se cap altra denominació. El pintor en la seva obra hi posà dos homes i una dona, potser el pare, mare i germà d'ella, que està en actitud de senyalar alguna cosa que hi havia a terra i que l'estat dels baixos de la pintura no deixa apreciar bé.

En el darrer compartiment s'hi veu Hilarià assegut, ordenant a un gladiador o bestiar que atussi una fera selvatge contra Perpètua, que jeu ferida a terra.

Tots els compartiments van ornats d'arcuació semicircular, portant a sota una nova divisió trilobada, sostinguda sobre capitellats i columnes. En els llunetols hi van



(Clixé A. Mas)

Fig. 151. — DETALL DEL PAL·LI DE SANTA PERPÈTUA
Museu Diocesà de Barcelona

targes apuntades, repetint totes elles, com a motiu heràldic, un astre de llargues radiacions. Seria potser aquest escut, indicació d'un Soler o Rajadell que devia costejar el pal·li? És de notar, no obstant, que el tema heràldic actual degué substituir a un quadrifoli.

La inspecció de la taula frontal deixa veure bé el procediment seguit en l'execució de l'obra. Després de l'endrapat i enguixat, el pintor dibuixà amb estilet la disposició general dels plafons i figures, posant més tard poca atenció en seguir els contorns al donar curosament el detall en la seva obra. Deseguit posà fulla d'argent col·lada i pintada amb un to vermellenc transparent, donant en últim lloc els colors de camper i detalls. Aquests van a tonalitats opaques en verds, vermells, blaus, grocs, blancs i negres, quedant els campers de to vermell metàl·lic i plens d'ornamentació traçada a l'estilet, que en l'hor·nacina principal forma brots serpentejants i palmetes en abundància, mentre que en els compartiments menors repeteix un enreixat amb petxines entre ses malles. Els nimbes són grafits i radiats.

Dels caràcters que presenta aquesta obra pictòrica sembla deduir-se'n que té molt de gòtica, per més que hi perduren els records romànics, induint tot a suposar-la de les darreres anyades del segle XIII o de les primeries del següent.¹

PAL·LI DE SANT LLORENÇ. — El Museu Diocesà de Solsona posseeix un parament d'altar del qual la Direcció d'aquell Museu donà compte amb el mots següents:²

"Antipendi romànic amb nou compartiments. Al mig,

(1) Es tractà d'aquest pal·li en la "Pàgina Artística" de *La Veu de Catalunya*, núm. 194, del 4 de setembre de 1913. — RICHERT, p. 42.

(2) *Boletín Oficial Eclesiástico de Solsona*, n.º 2 de 1920, p. 17. D'aquest treball sobre el què conté el Museu Diocesà, s'en féu un tiratge apart.

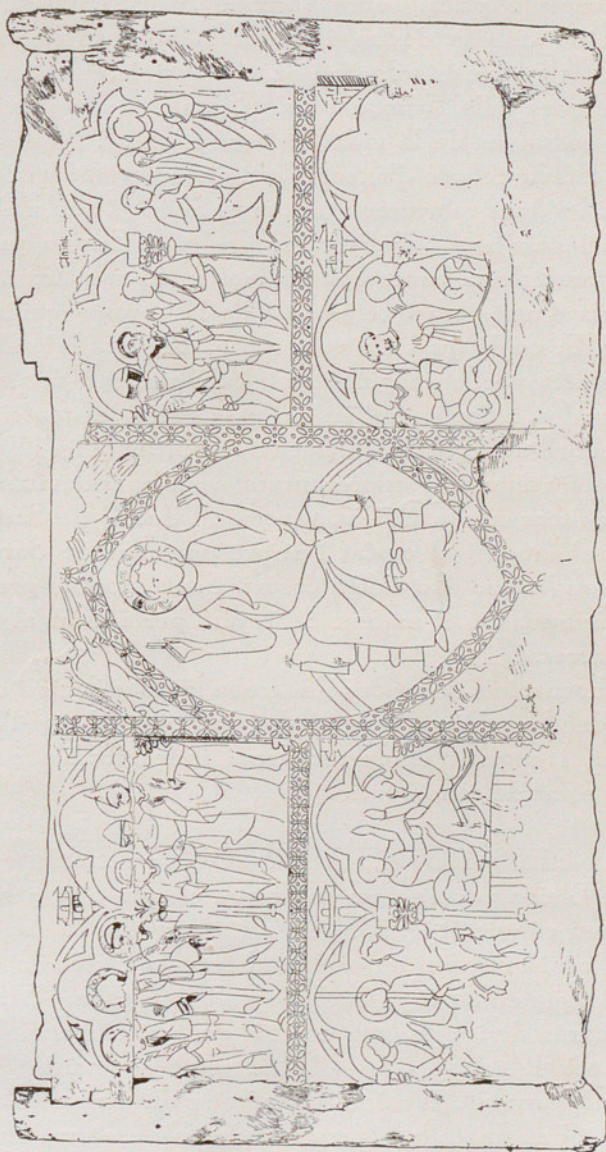


Fig. 152. — PAL·LI DE SANT LLORENÇ
Museu Diocesà de Solsona

(Dibuix J. M. Gudiol)

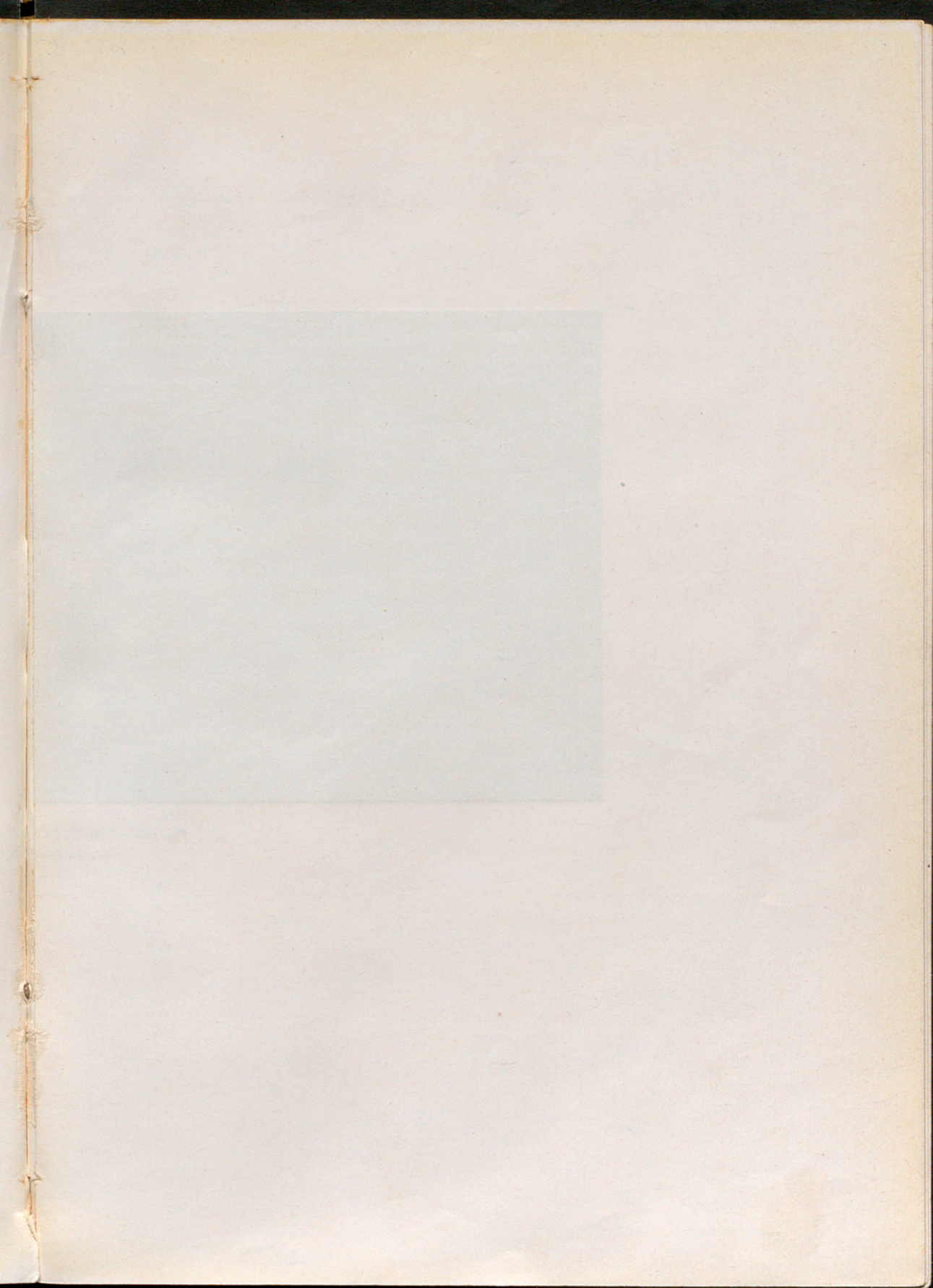
voltat d'auriola elíptica, sobre l'arc de Sant Martí seu Jesús beneint amb la destra i duent la bola en la mà esquerra. Els quatre ànguls que deixa l'auriola, són ocupats pels signes dels Evangelistes. Els altres compartiments són passatges de la vida de Sant Llorenç. Aquest antipendi estava cobert d'execrables pintures modernes, consistents en dues calaveres i una creu al mig, que amb treball i paciència hem pogut fer desaparèixer. Encara que molt deteriorat, deixa veure una mà mestra en son autor."

Es tracta d'una obra que sembla de la segona meitat del segle XIII, en la qual els vuit compartiments laterals són constituïts per hornacines amb columnetes i arcuacions trilobades, fetes en relleu de pastillatge, el mateix que la mandorla i faixes decoratives del conjunt [Fig. 152].

Entre els assumptes representats sembla endevinar-s'hi, en el primer compartiment superior, l'elecció de Sant Llorenç, trobant-s'hi al costat l'empresonament de Sant Sixt i del seu levita. En l'altre costat, Sant Llorenç presentat al tribunal, i el mateix confortat per un àngel a l'ésser encarcerat.

En les hornacines inferiors s'hi troba la flagel·lació i el rostiment del Sant Diaca, veient-s'hi finalment el sepel·li del Màrtir; i restant el darrer espai indesxifrable pel seu dolent estat de conservació.

PAL·LI DELS DOTZE APÒSTOLS. — El Museu Diocesà de Lleida posseeix un pal·li que és una especialitat en el seu gènere [Fig. 153]. D'ell n'hem dit ja quelcom en el capítol anterior (p. 49), al fer-nos càrrec de la importància que en ell té la part d'escultura i talla. Està repartit en tres divisions. La central en forma d'auriola elíptica, però lobulada tota ella de setze segments de cícrcols, quals concavitats miren a l'interior de la mandorla, que és en obra de talla i formant dents de serra vers endins on va pintat el Creador, assegut, amb el llibre en sa mà esquerra i beneint amb sa mà dreta. La figura sobresurt d'un camper que porta oberts al buril uns elegants



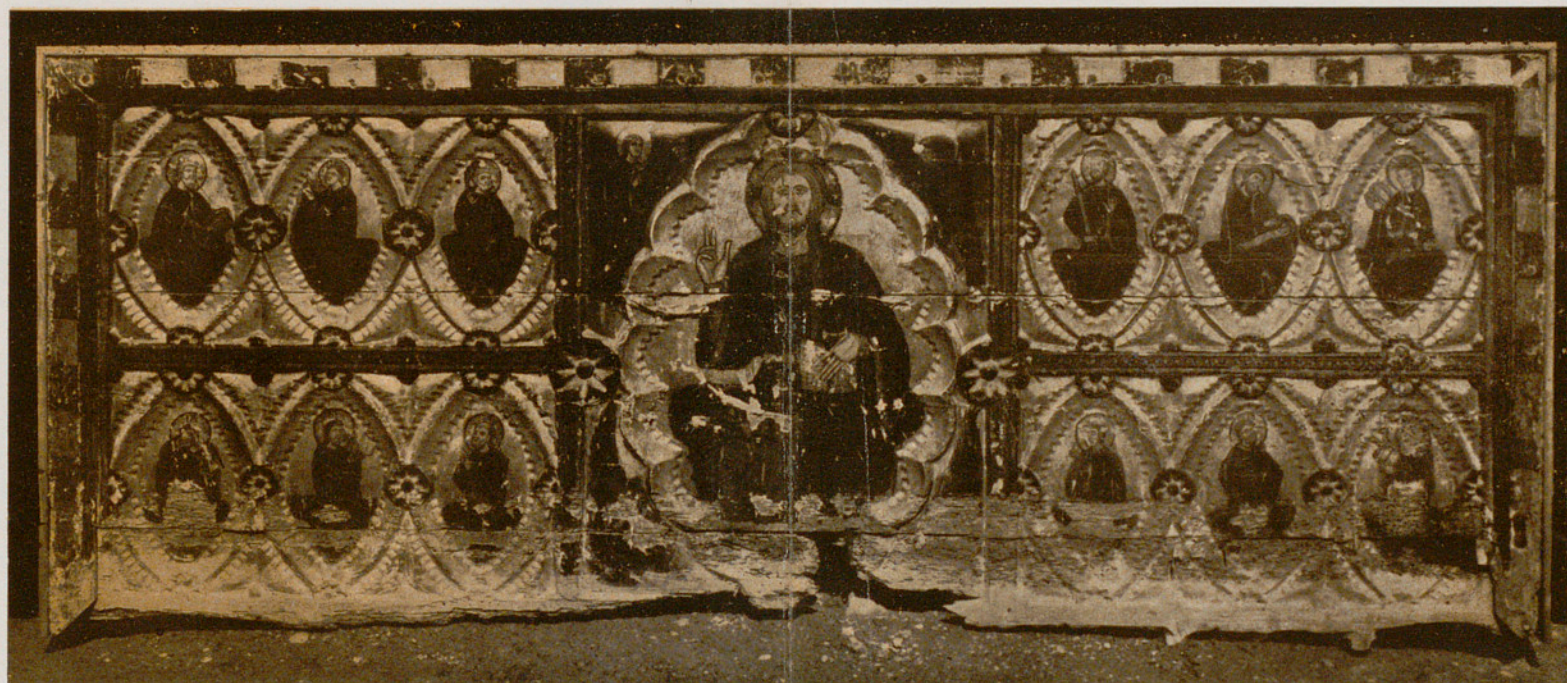
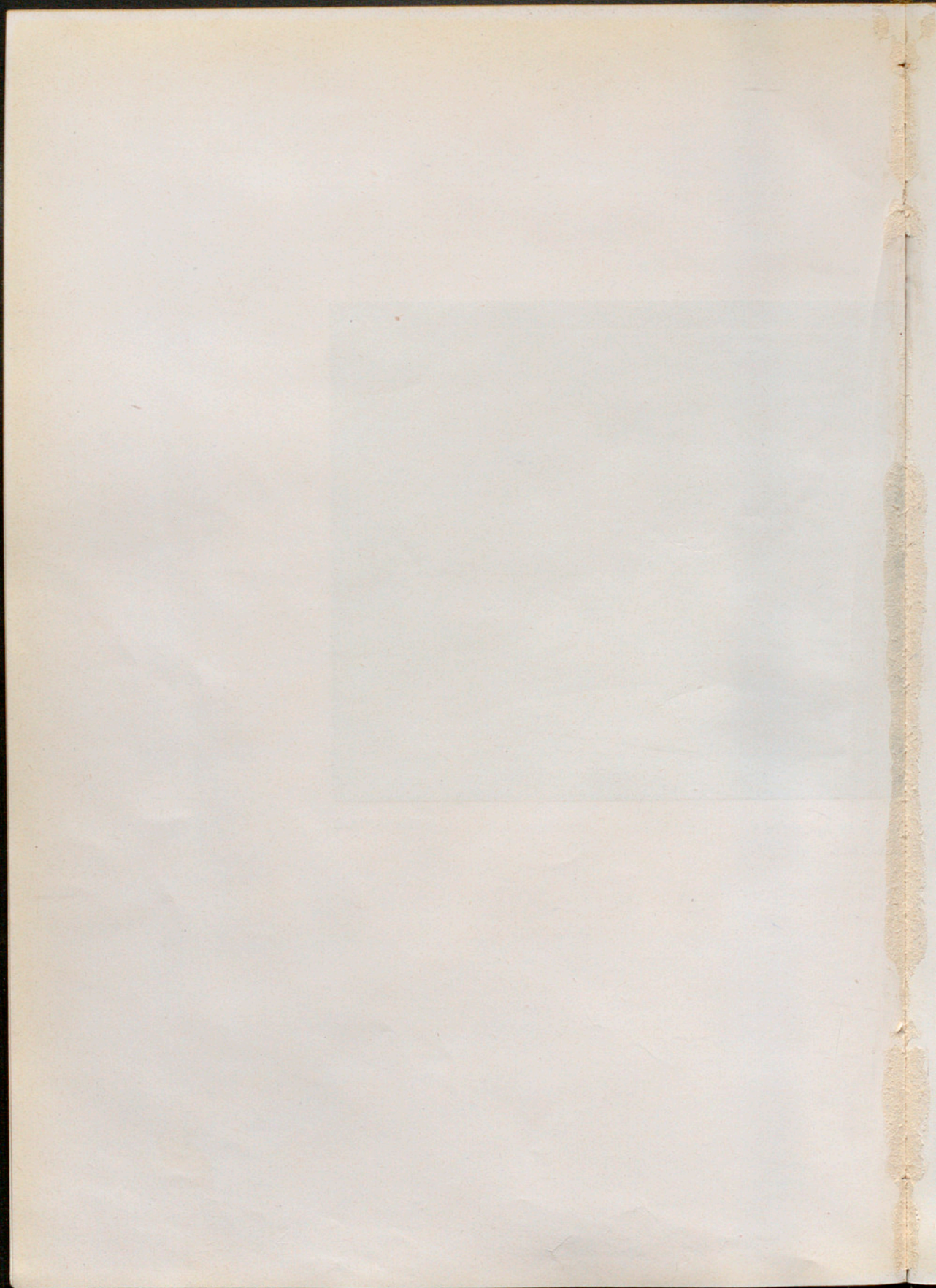


Fig. 153. — PAL·LI DELS DOTZE APÒSTOLS
Museu Diocesà de Lleida

(Clixé A. Mas)





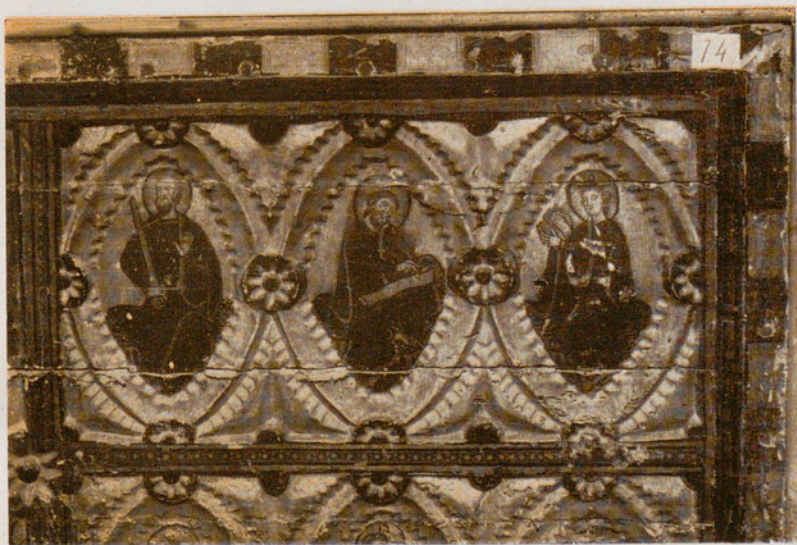
(Clixé A. Mas)

Fig. 154. — DETALL DEL PAL·LI DELS DOTZE APÒSTOLS
Museu Diocesà de Lleida



(Clixé A. Mas)

Fig. 155. — DETALL DEL PAL·LI DELS DOTZE APOSTOLS
Museu Diocesà de Lleida



(Clixé A. Mas)

Fig. 156. — DETALL DEL PAL·LI DELS DOTZE APÒSTOLS
Museu Diocesà de Lleida

motius d'estilització vegetal, fets amb gran coneixement dels efectes ornamentals [Fig. 154].

En els quatre triànguls que rodegen la sagrada imatge s'hi troben els símbols dels Evangelistes, també pintats en pla.

Completen la decoració i la iconografia del pal·li lleidatà dotze medallons elíptics apuntats i agrupats de tres en tres, presentant la meitat de cada espai que resta als costats del Senyor *in sede majestatis*. Tals medallons són d'obra de talla, essent crestejats interior i exteriorment, lligats entre si amb unes rodelles amb estrelles de vuit puntes. Cada un dels medallons té en el pla del seu camper una representació pintada d'algun dels Apòstols, essent ben coneguts els que personifiquen a Sant Pere i a Sant Pau, ja que un i altre presenten respectivament el distintiu de les claus i l'espasa. Tots dotze Apòstols van asseguts en soli encoixinat [Figs. 155 i 156].

El pal·li lleidatà conserva son marc en tres dels seus costats, ornat de petits plafons alternativament de color clar-obscur, decorat en policromia.

Tan singular exemplar de pal·lis sembla imitar un model d'argenteria basta, o sigui d'aram daurat, i duent plaques d'esmalt en or i colors, produïnt l'impressió de datar-se entre les obres de la plenitud de la tretzena centúria o del començament del segle XIV.

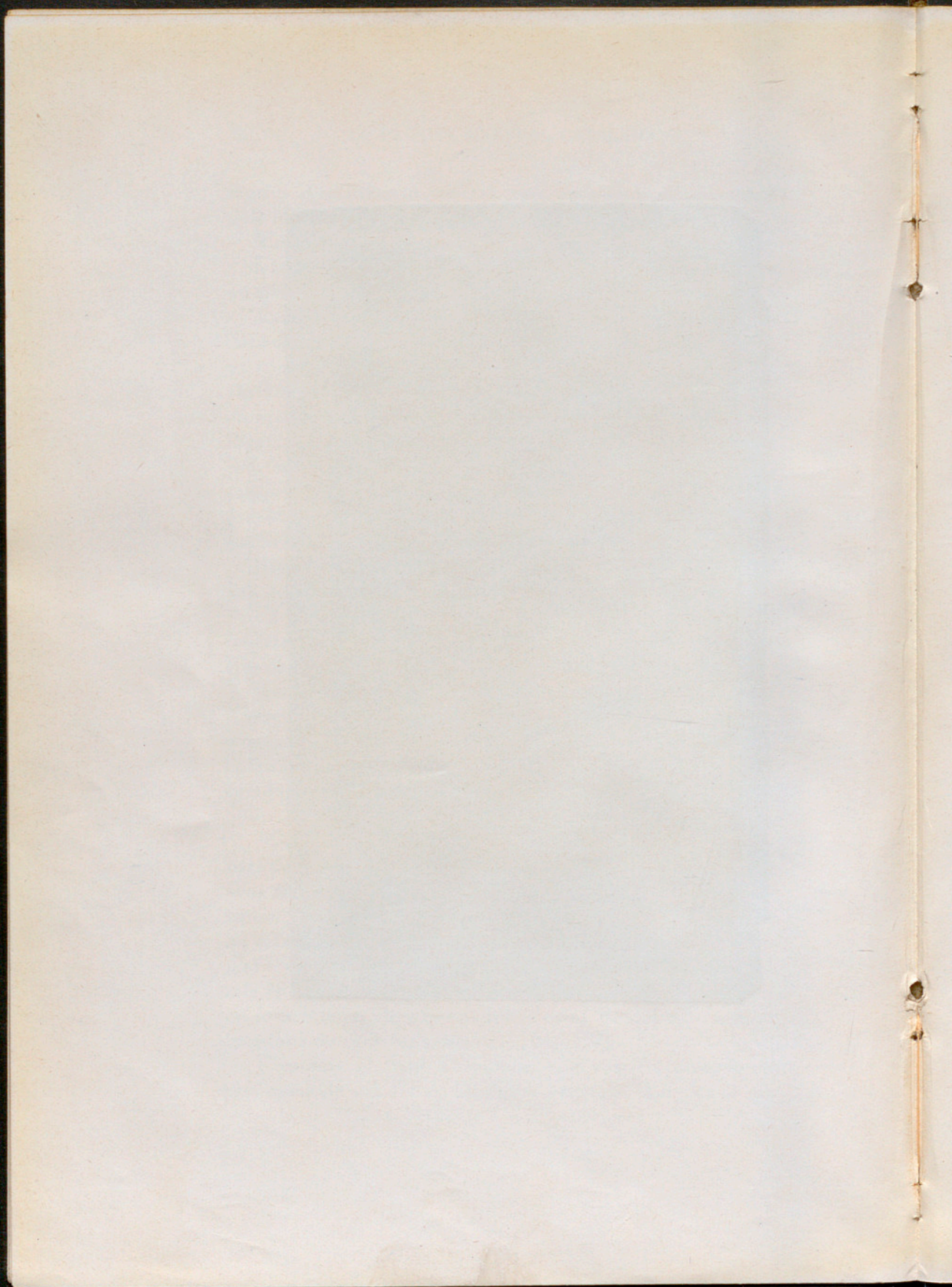
PAL·LI DE SANT JOAN BAPTISTA. — Originari de la regió aragonesa és el pal·li que ens ocupa i que avui figura en la col·lecció de Don Ròmul Bosch i Cateu. Va emmarcat per un enquadrament en el qual hi ha setze clots, deu d'ells en el muntants horitzontals. Son plafó va així amb cinc compartiments, dels quals el del mig té doble àrea que els altres. Les figures sobresurten en fons que en altre temps havia estat de colradura, amb incisions de caràcter geomètric [Fig. 157].

Presideix el Sant Precursor, mig vestit i assegut en una mena de soli fet de branques vegetals. Ell alça sa mà



(Clisé Serra)

Fig. 157. — PAL·LI DE SANT JOAN BAPTISTA
Col·lecció Romul Bosch i Catartineu





(Clixé Serra)

Fig. 158. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT JOAN BAPTISTA

Col·lecció Ròmul Bosch i Catarineu



Fig. 159. - DETALL DEL PAL·LI DE SANT JOAN BAPTISTA

Col·lecció Rómul Bosch i Catrineu

(Clisé Serra)

dreia i sosté amb l'altra un llibre que reposa sobre el seu genoll [Fig. 158].

Els dos enquadraments superiors porten cada un cinc personatges vestits amb mantell i túnica, que deuen significar els deixebles o els oients de la predicació del benaurat fill de Sant Zacaries i Santa Elisabet [Fig. 159].

Els dos enquadraments inferiors van subdividits en parelles de figuracions, totes pertanyents al regne animal, no sols a la fauna real sinó, sobretot, a la imaginària, veient-s'hi grius i altres feres que semblen referir-se als habitants de l'erm, selvatgines amansides providencialment per Sant Joan Baptista.

El conjunt d'aquest pal·li acusa una mà poc experta de començaments del segle XIV. La iconografia és del tot desusada i, per tant, dubtosa.

PAL·LI DE LA PASSIÓ DE CRIST. — Com a procedent de la província d'Oscà, el Museu de Barcelona posseeix un frontal de fusta endrapada i pintada, desproveït de marc i en forma de plafó llis, però molt treballat amb el buril, en el que sembla trobar-s'hi el procediment d'un complet argentat sobre el qual s'hi donaren colors en negre, vermell, groc, blau-obscur i blanc.

La conservació del parament, que mideix 0'91 x 1'90 ms. no és pas gaire bona, com tampoc és de mèrit rellevant el seu art. Iconogràficament considerat resulta un exemplar de veritable interès, acreditant ésser obra de cap als acabaments de la centúria tretzena, tota vegada que en ell hi traspua una absoluta influència goticista [Fig. 160].

Està dividit en dues faixes horitzontals, separades per un fris de motiu geomètric combinat amb records florals. Els seus assumptes, que són variats, no sempre van amb indicació separatòria precisa, havent el pintor desenrotllat les idees prescindint de simetries i coaccions.

L'ordre de les escenes que figuren en el pal·li ha de cercar-se començant per la part inferior esquerra, on s'hi veu primer el Sant Sopar celebrat per Crist amb els seus

deixebles. Jesús presideix la llarga taula, que està ben proveïda de vaixel·la i coltells, de pans i altres menjars, restant a son costat dotze dels seus nimbats Apòstols, set a l'esquerra i cinc a l'altra part, i restant Judas sol i com arraulit en primer terme, a l'altra part de la taula. És ben curiosa la xifra dels dotze personatges nimbats, ademés del Crist que porta nimbe crucífer i de Judes que no el du de cap mena. Un hom arriba a dubtar de si el pintor volgué suposar l'assistència del propietari del menjador en l'àpat, personalitat que devia anar significada per un varó del qual sols es veu la testa, que figura com en segon terme entre el primer i l'immediat Apòstol dels que van a l'esquerra de Crist. Farem notar que no hi manca Sant Joan acotant son cap a l'esquerra del Salvador, que l'abraça mentre beneeix amb l'altra mà [Fig. 161].

Al costat d'aquesta representació hi ha un triple frontó arquejat, dintre del qual hi té lloc l'escena del Lavatori que el Redemptor fa dels peus d'un dels seus deixebles, qui està assegut en un macís sitial de triple graonada.

L'última escena de la mateixa faixa representa el bes de Judes en l'hort de Getsemaní i la captura del Salvador.

L'ordre dels episodis passa a la part superior del pal·li, començant per la dreta de l'espectador, on s'hi representa a Jesús portat al tribunal de Pilat, seguint sens interrupció la figura de Crist, objecte de la befa dels soldats que li han tapat el cap i velats els ulls.

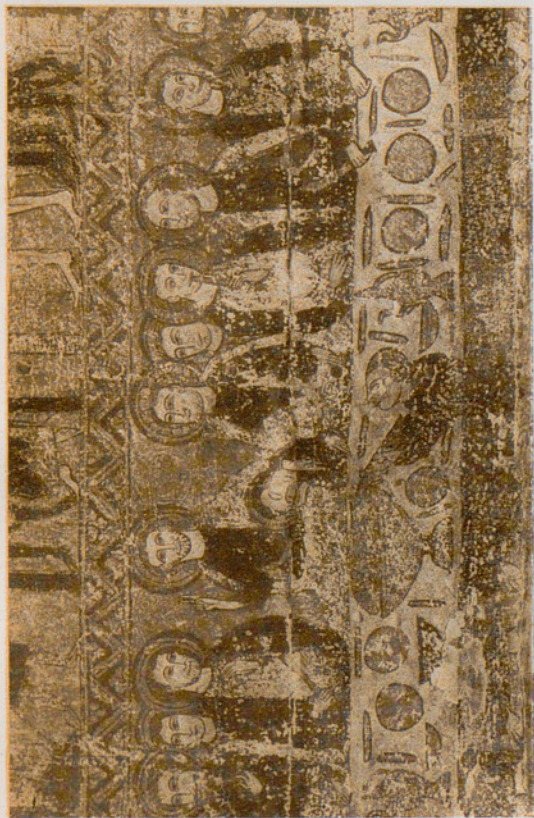
Segueix la Flagel·lació i Coronació de Crist lligat a una columna i gairebé nú, representació a la qual fa costat la del Camí del Calvari, amb Jesús despul·lat, sols duent un cenyidor o tovallola que li envolta la cintura. Apareix carregat amb la creu, la creuera de la qual està dirigida envers les seves espatlles. Un soldat i un ancià que pot ésser Simó Cireneu l'acompanyen [Fig. 162].

L'escena del Calvari resta exposada amb el Crucifix i els dos Lladres, penjats aquests en una creu en forma de T i agarrotats els seus braços, intervenint-hi també la Mare de Déu i Sant Joan amb posat trist, i demés Longí



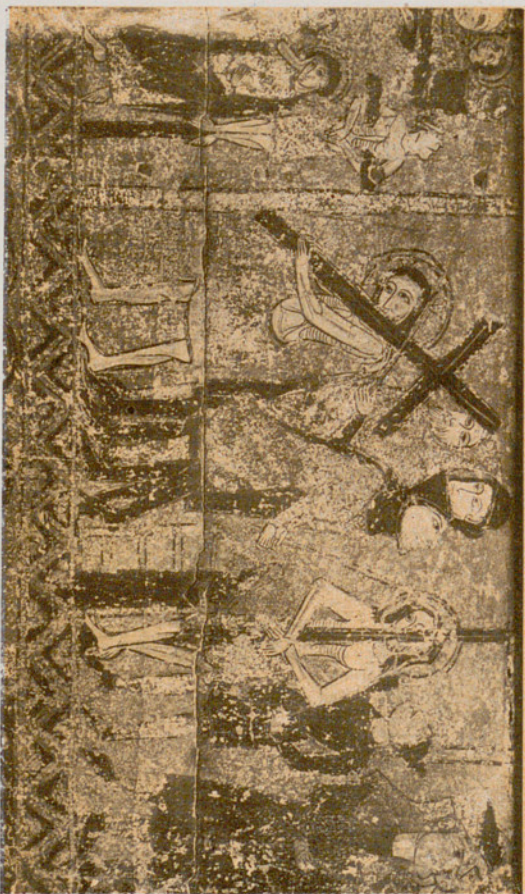
Fig. 160. — PAL·LI DE LA PASSIÓ DE CRIST
Museu de la Ciutadella de Barcelona

(Clisé Mus. Ciudad.)



(Clisé Mus. Ciudad.)

Fig. 161. — DETALL DEL PAL·LI DE LA PASSIÓ DE CRIST
Museu de la Ciutatdella de Barcelona



(Clisé Mus. Ciudad.)
Fig. 162. — DETALL DEL PAL·LI DE LA PASSIÓ DE CRIST
Museu de la Ciutadella de Barcelona

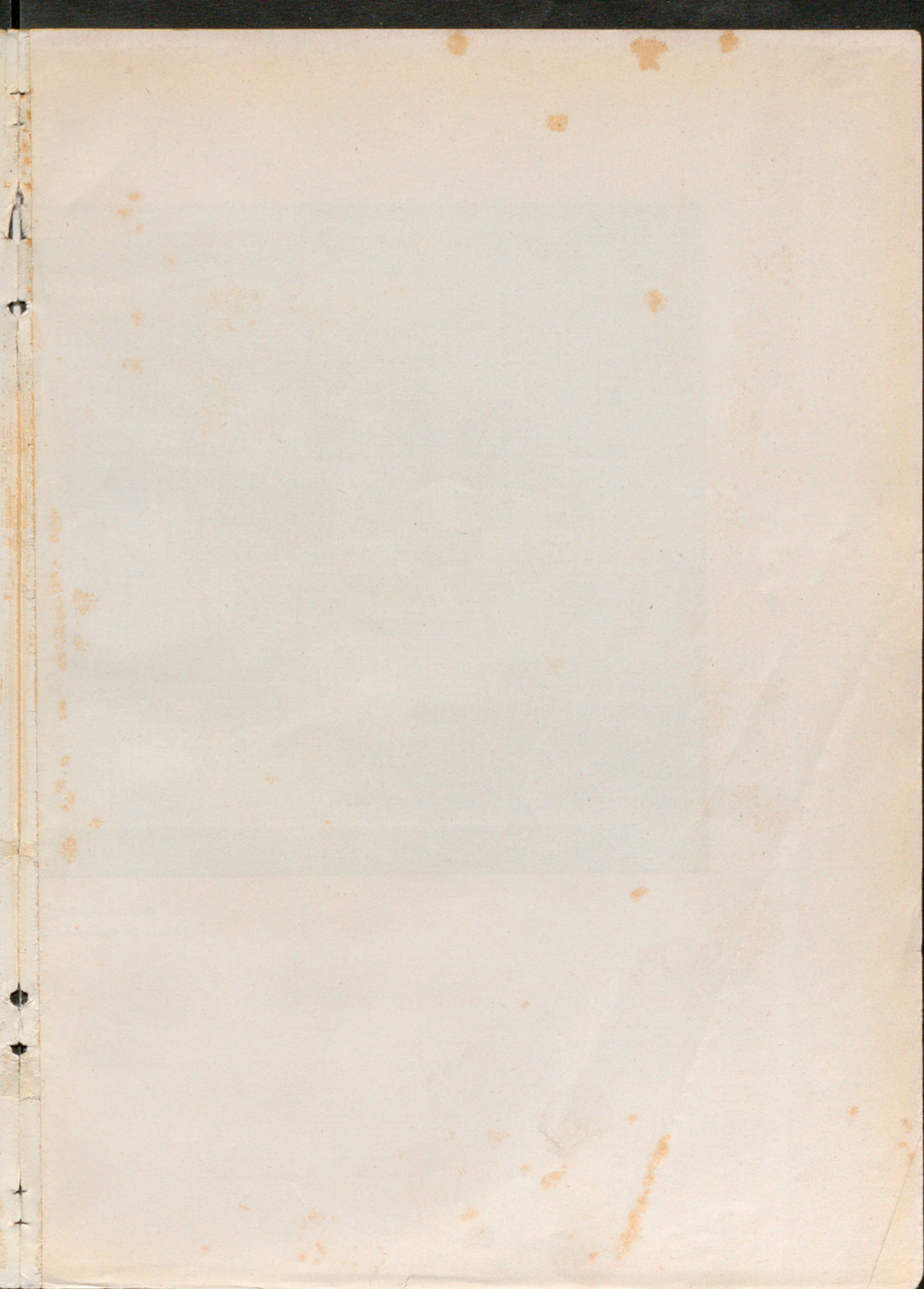
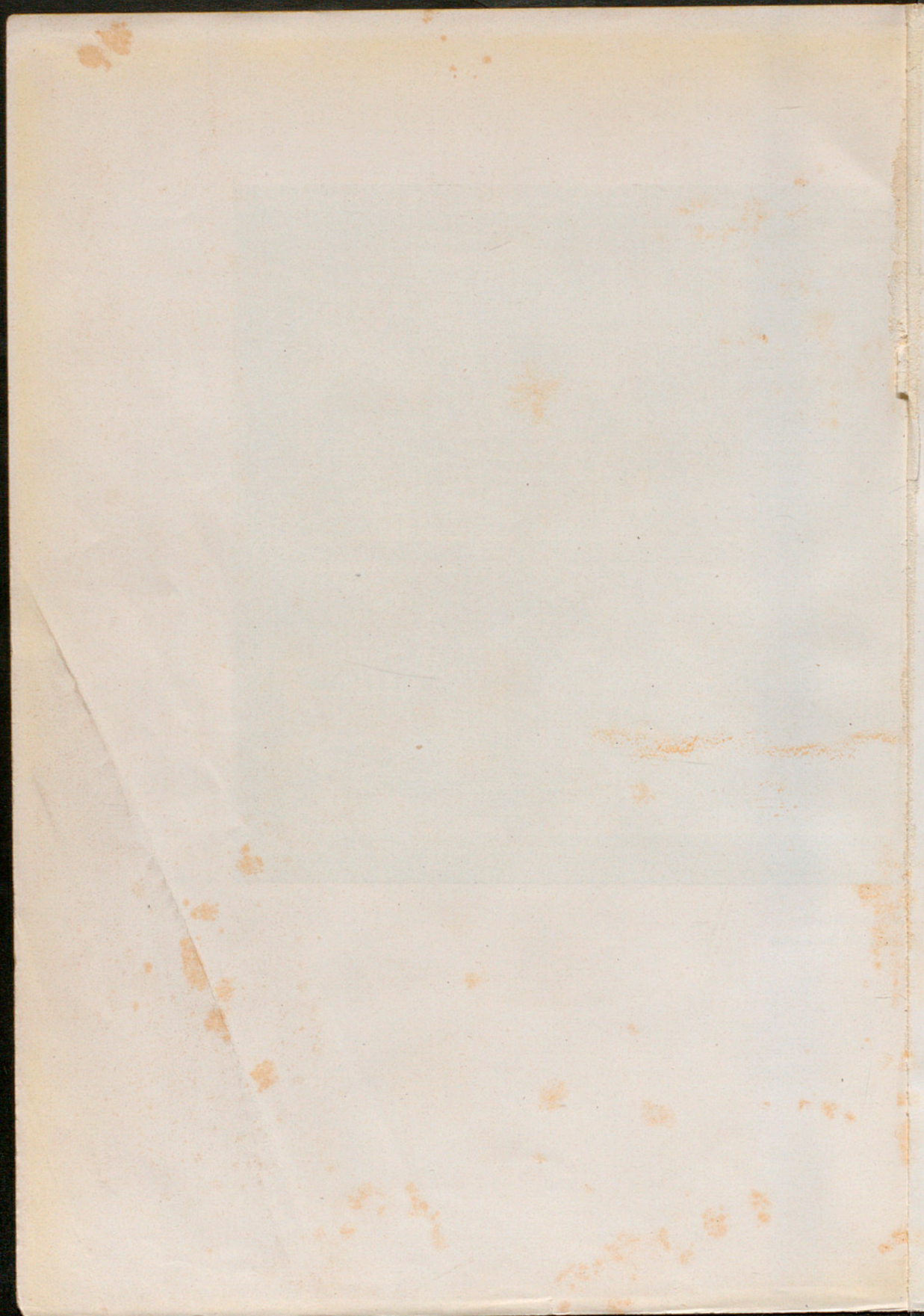




Fig. 163. — PAL·LI DE SANT PERE
 Museu del Parc del Cinquantenari de Brussel·les



atravessant el costat dret del Salvador, al qual el jove Calpurni ofereix l'esponja empapada de fel i vinagre. Dos àngels amb posat dolorós voleien en l'altura, on hi ha també el Sol i la Lluna. Hi ha encara un petit espai en el qual s'hi entreveu el sepel·li del Salvador.

PAL·LI DE LA INFÀNCIA DE JESÚS. — Com que creiem aquest exemplar de ja entrat el segle XIV, poc ens entretindrem a descriure'l, tota vegada que s'aparta de la nostra tasca.

Procedeix, segons sembla, del bisbat de Solsona, i és avui propietat de Don Lluís Plandiura. Mideix 0'90 per 1'16 metres.

Dintre un ample marc amb línies serpentejants i fullatges trilobats, s'hi veu el plafó llis, presentant vuit compartiments sobreposats, meitat per meitat, i tots ells surmontats per una arcuació amb frondes, sota la qual hi apareix un arc trilobat.

En el primer d'aquests enquadraments s'hi veu la Anunciació; en el segon la Visitació; en el tercer, molt mal conservat, hi havien els tres Reis en actitud d'adoració i dirigits envers el compartiment lateral, en el qual s'hi veu el Naixement de Crist en l'establia de Betlem.

En la part inferior del primer episodi s'hi representa la nova als Pastors del Naixement del Messies, seguint-lo el de la immolació dels Sants Innocents per ordre de Herodes. De l'assumpte següent gairebé no n'ha quedat res, essent possible que expressés la Fugida a Egipte, venint el darrer amb la representació de l'anada del Jesuset al Temple.

Atès el temps de què data el pal·li que ens ocupa, hem de dir que és d'un pintor de poques condicions artístiques, encar que ple d'ingenuïtat.

PAL·LI DE SANT PERE. — El Museu del Parc del Cinquantenari de Brussel·les posseeix un pal·li de fusta pintada, que cal qualificar d'obra catalana del començament

de la catorzena centúria. Si fos complet en la part inferior, que està mancada del muntant del marc, donaria aquest pal·li les mides de 1'02 x 1'99 ms. El procediment pictòric amb el qual és produïda aquesta pintura, dona un gran usatge de la plata colrada, que es presenta amb burilat de dibuix semirromànic en tots els campers, emprant-hi, demés, els colors vermell, púrpura, blau, verd, blanc i negre. El marc ofereix una sèrie de nou escudets de les quatre barres i entre ells s'hi desenrotlla una bella decoració d'estilització floral [Fig. 163].

El compartiment central, que és més que doble en comparació dels altres vuit que li fan costat, sota un frontó obtús que abriga una arcuació trifoliada formant una capella surmontada de marlets, deixa veure la representació de Sant Pere, assegut en macís escambell encoixinat. Vesteix casulla, mitra, alba i guants, i beneeix amb sa mà dreta, mentre que amb l'altra mà sosté una gran clau i un llibre obert que reposa sobre el genoll i en el qual s'hi llegeix en caràcters minúsculs gòtics: *Petrus Apostol—us Jesucristi ele—ctis advenis dispersionis—ponti galacie ca—padocie asie bi—finie—grafia vobis p—ax multiplicetur—Deus qui beato petro apostolo—tuo collatis clavi—bus regni celestis li—gandi atque solvendi—pontificium tradidisti—concede quessumus ut intercessionis ejus auxilio a peccatorum nostrorum reatibus liberemur*. Per sobre de l'hornacina que abriga al sant Príncep dels Apòstols, hi va la inscripció també en lletra minúscula: *Jam bone pastor petre clemens accipe voces precantum crimi vincula ressolve tibi potestas* [Fig. 164].

En el primer compartiment superior esquerre hi ha l'emperador Neró juntament amb Simó el Màgic estant en col·loqui amb el Príncep dels Apòstols, llegint-se al damunt de l'escena: *Nero et simon magus disputant cum petro* [Fig. 165].

En l'assumpte immediat hi ha una referència al *Quo vadis?*, amb l'aparició de Crist en l'altura i dirigint la paraula al seu Apòstol, espantat i fugitiu de Roma.



(Clixé J. D.)

Fig. 164. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT PERE
Museu del Parc del Cinquantenari de Brussel·les



Fig. 165. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT PERE
 Museu del Parc del Cinquantenari de Brussel·les

(Clixé J. D.)

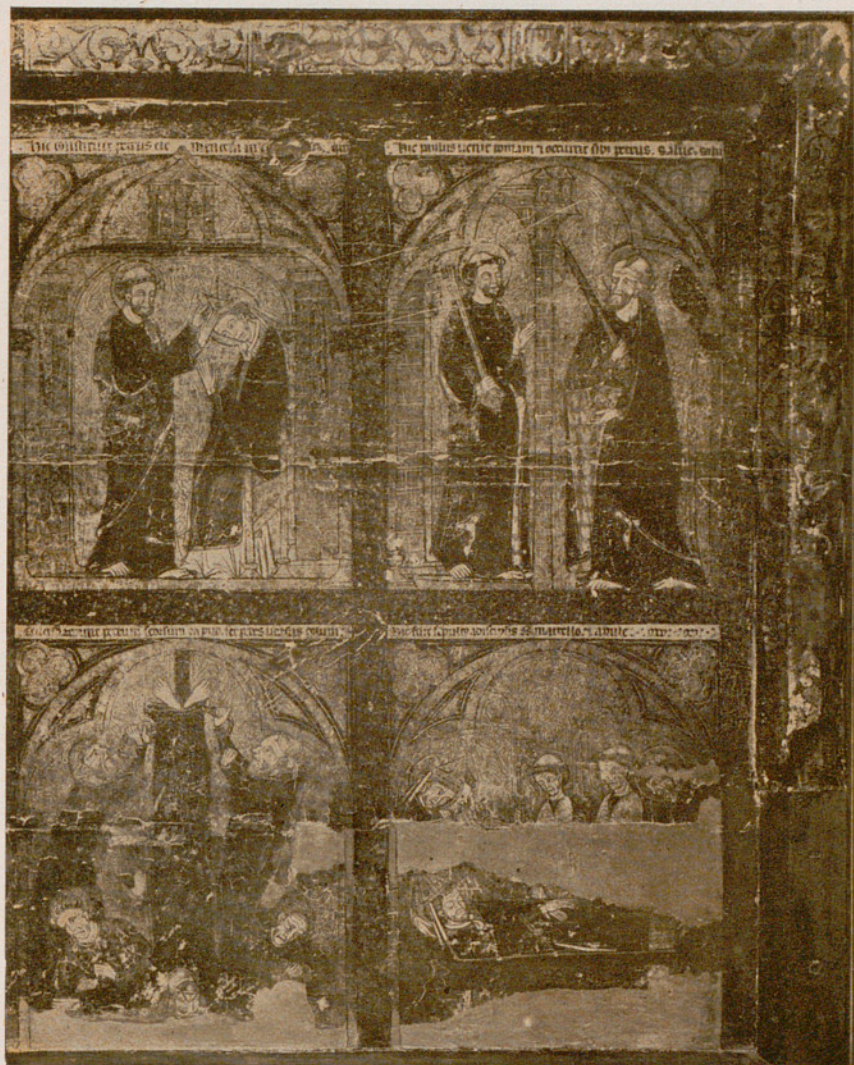


Fig. 166. — DETALL DEL PAL·LI DE SANT PERE
 Museu del Parc del Cinquantenari de Brussel·les

(Clixé X.)

L'epígraf explicatiu està concebut en aquesta forma:
Hic apparuit iesus petro de nubibus celi.

En l'espai dret superior immediat a la representació central, s'hi escrigué: *Hic constituit petrus clementem in episcopum*, trobant-s'hi pintat Sant Pere posant la mitra al cap de Sant Climent, el qual seu en càtedra episcopal [Fig. 166].

En el darrer compartiment superior hi ha Sant Pere i Sant Pau, drets, amb el distintiu de les claus i l'espasa respectivament, exposant la raó d'ésser la llegenda: *Hic paulus venit romam et decurrit sibi petrus salve salve.*

El primer enquadrament inferior, començant per l'esquerra, fa referència al fracàs del màgic endiablat Simó, que és decapitat per ordre de l'emperador Neró. D'aquí el text: *Hic decapitatus simon jussu neri imperatoris.*

La divisió immediata representa a Simó el Màgic i a l'emperador Neró discutint amb Sant Pere i Sant Pau, llegint-se: *Hic petrus et paulus malefica simonis detegunt.* Aquest episodi deuria precedir a l'anterior.

Segueix el martiri de Sant Pere, qui és posat en creu i lligat cap per avall, vestit amb túnica, essent quatre els botxins que executen la inica sentència de Neró: *Crucifixerunt petrum seorsum caput sed pedes versus celum.*

En últim lloc s'hi veu l'enterrament del Príncep dels Apòstols per obra de sos germans en la Fe, segons exposa la llegenda: *Hic fuit sepultus a discipulis sanctis marcello et aprile.*

No sabem la procedència d'aquest pal·li d'excel·lent condició artística, que té uns escuts indicadors d'ésser present regi d'algú de la casa comtal de Barcelona.

PAL·LI DE SANT ANTONI I SANT BARTOMEU. — A Lliria, província de València, en l'església anomenada de la Sang, s'hi conserven dos frontals de fusta pintada, que han estat col·locats en les parets laterals de la capella, considerant-se'ls com a dues mostres del primitivisme d'aquella regió. La circumstància de trobar-se



(Clixé A. Mas)

Fig. 167. — PAL·LI DE SANT ANTONI I DE SANT BARTOMEU
Església de la Sang, de Llíria

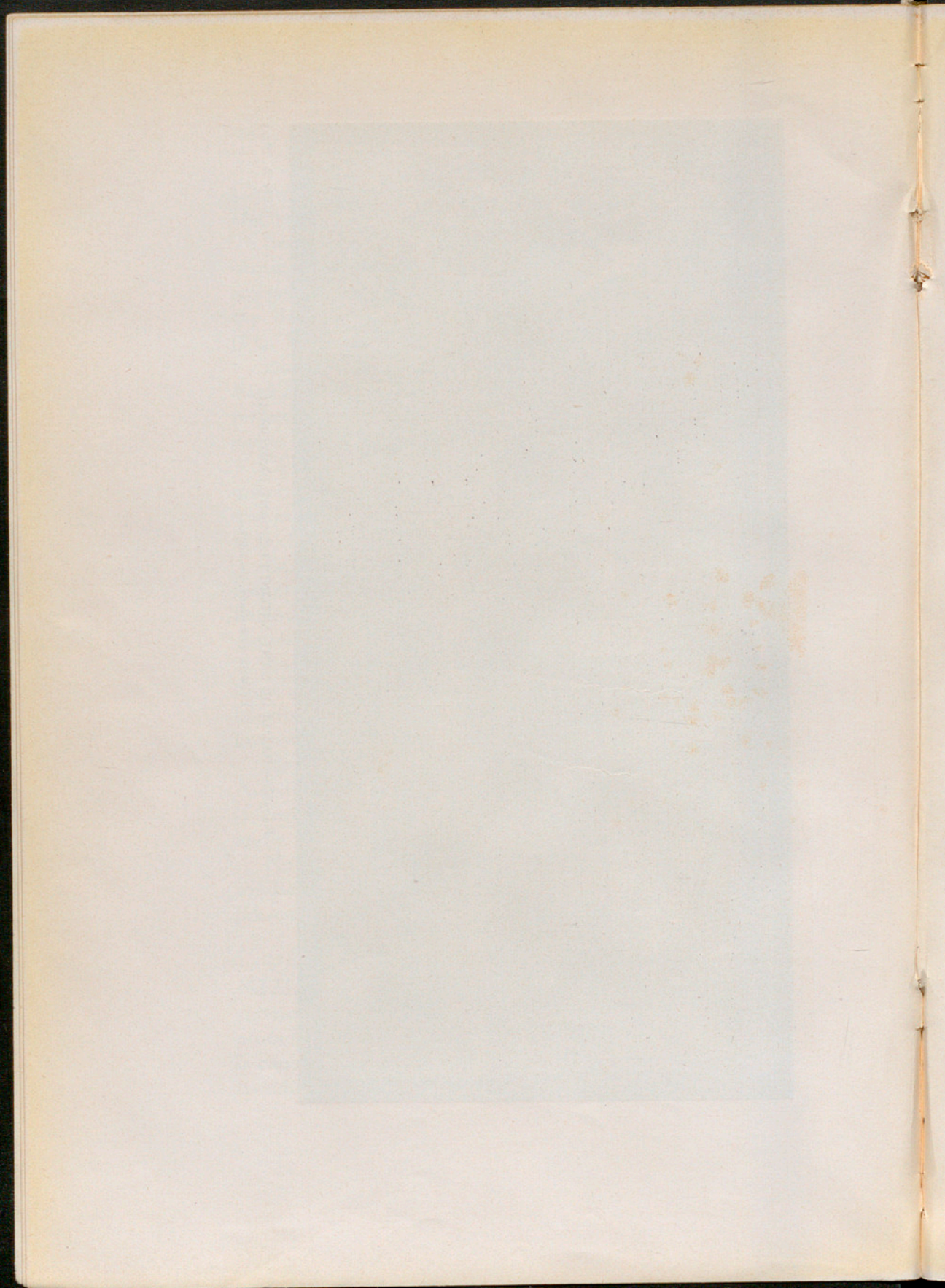
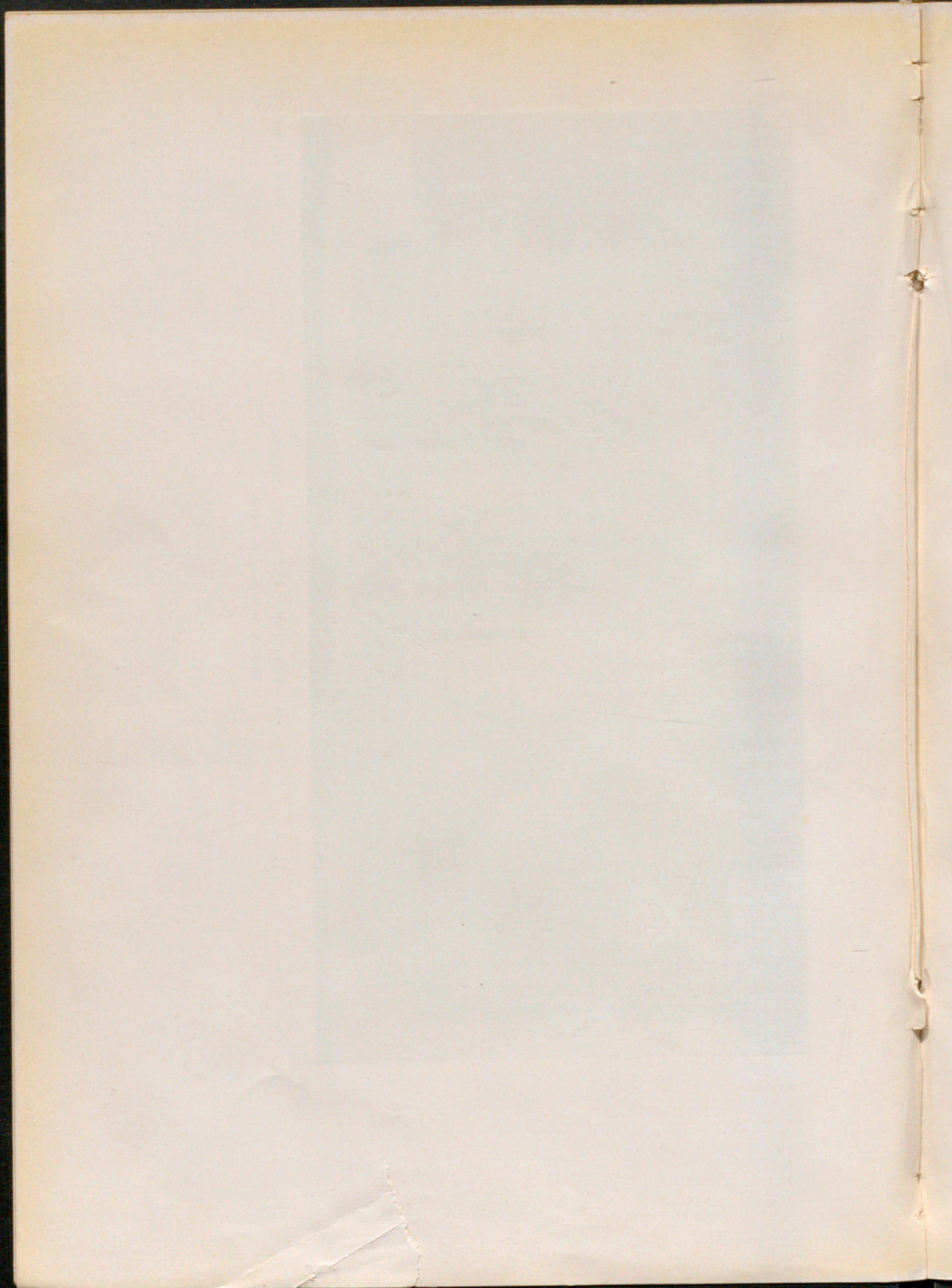




Fig. 168. — PAL·LI DE SANT JAUME APOSTOL.
Església de la Sang, de Llíria

(Clisé A. Mas)



en el país que no fou lliure de serraïns fins entrat el segle XIII, ja dóna a entendre que han d'ésser d'un art primitiu tardà, comparant-los amb els del Pireneu català o aragonsès.

Un d'aquests paraments davant d'altar està consagrat a la veneració de Sant Antoni Abad i Sant Bartomeu Apòstol, les figures dels quals ocupen el lloc preeminent del plafó i van vorejades de frondes sota unes arcuacions geminades en segment de cercle, i penjades al trobar-se en la part mitgera del parament [Fig. 167].

El Sant eremita porta trajo talar amb capa o mantell, cobrint la seva blanca testa una catxutxa que li tapa les orelles. Les vestidures són pardes i negres. Amb sa mà dreta hi empunya una crossa de la qual pengen els bécs de una tovallola blanca, mentre que amb l'altra mà hi aguanta un llibre tancat.

El benaurat Apòstol Sant Bartomeu llueix túnica i mantell, aquest amb indicació d'arminis, presentant amb sa mà dreta alçada una creu de doble travesser, per l'estil de la que féu famosa la població de Caravaca. Completa la personificació del Sant, un llibre en sa mà esquerra i la seva testa proveïda de llarga barba i cabellera que li baixa fins a les espatlles, que es presenten en evident desordre.

A cada costat d'aquesta divisió central i preeminent hi resta espai per dos compartiments superposats, al·lusius a la vida dels sants ja indicats. Aquests compartiments resten limitats en sa part superior per unes grans arcuacions que no arriben a ésser semicirculars i porten també frondes, estant en malaurada conservació els dos inferiors.

Així, de la que hi ha en la part esquerra, sols pot dir-se que es refereix a les temptacions del sant ermità, vegent-se en últim lloc una esglesiola de la qual tindria cura Sant Antoni.

A l'altre costat s'hi veu en la part superior la representació del crudel suplici al qual fou sotmès Sant Barto-

meu, qui està clavat cap per avall en una creu en forma d'aspa, mentre dos botxins li treuen la pell i l'escorxen, feina horrible que porten feta en les extremitats inferiors del sant màrtir.

Del compartiment inferior d'aquesta part se n'entreveu la captura del Sant Apòstol, el qual està agenollat i té al seu darrera dos soldats.

Creiem aquest pal·li de ja entrat el catorzè segle i quelcom influït per la iconografia bizantina oriental.¹

PAL·LI DE SANT JAUME APÒSTOL. — El segon pal·li de fusta pintada, conservat a l'església de la Sang, de Llíria, ja no deuria entrar en el nostre estudi, puix pertany dretament al Trescentisme. En ell s'hi veu la figura de Sant Jaume amb el distintiu dels pelegrins: ample capelló, berret d'exteses ales, amb la clàssica petxina, llarg bordó i llibre. El Sant, que està representat dret, té a cada costat un àngel amb el genoll flectat en terra i en actitud d'encensació. Als costats hi va ampla faixa decorativa vertical i tres florons de tipu heràldic, acreditant la distribució general del conjunt la imitació de brodat més que no pas una pintura sobre taula² [Fig. 168].

(1) Josep SANCHIS I SIVERA: *Geografia General del Reino de Valencia*, vol. I, p. 900. — Carles SARTHOU CARRERES: *Provincia de Valencia*, p. 538.

(2) SANCHIS: *Geografia*, vol. I, p. 900. — SARTHOU: *Valencia*, p. 538.

ALTRES PAL·LIS *

Corretgides ja les proves del present estudi, ens arriba una fotografia reproduint el calc d'un antipendi procedent de la muntanya lleidatana, avui propietat de l'arquitecte Don Alexandre Soler i March. De tal exemplar sols ne resta el traç que deixà el buril del pintor a l'esboçar les composicions que anirien colorides sobre fulla d'argent. Aquest pal·li va dedicat a Santa Victòria, la qual està representada dreta al mig del plafó, sota una arcuació. Als costats s'hi troben la Santa verge cordovesa i el seu germà Sant Iscle, tirats al riu Guadalquivir i meravellosament lliberats pels àngels, els quals també els priven de la mort d'ésser rostits en grans asts de roda, i els assisteixen en la presó. Finalment, Sant Iscle sofreix el martiri de la degollació i sa germana el de l'amputació de la llengua. Es tracta d'una obra de finals del segle XIII [Fig. 169].¹

També, durant l'estampatge de les pàgines immediatament anteriors, hem tingut notícia d'un exemplar verament important que emigrà de Catalunya i anà a figurar en una exposició de Filadèlfia, havent tingut ocasió de veure'n

(*) No podem tenir la pretensió d'haver donat idea, en les pàgines anteriors, de tots els pal·lis primitius pintats existents o procedents de les terres que són objecte de nostres investigacions. Sabem que encara els negociants d'antiguitats tenen notícia d'alguns exemplars existents quasi tots en les més inaccessibles i apartades afraus pirenenques. De totes maneres nostres estudis han estat fets sens dubte sobre el major nombre i els més representatius models, i a la vegada els de més condicions d'art que poden estudiar-se.

(1) Veure la revista *Ciutat*, de Manresa, setembre de 1928.

una reproducció en fototípia. Midava 1'00 x 1'50 metres, i oferia la distribució del plafonatge en tres parts, la central de les quals deixava veure la figura del Senyor *in sede majestatis*, posat dintre auriola apuntada i voltat dels símbols del Tetramorfe. Els dos espais laterals mostraven en conjunt dotze capelletes, distribuïdes en agrupacions de tres, ocupant aquelles els membres de l'Apostolat, drets. Com a obra pictòrica es tractava d'un exemplar de notables condicions artístiques, anant realçada la pintura per relleus de pastillatge amb franges d'imitació de pedreria i detalls arquitectònics de les capelletes. Semblava obra de finals de la dotzena centúria o de principis del segle XIII.

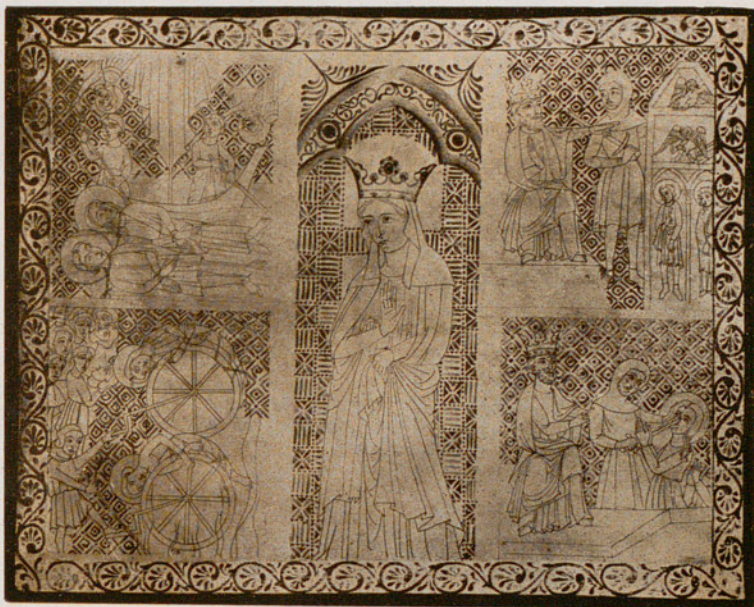
L'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* de 1909-1910, p. 708, publicà una fotografia de l'altar d'Envill, amb retaule datat en 1490, en la qual s'hi entreveu un frontal primitiu pintat del que no es distingeix gairebé res de la seva iconografia.

Anys enrera vegérem en la casa d'un antiquari dos pal·lis laterals d'altar, representant dos sants bisbes, obra ja, segons creiem, trescentista.

El senyor Adolf Mas ens ha proporcionat la fotografia d'un altre pal·li romànic, que ell tragué en gens bones condicions de Javierre (Bielsa, Osca), que sembla de principis del segle XIV, i dedicat a Santa Eulàlia.

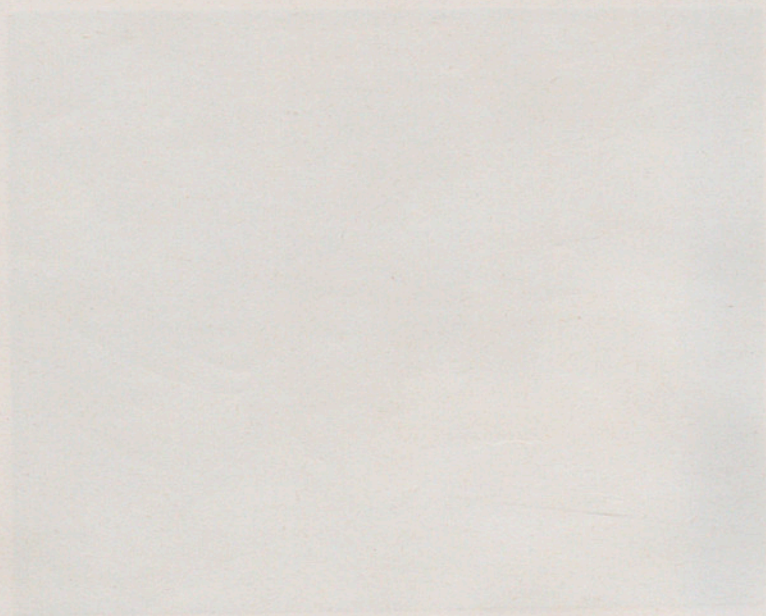
Igualment podem dir d'una altra fotografia d'un pal·li del santuari de Sant Martí, del Valle de Honsera, en el qual s'hi veuen representacions al·lusives a la vida de Sant Martí, obra ja plenament de la catorzena centúria.

També hi ha un pal·li subdividit en dotze compartiments amb altres tantes escenes de la vida i martiri de



(Clixé Serra)

Fig. 169. — PAL·LI DE SANTA VICTÒRIA
Col·lecció Alexandre Soler i March



Sant Vicens Diaca, en l'ermita de la Verge del Mont de Liesa (Osca), obra de finals del segle XIII.

El Museu de les Arts Decoratives, de París, té un pal·li, que no creiem català, sinó de la regió navarresa o castellana, representant la conversió i martiri d'una santa verge. No sabem si aquest exemplar pot ésser el pal·li pretingut aragonès, del qual hem haguda notícia de sa existència en aquell Museu francès.

També s'ha dit que en un museu de Londres hi havia un pal·li romànic català, que no sabem si és erròniament identificable amb el de Margaritone d'Arezzo de la *National Gallery*.¹

Encara hem vist tractar d'un pal·li trobat a Itàlia, però d'origen segurament català, que és a la galeria de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Siena. Aquesta notícia sens dubte fa al·lusió al parament d'altar provinent del monestir de Santa Petronella i dedicat a la vida de Sant Joan Baptista, pal·li del qual diu l'Antoni Muñoz que és impossible que tal antependi sigui d'origen espanyol.² La notícia fa al·lusió al pal·li del qual ha parlat Venturi³ i del qual no dona reproducció, però que no creiem tingui res que veure no sols amb el nostre Art, ni amb el d'altres regions espanyoles, ni el francès. Creiem exacta l'apuntació de la Direcció del Museu sienès quan posa: *maniera bizantina*.

Finalment, s'indica l'existència d'un pal·li català en el Museu de Munic.⁴ Manca confirmar-ho.

(1) En parlen MUÑOZ: *Anuari*, p. 95, i p. 7 del tiratge apart, i VENTURI, *Storia dell'Arte*, vol. V, p. 25.

(2) Treball citat, ps. 94 i 6.

(3) Obra esmentada, vol. V, ps. 87 i 88.

(4) MUÑOZ, ps. 118 i 30.

